

*Hvilken rolle spiller Norsk Luthersk
Misjonssamband i den kulturelle
globaliseringsprosessen i Tanzania?*

- En studie av utviklingshjelpens kulturelle og religiøse påvirkningskraft.

Torunn Elisabeth Bjørnsvik

Hovedfagsoppgave i religionsvitenskap,
Universitetet i Bergen,
våren 2005

Forsiden:

A Mission Station. In 1857, at the insistence of Livingstone, the Universities' Mission to Central Africa was founded to world in the area south of Lake Nyassa. In 1867 the Revd Henry Rowley published his first account of the first ten years, including his own sketch of the mission station.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	1
1 INNLEDNING	3
1.1 Hovedtema.....	3
1.2 Problemstilling og andre spørsmål som stilles i oppgaven	4
1.3 Teoretisk perspektiv	4
1.4 Metode	5
1.5 Hvorfor valgte jeg Tanzania og Norsk Luthersk Misjonssamband?	5
2 BAKGRUNNSMATERIALE	7
2.1 Definisjon av hjelpearbeid	7
2.2 Religion som en del av kulturen	8
2.3 Globalisering	9
2.4 Bistand og kultur.	12
2.5 Misjon	14
2.5.1 Misjon og kultur.....	15
2.5.2 Misjon og bistand.....	17
2.6 Norsk Luthersk Misjonssamband	20
2.6.1 Norsk Luthersk Misjonssamband i Tanzania	21
2.6.2 Haydom Lutheran Hospital	23
3 TEORI OG METODE	26
3.1 Morton Klass.....	26
3.1.1 Religionsdefinisjon	27
3.1.2 Kulturmøtet	28
3.2 Mai Palmberg.....	29
3.2.1 Europas negative syn på Afrika	29
3.2.2 Rasisme og misjonering	30
3.2.3 Historie.....	31
3.3 Klass vs. Palmberg.....	32
3.4 Metode	33
3.4.1 Tekststudier.....	34
3.4.2 Statistiske opplysninger	36
3.4.3 Bildestudier	38
3.4.4 Feltarbeid	39
4 RELIGIONSBEGREPET	40

4.1	Hvordan man definerer religion i Vesten	41
4.1.1	Evolusjonismen.....	41
4.1.2	Clifford Geertz.....	43
4.1.3	Benson Saler og Morton Klass.....	44
4.2	Religionens rolle i menneskenes samfunn.....	45
4.3	Diskusjon om hvilket begrep man skal bruke i dag.....	46
5	AFRIKANSK RELIGION	51
5.1	Europas syn på afrikansk religion.....	51
5.1.1	Europas første møte med afrikanske religioner.....	52
5.1.2	Afrikanske religioner i forhold til de tre store monoteistiske religionene.....	53
5.2	Hva er afrikansk religion?	53
5.2.1	Ritualer, myter og magi	54
5.2.2	Guder, ånder og forfedre	58
5.3	Eksempler på afrikansk religion	59
5.3.1	Yoruba	59
5.3.2	Zulu.....	60
5.3.3	Masai.....	61
6	UTVIKLINGSHJELP	62
6.1	Hva er utvikling?	63
6.1.1	Ulike definisjoner av utvikling.....	63
6.1.2	Ord og uttrykk innenfor utviklingshjelp.....	63
6.2	Utviklingshjelp: problemstillinger	64
6.3	Teorier om utvikling og utviklingshjelp.....	66
6.3.1	Nyliberalismen og kritikken av den	66
6.3.2	Avhengighetsteoriene.....	68
6.3.3	Utviklingspolitikk i dag	69
6.3.4	Alternativ utvikling - bærekraftig utvikling	70
6.3.5	Kritikk av utviklingsteorien - postutviklingen	71
6.4	Norge som bistandsland	72
6.4.1	Bistand til Tanzania.	74
7	TANZANIA	76
7.1	Geografi og klima	77
7.2	Historie	78
7.2.1	Tanzania før, under og etter møtet med Europa.....	78
7.2.2	Tanzania etter kolonitiden.....	81
7.3	Tanzania i dag	83
7.3.1	Folkegrupper og etnisk mangfold	83
7.3.2	Religion.....	88
7.3.3	Politikk og økonomi.....	90
7.3.4	Moderniseringen av Tanzania.....	93
7.3.5	Tanzania som utviklingsland	94
7.4	Zanzibar	95

8	NORSK LUTHERSK MISJONSSAMBAND I TANZANIA	96
8.1	Hvor stor del av Norsk Luthersk Misjonssambands arbeid drives i dag av lokalbefolkningen? ..	97
8.2	Hvordan finansierer man det arbeidet Norsk Luthersk Misjonssamband gjør i Tanzania?.....	98
8.3	Hvordan har områdene Norsk Luthersk Misjonssamband arbeider i forandret seg etter at de kom inn?	99
8.4	Norsk Luthersk Misjonssamband og misjonærenes syn på de opprinnelige religionene.....	105
8.5	I hvor stor grad og hvordan formidler Norsk Luthersk Misjonssamband kristendommen til lokalbefolkningen i Tanzania?	107
8.6	Hvilken rolle spiller Norsk Luthersk Misjonssamband i den kulturelle globaliseringsprosessen i Tanzania?.....	110
9	KONKLUSJON.	119
10	KART OG TABELLER.	139
10.1	ELCT sine sykehus i Tanzania.	139
10.2	Kart over helseinstitusjoner i Mbuluhøylandet	140
10.3	Religiøs tilhørighet, 2003.....	141
10.4	Befolkning i Tanzania.....	142
	FORKORTELSER.....	143
	LITTERATURLISTE.....	144

Forord.

I utgangspunktet skulle dette være en oppgave om religiøse ulikheter og utviklingshjelp. Den opprinnelige planen var å se på hvilken innvirkning religiøse ulikheter har på den utviklingshjelpen som ytes av vestlige hjelpeorganisasjoner. For å få kunnskap om dette emnet og svar på min problemstilling, planla jeg et feltarbeid i Tanzania. Men, ting går ikke alltid slik man vil. Det største problemet jeg møtte på i planleggingen var å få kontakt med aktører i Tanzania. Den første planen var å besøke Haydom Lutheran Hospital, som drives delvis av Norsk Luthersk Misjonssamband. Etter å ha forsøkt i flere måneder å komme i kontakt med dem, fikk jeg beskjed om at de ikke hadde anledning til å ta i mot flere besøkende i den perioden det var aktuelt for meg å reise.

Dette førte til at plan B ble iverksatt. Jeg tok nå kontakt med en rekke sykehus i Tanzania som drives av Evangelical Lutheran Church of Tanzania. Denne kirken støttes av NLM. På grunn av dette ble også problemstillingen noe endret. I utgangspunktet virket dette å være et langt mer vellykket prosjekt enn det første. – Det tok ikke mange uker før jeg fikk positivt svar fra to sykehus, noe som selvsagt førte til at jeg videreutviklet problemstillingen og fortsatte planleggingen av feltarbeidet. Endelig skulle jeg få dra på feltarbeid til Tanzania! Men, etter det første svaret fra de to sykehusene har jeg ikke hørt noe mer, til tross for flere henvendelser fra min side.

Derfor, etter mye venting og tålmodighet, ble avgjørelsen tatt: det ville ikke bli noe feltarbeid. Igjen ble problemstillingen forandret og jeg startet arbeidet med å samle informasjon. Selv om det har tatt mye tid, og det til tider har vært mange ”bomturer”, har det ikke vært noe problem å få tak i kildemateriale. I og med at jeg valgt å fortsette med Tanzania og utviklingshjelp, hadde jeg allerede mye materiale liggende. Dette gjorde nok overgangen til den nye problemstillingen enklere, på tross av at overgangen har ført til at jeg har måttet kassere en del som allerede var skrevet. Selv om det endte med at oppgaven ble skrevet på grunnlag av tekststudier, mener jeg ikke at jeg har gjort et dårligere arbeid enn om jeg hadde brukt et feltarbeid som grunnlag. Hovedårsaken til dette er at det i dag finnes så mye tilgjengelig litteratur, både på internett og i bøker.

Til tross for at det til tider har vært frustrerende å måtte endre planene og problemstillingen flere ganger, har det også vært en lærerik prosess. Det har gjort at jeg flere ganger har måttet sette meg ned for å formulere nye problemstillinger og lete frem ny litteratur. På tross av stressende og frustrerende perioder, har det vært både lærerikt og gøy å skrive denne oppgaven.

1 Innledning

1.1 Hovedtema

Hovedtema for denne oppgaven er globalisering. Som hovedproblemstilling har jeg valgt følgende: Hvilken rolle spiller Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) i den kulturelle globaliseringsprosessen i Tanzania? Hvordan har NLMs arbeid i Tanzania vært med på å forandre samfunnet? Jeg mener at dette er et viktig tema å ta opp i dag hvor allmennheten blir stadig mer og mer opptatt av bistand. Den senere tiden har det også blitt mer og mer ”populært” å kritisere bistandsorganisasjonene, spesielt de kristne, for at de vestliggjør og ødelegger de samfunnene de yter bistand til. Men er det egentlig så enkelt? Skal man gå ut i fra at de ulike organisasjonene har som mål og endre og vestliggjøre alle samfunn de hjelper? Jeg mener at man her må ta utgangspunkt i at organisasjoner gjør dette ut i fra et ønske om å hjelpe mennesker. Forandring er en naturlig ting for et samfunn. – også Europa og USA har forandret seg gjennom historien. Her har det riktignok i all hovedsak vært snakk om forandring innenfra, men det har likevel vært en utvikling, en forandring. I forhold til Tanzania har de fleste forandringene hatt utgangspunkt i påvirkning utenfra, i stor grad fra Europa, og mange er derfor mer negative til denne formen for utvikling.

Fordi jeg i min oppgave bare velger å se på en bistandsorganisasjon og ett land, er mine konklusjoner på ingen måte noe som kan sies å være gjeldende for alle organisasjoner som driver hjelpearbeid, det være seg i Tanzania eller andre deler av verden. Min analyse er kun ment som et eksempel på hva som kan skje i møte mellom lokalbefolkningen og en vestlig bistandsorganisasjon. I denne sammenhengen er det også viktig å ta med at NLM ikke er en ren bistandsorganisasjon. De kan vel mer beskrives som en misjonsorganisasjon som holder på med bistand ved siden av. Jeg velger likevel å se på denne organisasjonen fordi jeg mener at deres hjelpearbeid er av stor betydning i Tanzania i dag. Det er også et faktum at alle hjelpeorganisasjoner i større eller mindre grad bidrar til endring i det samfunnet de hjelper. Det er jo dette som er poenget med bistand: å endre det aktuelle samfunnet slik at menneskene som bor der skal få det bedre.

1.2 Problemstilling og andre spørsmål som stilles i oppgaven

Sammen med min hovedproblemstilling, har jeg valgt å ha med en del underspørsmål som skal gi oppgaven bredde. Jeg benytter meg også av spørsmål som støtter og underbygger problemstillingen. Sistnevnte spørsmål vil også stå sentralt i forhold til oppgaven. Dette vil blant annet være spørsmål om NLM og deres arbeid. Eksempler på spørsmålene: 1) Hvor stor del av NLMs arbeid drives i dag av lokalbefolkningen?, 2) I hvor stor grad og hvordan formidler NLM kristendommen til lokalbefolkningen i Tanzania?, 3) Hvordan har områdene NLM arbeider i forandret seg etter at de kom inn?.

I tillegg til spørsmål som ligger tett opp til problemstillingen, stiller jeg spørsmål om hvordan benevning man skal bruke på de tradisjonelle religionene i Afrika – og i verden for øvrig. Fordi man i dag ikke har noe fullgodt norsk begrep for denne gruppen av religioner, mener jeg at det er viktig å ha med en slik diskusjon. De begrepene det er vanlig å bruke på norsk i dag, er alle begreper som har klare negative assosiasjoner. Sammen med denne diskusjonen, har jeg med en oversikt over ulike syn på utviklingsbegrepet. Det er ikke lenger slik at det er en teoretisk retning som dominerer her: i dag har man flere, til dels motstridende tolkninger/forståelser av utviklingsbegrepet og hva det står for.

1.3 Teoretisk perspektiv

I forhold til teori har jeg valgt å ta for meg hva som skjer når ulike kulturer møtes i et samfunn. Jeg har valgt å bruke to forskere: Morton Klass og Mai Palmberg. Jeg har valgt å bruke disse to forskerne fordi de på hver sin måte tar for seg hva som skjer når ulike kulturer møtes. Ved siden av at de to teoretiske perspektivene blir beskrevet, vil jeg til slutt i oppgaven sette de to perspektivene opp mot problemstillingen, med det mål å komme frem til hvilket av dem som best beskriver hva som har skjedd som følge av globaliseringen i Tanzania.

I tillegg til å ha med disse teoretikerne presenterer jeg noen teorier om utvikling og utviklingshjelp. Jeg gjør dette i og med at u-hjelp er en så sentral del av oppgaven min, men også fordi jeg mener det er viktig å vise at det i dag finnes en rekke ulike syn på hvordan man skal drive u-hjelp best mulig. I denne sammenhengen har jeg også med en mer generell beskrivelse av utviklingshjelp, hvor jeg blant annet forklarer flere ord og uttrykk som er vanlige i denne sammenhengen.

1.4 Metode

Som metode har jeg valgt tekststudier. Jeg har brukt ulike skriftlige kilder som bøker og aviser. Internett har også vært en viktig kilde til informasjon. Jeg har forsøkt å bruke litteratur som er mest mulig nøytral og pålitelig, men dette har ikke alltid vært like lett. I noen tilfeller har jeg valgt å bruke litteratur som er klart subjektiv. Dette er noe som er gjort for å vise en persons eller en organisasjons ståsted i forhold til bestemte emner eller temaer.

Bruken av subjektiv litteratur er særlig knyttet til det som er skrevet om NLM. Dette er først og fremst gjort for å vise uttalelser og lignende fra NLM og personer tilknyttet organisasjonen, men det har også vært en nødvendighet i flere tilfeller fordi det har vært mangel på annen litteratur. Det har derfor vært viktig at jeg hele tiden har vært bevisst på at en del av litteraturen jeg har brukt helt klart er farget av den personen som har skrevet det.

Når det gjelder valg av litteratur til resten av oppgaven, har jeg så langt det har latt seg gjøre forsøkt å komme frem til et bredt og variert utvalg av litteratur. Blant annet har jeg forsøkt å bruke to eller flere kilder til de ulike kapitlene. Her har jeg også lagt vekt på avstand i tid mellom kildene der det har vært hensiktsmessig.

1.5 Hvorfor valgte jeg Tanzania og Norsk Luthersk Misjonssamband?

Jeg har valgt Tanzania fordi dette tradisjonelt har vært – og er et av de landene som har vært mest populære blant norske og skandinaviske misjonærer. Samtidig som man har lange tradisjoner med kristen misjon i Tanzania, er landet i fremdeles kjennetegnet av et stort religiøst og kulturelt mangfold. Helt siden de første misjonærene kom til Afrika på begynnelsen av 1800-tallet, har det vært vanlig for dem å hjelpe lokalbefolkningen ved siden av forkynnelsen av Guds ord. For mange misjonærer var denne bistanden en metode for å nå frem til lokalbefolkningen med det kristne budskapet.

Tanzania er også et av de landene i verden som mottar mest bistand fra utlandet per år. Til tross for at landet har mottatt mye bistand gjennom flere tiår ser det ikke ut til at de vil klare seg foruten denne bistanden i nærmeste fremtid. Dette er også en av grunnene til at jeg har valgt nettopp Tanzania. – Fordi landet fortsatt vil være avhengig av bistand i mange år fremover, vil befolkningen stadig bli utsatt for andre kulturer og påvirkning fra disse.

NLM startet sitt arbeid i Tanzania i 1950. Allerede på dette tidspunktet så de hvor viktig det var å drive hjelpearbeid i tillegg til den tradisjonelle misjoneringen. Hjelpearbeidet var i hovedsak konsentrert rundt helse og utdanning, da det var her de mente det var størst behov for dem. Men noe av årsaken var som nevnt sannsynligvis også at de på denne måten ville nå ut til store deler av befolkningen med sitt budskap. NLMs arbeid i Tanzania i dag utføres i samarbeid med den nasjonale lutherske kirken, Evangelical Lutheran Church of Tanzania (ELCT).

2 Bakgrunnsmateriale

2.1 Definisjon av hjelpearbeid

Jeg velger her å sette likhetstegn mellom hjelpearbeid og utviklingshjelp. I utgangspunktet tenker nok de fleste på utviklingshjelp som det arbeidet vestlige frivillige organisasjoner gjør i for eksempel Afrika. Men utviklingshjelp kan være så mye mer enn det. Statlig utviklingshjelp har også blitt vanlig i dag. Det vil si at rike land bruker en viss prosentandel av sitt statsbudsjett for å kunne hjelpe land i den fattige delen av verden.

De senere årene har det også blitt mer og mer vanlig at ulike organisasjoner overlater ansvaret for arbeidet til lokalbefolkningen i det aktuelle landet. De vestlige organisasjonene har da som regel bare bidratt med penger og ekspertise. I noen tilfeller bidrar de også med materielle ressurser. NLM driver i dag hovedsakelig med denne formen for hjelpearbeid. Etter at Tanzania fikk sin egen selvstendige lutherske kirke, ELCT, i 1963, er det meste av NLMs arbeid i landet en integrert del av denne nasjonale kirken.¹ ELCT driver i dag flere sykehus og helsestasjoner, mange av dem med støtte fra NLM. I tilknytning til mange av sykehusene har det med årene også blitt startet opp skoler som i hovedsak utdanner helsepersonell. NLM støtter ikke bare dette arbeidet økonomisk, de bidrar også med personell som tilbringer kortere eller lengre perioder ved ELCT sine sykehus.

Samtidig som NLM på denne måten hjelper til med ELCTs humanitære arbeid, sender de fremdeles misjonærer til Tanzania. Misjonærene bidrar blant annet i arbeidet for å lære opp nye evangelister og de underviser ved en av Bibelskolene.²

¹ www.nlm.no, 02.11.04

² www.nlm.no, 02.11.04

2.2 Religion som en del av kulturen

Som Morton Klass, vil også jeg si at religion er en del av et samfunns kultur. I sin bok *Ordered Universes. Approaches to the Anthropology of Religion* hevder Klass at "religion is a rubric of culture".¹ Fordi religionen er en viktig del av de fleste samfunn, blir religionen også en viktig del av kulturen. Fordi kulturen er en så viktig del av samfunnet, er den med på å forme og kontrollere samfunnet. Kulturen er den delen av samfunnet som er innlært, ikke arvet.² Mange vil kanskje på bakgrunn av denne setningen si at religion ikke nødvendigvis er en del av kulturen. I dag er det blant annet i Norge vanlig at man "blir født inn i" kristendommen. Det vil si at størstedelen av befolkningen i Norge blir medlem av Den norske kirke som små barn, uten at de selv er i stand til å ha noen mening om det. Men dette betyr ikke at alle disse barna får en kristen oppdragelse. Den kristne dåpen er for mange nordmenn i dag en del av den norske kulturen. På samme måte kan en hevde at religionen er en viktig del av kulturen de fleste steder i verden i dag.

Det faktum at religionen for mange mennesker er en viktig del av kulturen, og samfunnet, er noe vi blant annet ser hos de som følger opprinnelige religioner rundt om i verden. Her er det mer vanlig at religionen har en sentral plass i samfunnet og dagliglivet enn hva som er tilfelle hos for eksempel sekulære kristne. Dette skyldes blant annet at man i andre religioner enn kristendommen har mange flere regler for hva man kan spise, når man kan spise hva, hvordan man skal gå kledd osv. Når religionen er med på å bestemme disse tingene, får den en sentral plass i et samfunns kultur. Også i religioner der ritualer har en sentral plass, er det naturlig at religionen er en del av samfunnet. I samfunn som for eksempel er sterkt preget av at religiøse ritualer markerer alle endringer og overganger, er det naturlig at religionen er en del av kulturen.

¹ Klass 1995: 23

² Giddens 2002: 22

2.3 Globalisering

I dag blir verdens samfunn mer og mer like, hovedsakelig på grunn av nye og mer tilgjengelige kommunikasjonsformer. – Verden blir stadig mer global. Men hva er det egentlig denne globaliseringen går ut på? Det er i dag flere definisjoner av hva globalisering er, og de fleste vektlegger økonomi. *Caplex* har denne definisjonen av globalisering:¹

Uttrykk som brukes for å karakterisere sider av utviklingen siden 1980-tallet, særlig statenes og de enkelte områders økende gjensidige avhengighet som følge av internettbaserte kommunikasjoner og en stadig mer integrert global økonomi.

Anthony Giddens har en lignende definisjon:²

Growing interdependence between different peoples, regions and countries in the world as social and economic relationships come to stretch worldwide.

Dette er to definisjoner som i hovedsak tar for seg det økonomiske ved globaliseringen. Giddens nevner også det sosiale.

Men globalisering er så mye mer enn handel, penger og økonomi. Globalisering handler også om kultur, religion og mennesker. Globaliseringen av handel og økonomi har kulturelle følger. Det er nettopp det kulturelle, og religiøse, aspektet ved globaliseringen jeg er mest opptatt av i denne oppgaven. Thomas Hylland Eriksen tar opp det kulturelle aspektet ved globaliseringen. Han kaller det for kulturelle veikryss når ulike kulturer møtes og eventuelt påvirker hverandre.³ Hylland Eriksen er på mange måter den rake motsetningen til ”dommedagsprofetene” i forhold til globaliseringen: han mener ikke at den kulturelle globaliseringen ene og alene er negativ for verdens mange kulturer. Heller enn å si at den kulturelle globaliseringen visker ut det meste av kulturelle ulikheter i verden, sier Hylland Eriksen at den også fører til opprettelsen av nye kulturelle tradisjoner. Nye kulturelle former utvikler seg i en tid preget av stadig mer intens kontakt mellom tradisjoner som tidligere var relativt isolerte. Dette har ført til at man ikke lenger har et så åpenbart geografisk skille

¹ www.caplex.no, 03.12.04

² Giddens 2002: 690

³ Hylland Eriksen 1994: 6

mellom kulturer.¹ Samtidig ser vi i dag at kulturer ”flytter på seg” som en følge av at folk flytter til andre land og tar med seg sin kultur og sine skikker. Gode eksempler på dette er Chinatown i San Fransisco og New York. Dette gjør at vi i dag finner tilsvarende like kulturer flere steder i verden. Men dette gjør at vi også får et stadig større antall blandingskulturer rundt om i verden. Disse kulturene er et resultat av at to ulike kulturer møtes og det dannes en ny kultur med elementer fra de to opprinnelige kulturene. Det er i dag ikke uvanlig at vi finner kinesiske familier i Vesten, som henter det beste fra to kulturer og lager en ny, og annerledes kultur.

I forhold til globalisering hører man ofte om dens homogeniserende effekt. Et vanlig argument er at globalisering fører til global ensretting på alle felt, fra økonomisk politikk til musikkvalg og moter.²

På mange måter kan man kanskje si at Lester Kurtz tilhører gruppen av de som er noe negative til globaliseringen og dens effekter:³

Peoples around the world find their familiar societies being torn apart by a rapid globalization of the economy and culture of the human community that is producing a dizzying pace of change.

I sin bok *Gods in the Global Village* er det først og fremst religionenes rolle og skjebne i globaliseringsprosessen Lester Kurtz tar for seg. Samtidig som Kurtz hevder at globaliseringen kan være ødeleggende for samfunnet, ser han tydelig at den kan ha positive følger; for eksempel ved at tilhengere av ulike religioner drar på pilegrimsferd til de samme hellige stedene. Et eksempel på dette er St. Anthony’s Cathedral i Colombo, Sri Lanka, hvor 90 % av pilegrimene er buddhister og hinduer. Som et motstykke til dette trekker han frem konflikter mellom ulike religiøse grupper verden over, for eksempel jøder og muslimer i Israel, hinduer og muslimer i India, og katolikker og protestanter i Nord-Irland.⁴ Med globaliseringen mener han at ”the human race is constructing a multicultural global village full of conflict and violence as well as promise”.⁵ Kurtz mener altså at globaliseringen både har negative og positive følger.

¹ Hylland Eriksen 1994: 11-13

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 319

³ Kurtz 1995: xi

⁴ Kurtz 1995: 1

⁵ Kurtz 1995: 2

Fordi vi i dag er omringet av en rekke ulike kulturer og religioner, har vi et mye større religiøst og kulturelt tilbud enn tidligere.¹ Hva gjør dette med oss? Mange mennesker i verden i dag er født i ”globaliseringsalderen” og vil derfor ikke ha så store problemer med å forholde seg til det mangfoldige religiøse og kulturelle ”markedet” man finner i store deler av verden i dag. Dette er spesielt tilfelle for mange mennesker i den rike delen av verden, hvor de er vant til å kunne velge og vrake i religioner og kulturer.

Men hva med alle de som i utgangspunktet ikke har disse mulighetene? Hvordan reagerer mennesker og samfunn i fattige deler av verden når de blir konfrontert med nye religioner og nye kulturelle elementer som følge av globalisering? I områder som er mer eller mindre uten ”nye” kommunikasjonsformer som internett, vil globaliseringen i stor grad skje som følge av at mennesker fra andre deler av verden, for eksempel misjonærer, kommer til dem med sin kultur og sin religion. I disse områdene er det heller ikke utbredt at man reiser til andre områder i verden på ferie, noe som stadig blir mer vanlig i den rike delen av verden. Dette gjør at mennesker i den rike delen av verden har langt bedre forutsetninger for å takle globaliseringen og dens følger enn hva som er tilfelle for de som lever i andre deler av verden. Likevel er det som regel de rike som ”presser” globaliseringen på de fattige. Befolkningen i de fattige delene av verden møter som sagt gjerne globaliseringen gjennom bistand, misjon, eller andre former for ”offentlig” kontakt. Derfor har de heller ikke like stor grad av valgfrihet som mennesker i mer ressurssterke land har. Et eksempel på dette er at vi i dag kan se at nesten hele verden går rundt i ”vestlige” klær. For mange er dette klær som blir utdelt av de mange hjelpeorganisasjonene, og som de er avhengige av fordi de ikke har muligheter til å kjøpe klær. På denne måten blir de ”tvunget” til å gå i ”vestlige” klær, selv om dette kanskje ikke passer inn i deres kulturelle tradisjoner.

Etter hvert som også de fattige delene av verden får stadig mer kontakt med resten av verden, blir verden mer og mer homogen på flere områder. Likevel er det viktig å få frem at vi fremdeles har et enormt kulturelt og religiøst mangfold. Selv om man i dag får kjøpt Coca-Cola så å si i alle verdens hjørner, betyr ikke det at verden har absorbert hele den amerikanske kulturen. – Resten av verden har bare tatt til seg elementer av den amerikanske kulturen. Men det faktum at andre deler av verden tar til seg for eksempel amerikanske eller europeiske kulturer, kan føre til at det oppstår nye kulturer som er basert på den tradisjonelle kulturen og nye elementer fra en fremmed kultur. Derfor er det ikke bare negativt at verden blir mer global, og at mennesker fra alle deler av jorden har mer og mer kontakt med hverandre.

¹ Kurtz 1995: 3

2.4 Bistand og kultur.

Helt fra begynnelsen av har bistand vært en form for kulturformidling. I følge Thomas Hylland Eriksen er det dette som er målet med bistanden: å hjelpe ”de andre” til å endre aspekter ved sitt samfunn.¹ Tradisjonelt sett har man innenfor misjon og bistand hatt som utgangspunkt at ”mindre siviliserte” folk og samfunn er heldige som får lære av de vestlige hjelperne. Hva har dette å si for forholdet mellom hjelpearbeidere og lokalbefolkning? Hylland Eriksen er kritisk til denne holdningen hos hjelpearbeidere. – Han mener at det fører til avmektighet og kulturell avhengighet hos ”de andre”. Han snakker om dette som den mentale imperialismen.² Er det i denne sammenhengen noen forskjell mellom det hjelpearbeidet misjonsorganisasjoner driver og det hjelpearbeidet som drives av ikke-religiøse organisasjoner? I utgangspunktet skulle man kanskje tro at misjonens arbeid har større innvirkning i kraft av at misjonen er med på å endre det grunnleggende i samfunnet. Men er det egentlig slik? Hvis man tar utgangspunkt i det Thomas Hylland Eriksen sier i sin tekst, får man inntrykk av at det ikke har noe å si om man representerer en misjons- eller bistandsorganisasjon. Hjelpearbeideren og misjonæren reiser ut med det samme utgangspunktet: ” den tanke at de skal lære lokalbefolkningen noe, ikke primært at de skal lære av dem.” Til tross for at bistandsarbeidere og misjonærer har denne innstillingen når de reiser ut, er det vanlig at de tilegner seg relativt store mengder kunnskap om det området de skal arbeide i.³ Hvis de har som utgangspunkt at de skal lære bort noe til lokalbefolkningen, hvorfor bruker de da tid og krefter på å tilegne seg kunnskap om det samfunnet de skal arbeide i? Det virker på mange måter selvmotsigende når de har en innstilling om at de ikke har noe å lære av lokalbefolkningen, samtidig som de tilegner seg kunnskap om dem. I følge Hylland Eriksen skyldes dette at de ser på denne kunnskapen som et middel de kan bruke for å forandre det aktuelle samfunnet.⁴ Her er det viktig at man ikke setter alle misjonærer og bistandsarbeidere i samme bås. – Det er også de som tilegner seg slik kunnskap for bedre å kunne hjelpe lokalbefolkningen på deres egne premisser.

Denne oppfatningen kan være på kollisjonskurs med ideen om at man skal hjelpe på lokalbefolkningens premisser. For å kunne gjøre dette, er det nødvendig at bistandsarbeideren tilegner seg relativt store mengder kunnskap om samfunnet og befolkningen før bistandsarbeidet starter. I dag ser man at flere og flere bistandsorganisasjoner og -arbeidere

¹ <http://folk.uio.no>, 10.07.04

² <http://folk.uio.no>, 10.07.04

³ <http://folk.uio.no>, 10.07.04

⁴ <http://folk.uio.no>, 10.07.04

streber etter dette idealet. Jeg mener derfor at det blir feil når Hylland Eriksen ser negativt på at misjonærer og bistandsarbeidere tilegner seg kunnskap om et samfunn for lettere å kunne forandre dette samfunnet. Det er nødvendig med kunnskap for å kunne forandre et samfunn på dets egne premisser og innenfor lokalbefolkningens rammer. – Man må ha til dels mye kunnskap for å kunne forbedre sider ved et samfunn, samtidig som man bevarer det særegne og unike ved det aktuelle samfunnet.

I sammenheng med det han sier om bistandens mål om å forandre aspekter ved et samfunn, nevner Hylland Eriksen tre ideologiske tendenser om hvordan en slik endring er mulig:¹

1. Det teknokratiske paradigmet som går ut på at kunnskapsoverføringen går i en retning, at det finnes en eller få veier til det gode liv og at ”vi” forvalter dem.
2. Misjonærparadigmet er en variant av det teknokratiske paradigmet som innebærer at biståeren selv kan oppnå en type frelse gjennom å hjelpe fattige og undertrykte. Dette er en tenkemåte som finnes i mange former, og som i norsk bistandspolitikk ofte fremtrer som en sosialdemokratisk misjonsiver.
3. Dialogparadigmet går ut på at bistand må skje gjennom gjensidig forståelse og tilpasning mellom giver og mottager. De fleste bistandsorganisasjoner i dag bekjenner seg offisielt til en variant av denne ideologien.

I følge Thomas Hylland Eriksen er det som sagt dialogparadigmet som er det offentlige synet på bistand hos de fleste bistandsorganisasjonene. Jeg mener at dette paradigmet gjenspeiler idealet om at man skal hjelpe på lokalbefolkningens premisser. Men er det dette som er den fulle og hele sannheten for de fleste bistandsorganisasjoner og -arbeidere? Jeg vil tro at man i mange tilfeller kan finne en blanding av dialogparadigmet og misjonærparadigmet. – Man vil hjelpe på mottagernes premisser, samtidig som man får god samvittighet og føler seg som et bedre menneske av å hjelpe de som trenger det. Man trenger med andre ord ikke å tilhøre en misjonsorganisasjon for å bli ”frelst” gjennom å drive med bistand.

¹ <http://folk.uio.no>, 10.07.04

2.5 Misjon

”Misjon – utsendelse, kall – organisert virksomhet for å utbre en religion”.¹ Uttrykket kommer fra 1500-tallet, da det ble brukt om katolsk virksomhet blant protestanter. Før den tid var *propaganda* eller *propagatio fidei* (utbredelse av troen) de vanligste betegnelse i kirkene i Vesten.² I dag er misjon mest utbredt blant ulike kristne grupperinger, noe vi også kjenner igjen fra historien. Allerede i Bibelen la man vekt på misjon og det å spre det kristne budskapet med Jesu’ befaling til disiplene om å gå ut i verden om omvende alle til kristendommen.³

Den gresk-romerske verden ble kristnet under de 500 første årene av kirkens historie, og i de neste århundrer også den germansk-slaviske verden. Det ble også drevet betydelig misjonsvirksomhet utenfor Europa, blant annet i Midtøsten og Nord-Afrika.⁴ Følgende definisjon av kristen misjon forklarer hvorfor misjon er så viktig i kristendommen:⁵

Misjon er kirkens sendelse til verden, en sendelse som har sitt opphav i den treenige Gud og som innebærer det oppdrag å formidle evangeliet om Guds rike – i ord og gjerning – så mennesker kan komme til tro og innlemmes i den kristne kirke ved dåp.

Fordi kristendommen alltid har sett på misjon som en viktig del av religionen, finner vi i dag kristne menigheter spredt over hele verden. Men selv om misjon er så vanlig innenfor kristendommen, er det ikke alle kristne som holder på med misjon eller støtter misjonærene. I eksotiske strøk var misjonærene ofte de første hvite menneskene lokalbefolkningen møtte. Dette var ofte også deres første møte med kristendommen, en monoteistisk religion. Fordi misjonærene som regel var de første europeerne til å ta seg inn i nye og ukjente områder, er det fra dem vi har de første fortellingene om lokalbefolkningene i blant annet Afrika.

Innenfor protestantisk misjon har man to hovedformer for misjon; kirkemisjon og selskapsmisjon. Kirkemisjon vil si at misjonen blir drevet som en ordinær funksjon innen kirken og gjennom dens organer. Denne formen for misjon er vanlig i USA og i frikirkene. Selskapsmisjon, derimot, drives av organisasjoner som arbeider selvstendig i forhold til

¹ www.caplex.no, 06.01.05

² Kværne/Vogt 2002: 255

³ Matteus 28: 18-20

⁴ Kværne/Vogt 2002: 255

⁵ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red) 1994: 16

kirken. Disse organisasjonene driver ofte egne misjonærskoler. Selskapsmisjon er mest vanlig blant de store kirkesamfunnene i Europa.¹

2.5.1 Misjon og kultur

Hvordan skal man egentlig se på forholdet mellom misjon og kultur? Det er ingen tvil om at misjonen også bringer med seg elementer fra en fremmed kultur når den drar ut for å spre Guds budskap. Men hvor stor innvirkning har egentlig misjonærenes kultur på lokalbefolkningen?

De siste tiårene har forholdet mellom misjon og kultur vært blant de mest diskuterte misjonsteologiske spørsmålene i Norge. Denne diskusjonen har ført til at man har dannet et nytt begrep, *kontekstualisering*, for å arbeide med de utfordringene kulturforskjellene byr på. *Kontekstualisering* betegner innenfor misjonstenkningen den kulturelle, sosiale, økonomiske og politiske sammenhengen som forståelsen og tilegnelsen av det bibelske budskapet skjer i. Uttrykket brukes vanligvis om forsøk på å overføre det kristne budskap fra Bibelen til vår tid på en forståelig og relevant måte.² Norsk Luthersk Misjonssambands arbeid i Tanzania med å oversette Bibelen til lokalspråk³ kan tegne som eksempel på hvordan misjonen tilpasser seg. – De krever ikke at lokalbefolkningen skal lære et nytt språk, men oversetter Bibelen og andre religiøse tekster til deres språk.

Men viser ikke dette at misjonærer er mennesker som respekterer andres kulturer og oppfordrer dem til å bevare den? Selv om misjonærer og misjonsorganisasjoner i mange tilfeller legger ting til rette for at lokalbefolkningen skal få en ”lettere overgang” til kristendommen, er det vel ingen tvil om at de har en viss grad av kulturell påvirkningskraft på lokalbefolkningen.

Det har vært vanlig å kritisere misjonen for kulturimperialisme og for manglende forståelse for kulturelle verdier.⁴ Det finnes eksempler på at misjonærer ser negativt på andre kulturer: ”Det ser ut til at landsbyen vert styrte etter tradisjonelle lover og ikkje etter vanlege retningslinjer som styresmaktene har:”⁵ De fleste misjonærer i dag forsvarer seg mot påstandene om kulturimperialisme og manglende forståelse for kulturelle verdier. Jens Espeland har flere argumenter for at det er feil å hevde at misjon er kulturimperialisme: 1) det

¹ Kværne/Vogt 2002: 255

² Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red.) 1994: 225

³ Datooganytt nr. 3/04, 04.11.04

⁴ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red.) 1994: 225

⁵ Datooganytt nr. 2/04, 04.11.04

er å overvurdere norsk misjon, 2) det er å undervurdere ikke-vestlige mennesker, 3) det innebærer ikke å respektere menneskerettighetene, og 4) det innebærer å fordreie sannheten.¹ Espeland hevder også at det er viktig å være bevisst på sin egen bakgrunn, for at man skal kunne skille mellom Guds vilje og sin egen kultur, og mellom ens egen oppfatning av omverdenen og mottakerens. Dette fordi den kulturen vi har vokst opp i, setter dype spor.² En kulturøytral misjon vil derfor ikke være mulig. Men det er ikke bare misjon som er kulturpåvirkning; enhver tverrkulturell kontakt mellom mennesker er kulturpåvirkning. Derfor må man heller stille spørsmål ved hva som er påvirkningens innhold, hvor sterk den er, og på hvilken måte den skjer. Men uansett hvor observant man er på denne påvirkningen, vil det alltid være en viss grad av ubevisst påvirkning.³

Selv om misjonærer og folk som skriver om misjon til stadighet hevder at misjonen tar hensyn til og aksepterer andre kulturer, er det ikke alltid at dette stemmer overens med virkeligheten. I boken *Missiologi i dag* hevdes det at ”det knapt finnes noe internasjonalt arbeid som har viet kulturen så stor oppmerksomhet som misjonen”.⁴ Men er dette ensbetydende med at de tar hensyn til og respekterer andre kulturer i sitt arbeid? I den samme boken sies det at ”det er en kulturs ”kjerne” eller ”verdensbilde” som sterkest berøres ved en kulturs møte med kristendommen”.⁵ Betyr ikke dette at misjonen er med på å endre en kultur fundamentalt med innføringen av kristendommen? Når man påvirker en kulturs ”verdensbilde”, endrer en på mange måter hele grunnlaget for kulturen. – Kulturen må nå basere seg på en annen religion som basis for sin kultur og sitt samfunn. Det er nok dette som er mye av årsaken til at misjonen har blitt kritisert for å ta for lite hensyn til de lokale kulturene. I mange tilfeller vil innføringen av kristendommen medføre så store endringer for befolkningen at de føler seg tvunget til å forandre sin kultur, sitt samfunn og sine tradisjoner.

¹ Espeland 2001: 6-7

² Espeland 2001: 70

³ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red.) 1994: 232

⁴ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red.) 1994: 225

⁵ Berentsen/Engelsviken/Jørgensen (red.) 1994: 232

2.5.2 Misjon og bistand.

Helt siden 1960-årene har misjonsorganisasjonene mottatt bistandsstøtte. I følge utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson går ikke norske bistandsmidler til evangeliserende misjon. Staten gir bistandsmidler til misjonsorganisasjonene fordi de er viktige bidragsytere i kampen mot fattigdom.¹ Men hvordan kan man være så sikker på dette? Hvor god er denne kontrollen? Og er man sikret mot ”fordekt” misjon fra enkeltpersoner?

Ola Tulluan, generalsekretær i NLM, sier at målet til norsk misjon er å forkynne evangeliet om Jesus og å vise kristen nestekjærlighet i praksis. NLM mener at misjon og diakoni skal gå hånd i hånd.² Betyr ikke dette at de likestiller misjon og hjelpearbeid til en viss grad? Diakoni betyr jo å drive sosialt arbeid i kirkens tjeneste.³ Selv mener Tulluan at NLM ikke blander sammen misjon og bistand.⁴

For de norske misjonsorganisasjonene er Norsk Misjons Bistandsnemnd (Bistandsnemda) en paraplyorganisasjon. Bistandsnemda ha ansvar for å forvalte bistandsmidler til 16 norske misjonsorganisasjoner. Bistandsnemda forhandler med NORAD om en flerårig samarbeidsavtale på vegne av medlemsorganisasjonene. Dessuten inngår de årlig økonomiske avtaler med NORAD som de forvalter. I tillegg bistår de sine medlemsorganisasjoner med faglig oppfølging og vurdering av prosjekter.⁵

Jeg tviler ikke på at norske misjonsorganisasjoner gjør mye bra for mennesker i fattige deler av verden. Men hvor bra er metodene deres? Hvor vanlig er det at man står med Biblene i den ene hånden og den livsviktige vaksinen i den andre? En artikkel i Verdensmagasinet X tar opp denne problemstillingen:⁶ I artikkelen blir det blant annet stilt spørsmål ved hvor mye av NORAD-midlene til misjonsorganisasjonene som går til misjon. NORAD-midlene skal kun brukes til utviklingsprosjekter. Men i artikkelen hevdes det at NORAD ikke har tilstrekkelig kontroll med hva bistandsmidlene går til. I denne artikkelen hevder Verdensmagasinet X at misjonsorganisasjonene de siste årene har rendyrket sine strategier. Dette betyr at de på en mer målbevisst og intensiv måte skal oppsøke land og verdensdeler hvor andre religioner enn kristendommen er dominerende. Dette, sammen med at

¹ www.dagbladet.no, 13.07.04

² www.dagbladet.no, 13.07.04

³ www.caplex.no, 29.07.04

⁴ www.dagbladet.no, 13.07.04

⁵ www.bistandsnemda.no, 31.07.04

⁶ www.verdensmagasinetx.no, 15.02.05

misjonsorganisasjonenes hovedmål er å ”redde sjeler”, mener jeg klart og tydelig viser at forhold mellom misjon og bistand kan være problematisk.

Det er vanlig at man får hjelp uavhengig av religion og tro, i hvert fall når det gjelder medisinsk bistand. ”Vi kan ikke sende noen bort uten å hjelpe dem.”¹ Dette sitatet viser at man ved Haydom Lutheran Hospital (HLH) alltid har tatt i mot de som har hatt behov for medisinsk behandling. Dette har også vært tilfelle for klinikkene som hører inn under sykehuset. Men selv om lokalbefolkningen ikke har måttet bekjenne seg til kristendommen for å få hjelp ved sykehuset, har kristendommen alltid vært viktig her: ”Ingen – hedning eller ikke-troende europeer – kunne få ham fra å påkalle sin Gud før han begynte en operasjon.”² Så selv om de lokale pasientene ikke ble påtvunget kristendommen, har den alltid vært en sentral del i behandlingen av de syke. Et annet sitat viser det samme: ”Evangelisten gikk fritt rundt i sykehuset – og doktoren og søstrene gikk på evangelistens samlinger.”³

Denne sammenblandingen av misjon og bistand kan også føre til usikkerhet hos de som mottar bistand fra misjonsorganisasjonene. Er det noen sammenheng mellom det å ha nok mat og det å være en kristen? I et innlegg på www.dagbladet.no hevder Sandro Parmeggiani, generalsekretær i Plan Norge, at misjonsorganisasjonenes hjelpearbeid svekker religionsfriheten i de aktuelle områdene. Han stiller dette spørsmålet: ”Men hvor fritt er valget dersom en bestemt religion blir direkte linket til mat, vann og andre rettigheter men trenger oppfylt for å overleve?”⁴ Jeg mener at dette kan være med på å øke den kristne befolkningen i områder hvor misjonsorganisasjonene driver bistand. Fordi lokalbefolkningen forbinder kristendommen med livsviktige ting som mat og vann, har de lettere for å akseptere den. Det er jo takket være kristendommen at de har mat og vann.

Mange misjonærer og misjonsorganisasjoner stiller seg selvsagt uforstående til kritikken mot dem. – De mener selv at det er de som er flinke til å drive bistand. I en artikkel i Aftenposten hevder generalsekretæren i Bistandsnemda, Oddvar Espegren, at misjonen er eksperter⁵ på effektiv bistand. Det er vel i for seg ingen tvil om at misjonen har gjennomført mange bistandsprosjekter og hjulpet mange mennesker gjennom årene. Men det hjelper ikke at bistanden er aldri så effektiv hvis den brukes for å nå ut til lokalbefolkningen med kristendommen. Espegren hevder i artikkelen at misjonen kan drive en så effektiv utviklingshjelp fordi de har inngående kunnskap om lokalsamfunnet etter å ha arbeidet der i

¹ Sagt av Dr. Olsen, sitert i Enes 2004: 77

² Enes 2004: 28 – sagt om gamle Dr. Olsen

³ Enes 2004: 71

⁴ www.dagbladet.no, 13.07.04

⁵ www.aftenposten.no, 13.07.04

mange år. Økonomi, religion, kultur og språk blir trukket frem som områder hvor misjonen har mye kunnskap. I artikkelen hevdes det også at misjonen hjelper alle mennesker, uavhengig av etnisk tilhørighet, religion, livssyn og kjønn. Årsaken til dette er at misjonen i følge Espegren respekterte at andre mennesker har andre meninger enn misjonen.¹

Det er ikke umulig at dette er tilfelle for de fleste misjonærer som arbeider med bistand i dag. Men jeg mener det blir galt når man av Espegrens artikkel får inntrykk av at misjonens utviklingshjelp er ufeilbarlig. Det finnes nok av eksempler på at misjonærer ikke respekterer de som har en annen religion og kultur enn dem selv.² Og i dag er det ikke bare mennesker som tilhører opprinnelige religioner som blir kritisert av misjonen, også islam blir sett på som et stort hinder for utbredelsen av kristendommen: ”Jeg tror det er rett å si at islam utgjør en antikristelig og ond åndsmakt.”³

Blant de som kritiserer misjonen og dens hjelpearbeid, hevdes det blant annet at bistanden er et evangeliseringsverktøy. Det er Terje Tvedt, professor ved Universitetet i Bergen, som hevder dette i et innlegg på www.dagbladet.no i mars 2004. Tvedt tar også opp det faktum at norske misjonsorganisasjoner samarbeider med lokale kirker om bistandsarbeidet. I de fleste tilfeller er dette kirker som misjonen selv har startet opp. Derfor, mener Terje Tvedt, er noen av de viktigste sporene av norske utviklingshjelp mange steder protestantisk lavkirkelig eller frikirkelig menighetsbygging.⁴

Det er nettopp dette som gjør at mange er så kritiske til at misjonen mottar så mye midler fra NORAD for å drive hjelpearbeid. – Mange misjonsorganisasjoner skiller ikke klart mellom bistand og evangelisering. Likevel er det som sagt ikke tvil om at mye av den bistanden som blir drevet av misjonen er veldig viktig for de som mottar den.

¹ www.aftenposten.no, 13.07.04

² Se kapittel 8.4

³ Sagt av Eivind Flå, leder i Kristen Muslimmisjon, i misjonsbladet Lys over land. Sitert på www.verdensmagsinetx.no, 15.02.05

⁴ www.dagbladet.no, 13.07.04

2.6 Norsk Luthersk Misjonssamband

NLM er tilknyttet Den norske kirke, men er en fri organisasjon med Jesu siste befaling som utgangspunkt:¹

Meg er gitt all makt i himmel og på jord. Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler, i det dere døper dem til Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende (Matteus 28, 18b-20).

NLM er en av de kristne organisasjonene som i dag arbeider i Tanzania – både med misjon og hjelpearbeid. Organisasjonen har i dag rundt 200 misjonærer fordelt på 11 land i 3 verdensdeler. Hovedoppgaven til misjonærene er å bringe evangeliet til unådde folkeslag, men hjelpearbeid har etter hvert også blitt en viktig del av en misjonærs hverdag. Det er først og fremst hjelpearbeid innen helse, undervisning og jordbruk organisasjonen tar del i. Deres syn på misjonsarbeidet er noe som blant annet kommer frem av grunnreglene deres:²

NLM har til formål å utbre Guds rike. Derfor vil NLM forkynne evangeliet hjemme og ute og vekke ansvar for misjonen hos vårt eget folk, utdanne, sende og underholde stedlige medarbeidere som trengs på misjonsmarkene, særlig i Kina, men også i andre land (§1 i NLMs grunnregler).

NLM bygger sitt arbeid på Den hellige skrift og på Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelse. Det krever av sine utsendinger at de skal forvalte sakramentene i samsvar med skrift og bekjennelse (§2 i NLMs grunnregler).

¹ www.nlm.no, 02.11.04

² www.nlm.no, 02.11.04

2.6.1 *Norsk Luthersk Misjonssamband i Tanzania*

NLM startet sitt arbeid i Tanzania i oktober 1950, etter at de overtok arbeidet til svenske Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). De første NLM-misjonærene som kom til Tanzania, møtte en kristen forsamling på rundt 170 mennesker i Dongobesh, i tillegg til skole – og helsearbeid.¹ Her ser vi altså at det helt fra begynnelsen var viktig for NLM å drive hjelpearbeid i tillegg til misjonering i Tanzania. Men hvorfor? Det er klart at man kommer lettere i kontakt med lokalbefolkningen hvis man kan tilby dem noe annet enn Guds ord. De tilbyr dem på denne måten noe de trenger, i langt større grad enn de ”trenger” evangeliet. Og når man først har kommet i kontakt med lokalbefolkningen og fått et forhold til dem, er det lettere å fortelle om sin egentlige mening med å være der.

Fordi de tanzanianske myndighetene på 1950-tallet satset stort på skoleutbygging i distriktene, ble også NLM spurt om å ta sin del av denne utbyggingen, noe de gjorde med glede. For NLM var skolene en mulighet til å ha jevn kontakt med hundrevis av unge mennesker. NLM så altså store muligheter i det å drive skoler, de ville nå ha større mulighet til å nå ut til befolkningen med sin forkynnelse. Men i utgangspunktet var kristendomsundervisningen frivillig på NLMs skoler. Likevel førte dette tilbudet om kristendomsundervisning til at man etter hvert fikk en økende andel kristne blant den unge delen av befolkningen. De fleste som ble døpt etter å ha deltatt i den frivillige kristendoms – og dåpsundervisningen var i 12-14 års alderen.² Man kan sette spørsmål ved hvor ansvarlig det var av misjonærene å døpe ungdommer i 12-14 års alderen, selv om de hadde tillatelse fra deres foreldre. Men selv om mange foreldre gav tillatelse til å la sine barn bli døpt, var det ikke dermed sagt at misjonsarbeidet var enkelt sett med misjonærenes øyne. Mange foreldre forstod ikke hvorfor barna deres måtte ha utdanning, og var derfor motvillige til å sende barna sine på skolen. Og selv om man etter hvert fikk en stor andel ungdommer som lot seg døpe, var det ikke ensbetydende med at de fjernet seg fullstendig fra sine gamle skikker. Misjonærene bekymret seg over disse unge: ”De var i et hardt hedensk miljø, og kunne ofte bli tvunget til å ta del i ulike seremonier som kunne stride mot deres samvittighet”.³

Utover på 1960-tallet, etter uavhengigheten i 1963, tok staten mer og mer ansvar for skolene, og myndighetene overtok alle private skoler i 1970. Nå var misjonærenes og de kristnes påvirkning på skolebarna begrenset til to ukentlige kristendomstimer på alle

¹ Tolo 2002: 170

² Tolo 2002: 170

³ Tolo 2002: 170

klassestrinn.¹ Men hva skulle de nå gjøre for å spre det kristne budskapet til den tanzanianske befolkningen? Etter hvert som den lutherske kirken ble mer og mer selvstendig i Tanzania, gikk flere og flere misjonærer over til å holde på med opplærings- og evangeliseringsarbeid. Dette resulterte blant annet i bibelkurs og bibelskoler.² Blant annet ble Waama lutherske bibelskole åpnet i Dongobesh i oktober 1970. Denne skolen har hatt mer enn 1000 elever frem til i dag.³ Var det dette som nå skulle erstatte den påvirkningen de tidligere hadde hatt i den vanlige skolen? Det ble også lagt stadig mer vekt på litteraturarbeidet, blant annet i forhold til iraqw-folket i Mbuludistriktet. Her produserte man oppbyggelig litteratur på iraqwenes eget språk, i tillegg til grammatikk, eventyr, leseopplæringsmateriell, iraqw-folkets historie og Det nye testamentet. Det ble også gitt ut kristen litteratur på swahili.⁴ Arbeidet med den kristne litteraturen ble på en måte mer offisielt med dannelsen av Scripture Mission Tanzania i 1985. Dette var første gang NLM ble registrert som en selvstendig organisasjon i Tanzania. Organisasjonen fikk hovedsete i Arusha, hvor den skulle fungere som et servicesenter, i tillegg til å drive med et selvstendig litteratur – og mediearbeid.⁵ På denne måten håpet de å kunne nå ut til flere mennesker med Bibelens budskap.

Også innenfor helsearbeid mente NLM at det var viktig å videreføre og utvide det arbeidet EFS hadde startet i Mbuluhøylandet. Mye av årsaken til denne bestemmelsen var at de i følge misjonærene var ”mye åndelig og legemlig nød” blant folket i denne delen av Tanzania.⁶ Denne utvidelse av NLMs helsearbeid i dette området førte til åpningen av Haydom Lutheran Hospital (HLH) i 1955.⁷ Det ble nå lagt mer og mer vekt på helsearbeid som en måte å nå ut til folket med sitt budskap. I Haydom ble alt det evangeliske arbeidet knyttet til sykehuset etter åpningen i 1955, men etter hvert utvidet man forkynnelsesarbeidet også til distriktene rundt Haydom og sykehuset.⁸ Også sykehusene og helsestasjonene ble sett på som en gylden måte for å nå ut til lokalbefolkningen med det kristne budskapet: ”Borghild var trofast med i evangeliseringsarbeidet for pasienter og pårørende, mens dr. Olsen behandlet de syke”.⁹ Utover på 1960-tallet ble det medisinske arbeidet mer og mer omfattende. Dette gjaldt i Dongobesh og Kansay i tillegg til på HLH. Etter hvert ble tyngdepunktet for

¹ Tolo 2002: 175

² Tolo 2002: 175

³ Tolo 2002: 178-179

⁴ Tolo 2002: 175

⁵ Tolo 2002: 187

⁶ Tolo 2002: 170

⁷ Tolo 2002: 171

⁸ Tolo 2002: 173

⁹ Tolo 2002: 176

helsearbeidet i Mbulu flyttet til HLH. Utover på 1980-tallet ble sykehuset stadig større og det ble utvidet med flere nye avdelinger.

Etter hvert ser vi også at de lutherske sykehusene i Tanzania starter egne skoler, sykepleierskoler og annen utdanning for helsepersonell. Blant annet åpnet man ved HLH i 1971 en ”pre nurse school”, og i 1984 åpnet man i tillegg en sykepleierskole. Denne sykepleierskolen fikk i 1988 også jordmorutdanning.¹

I 1963 ble det dannet en egen selvstendig luthersk kirke i Tanzania, ELCT. Dette har ført til at det meste av NLMs arbeid i dagens Tanzania er en integrert del av denne nasjonale kirken. ”NLM er nå med å bygge Guds rike i landet ved å gi økonomisk støtte til kirken i et av verdens fattigste land”.²

2.6.2 *Haydom Lutheran Hospital.*

Etter at Haydom Lutheran Hospital ble åpnet i 1955, har sykehuset spilt en viktig og sentral rolle i Norsk Luthersk Misjonssambands arbeid i Haydom/Mbuluhøylandet.³ Men helt fra starten av, har det vært konflikter mellom lokalbefolkningen og sykehuset. Det største problemet i begynnelsen var at HLH, i følge iraqwene, brøt med det meste av forordninger mot urenheter.⁴ Iraqwene var redd for smitte, og for å unngå dette hadde de flere regler for å unngå urenheter. Isolasjon av virkelige og/eller mulige smittekilder var iraqwenes viktigste middel mot smitefare og urenheter. Den som var i isolasjon, meetemani, måtte bo for seg selv, ikke omgås andre og ikke gå til vann i en viss periode.⁵

Det var dette som gjorde at Haydom Lutheran Hospital ble karakterisert som et urent sted av den lokale befolkningen.⁶ Lokalbefolkningen hadde mange grunner til å betrakte sykehuset som urent; det var mange som døde der, og Doktor Olsen frembrakte blod ved hjelp av metall. Men også de andre ansattes kontakt med blod ble sett på med skepsis. Likevel var det i forhold til fødsler at lokalbefolkningen så de største ”syndene” på sykehuset: Kvinner som aborterte eller fikk dødfødte barn og barn som mistet moren under fødselen, ble behandlet på samme måte som alle andre mødre og barn. Til tross for at de alle skulle vært i

¹ Tolo 2002: 180

² www.nlm.no, 02.11.04

³ Kapittel 2.6.1

⁴ Enes 2004: 81

⁵ Enes 2004: 79-81

⁶ Enes 2004: 82

meetemani.¹ Alt dette gjorde at folk ble redde for hva som kunne komme til å skje på grunn av sykehusets urenheter.²

Men HLH overlevde på tross av skepsisen og motviljen hos mange av lokalbefolkningen. En del av årsaken kan ha vært at lokalbefolkningen brukte både sykehuset og den lokale medisineren. For dem var det viktigste å bli friske.³

HLH har som sagt overvunnet skepsisen og frykten hos befolkningen i Haydom-området og Mbuluhøylandet. Likevel har det aldri vært problemfritt å drive sykehuset. Det har ikke bare vært konflikter i forhold til lokalbefolkningen, men også i forhold til NLM i Norge. Denne skepsisen fra Norge vokste frem blant annet som følge av den politiske utviklingen i Tanzania etter uavhengigheten fra Storbritannia.⁴ Men det var ikke bare den politiske utviklingen i landet NLM i Norge var skeptiske til. Bartholomayo Yonathan ble også gjenstand for bekymring og skepsis hos NLM. Dette var den første afrikanske presidenten i den selvstendige lutherske kirken.⁵ Dette gjorde at denne kirken ble mer afrikansk i og med at den ikke lenger hadde noen misjonær som leder. NLM var rett og slett redde for å miste innflytelse og kontroll over den kristne befolkningen i området. Etter at denne nye selvstendige kirken tok over det administrative og økonomiske driftsansvaret for Haydom Lutheran Hospital, mistet Norsk Luthersk Misjonssamband ennå mer innflytelse og kontroll over utviklingen i området. Likevel har NLM og dens medlemmer fortsatt å støtte Evangelical Lutheran Church of Tanzania og Haydom Lutheran Hospital.⁶

Selv om HLH på mange måter kan betegnes som et bistandsprosjekt, er ikke behandlingen gratis for de mange som trenger hjelp. Og slik har det vært helt siden sykehuset åpnet. Årsaken var rett og slett at dette var den eneste måten å få inn pengene de manglet til driften av sykehuset.⁷ Løsningen blir derfor at pasientene blir værende på sykehuset til familien kan betale eller stille med gratis arbeidskraft som betaling.⁸

Helt siden sykehuset åpnet, har det vært behov for utvidelser: ”I Haydom er det skrekkelig overfylt, så det ser ut for at sykehuset kommer til å ta knekken på oss”.⁹ Derfor har sykehuset vært gjenstand for byggearbeider og utvidelser en rekke ganger siden åpningen i

¹ Enes 2004: 81-82

² Enes 2004: 82

³ Enes 2004: 79

⁴ Enes 2004: 135

⁵ Enes 2004: 135

⁶ Kapittel 2.6.1

⁷ Enes 2004: 75

⁸ Enes 2004: 77

⁹ Enes 2004: 72

1955 og frem til 50-års jubileet i 2005, og sannsynligheten er stor for at det vil være stor byggeaktivitet også i fremtiden.

3 Teori og metode

Jeg vil i denne oppgaven å bruke et teoretisk perspektiv som tar for seg møtet mellom ulike kulturer. Hva skjer når flere ulike kulturer møtes i ett samfunn? Vil man da få to eller flere kulturer som utfyller hverandre og eksisterer side om side, eller vil en kultur ”overkjøre” de andre? Hva er det som gjør at en kultur er så ”overlegen” en annen i det samme samfunnet? I denne sammenhengen vil jeg bruke møter mellom misjonærer/bistandsarbeidere og innfødte i Tanzania som eksempel. Hva har skjedd i de samfunnene hvor misjonærer og bistandsarbeidere har kommet inn med sine skoler, sykehus og andre ”vestlige” institusjoner? Hovedsakelig vil jeg bruke to bøker; *Ordered Universes. Approaches to the Anthropology of Religion* av Morton Klass og *Encounter Images in the Meetings between Africa and Europe* av Mai Palmberg. Mens Klass tar for seg den mer generelle delen av en slik kulturmøteteori, ser Palmberg spesifikt på det kulturelle møtet mellom Afrika og Europa.

3.1 Morton Klass

I sin bok *Ordered Universes* tar Morton Klass for seg nettopp dette med kulturmøter. Det er først og fremst kapittel 18 i denne boken jeg kommer til å bruke. I dette kapitlet, som han kaller *When Worldviews Collide*, ser Klass på hva som skjer når flere religioner/kulturer møtes. I følge Klass fører dette til at verdensorden rokkes. Dette innebærer at religioner/kulturer plutselig finnes et sted de i utgangspunktet ikke fantes. Når dette skjer får man en situasjon der flere kulturer eller religioner samles i ett samfunn, og i blant ulike former for synkretisme, eller blanding av religioner.

3.1.1 Religionsdefinisjon

Morton Klass ser på religion som en del av kulturen; religionen er en ”rubrikk i kulturen”.¹ For Klass er religionen viktig i forhold til det å forstå et samfunn fullt ut. I mange samfunn er det religionen som er det sentrale. – Det er religionen som ordner samfunnet.² Klass er opptatt av dette med hvordan man skal definere religion på en riktig måte. Han mener at hvordan man definerer religion er av avgjørende betydning. Morton Klass kritiserer dem som definerer religion ut i fra kristendom, jødedom og islam. Han mener at religion er et europeisk/vestlig begrep. Man kan derfor ikke definere religion på denne måten: det er annerledes i andre deler av verden. De færreste av verdens religioner ligner på kristendom, jødedom eller islam. På bakgrunn av dette sier Klass at selve begrepet religion er etnosentrisk. Han vil derfor komme frem til et begrep som ikke er definert ut fra de tre store religionene i verden. Man må finne et annet utgangspunkt for sin religionsdefinerings.³ Selv har Klass følgende definisjon av religion:⁴

Religion in a given society will be that instituted process of interaction among the members of that society – and between them and the universe at large as they conceive it to be constituted – which provides them with meaning, coherence, unity, easement, and whatever degree of control over events they perceive as possible.

Klass religionsdefinisjon er en operasjonell definisjon, det vil si at den er laget for bruk i forskning.

¹ Klass 1995: 9

² Klass 1995: 3

³ Klass 1995: kap. 3

⁴ Klass 1995: 38

3.1.2 *Kulturmøtet*

Men, tilbake til kulturmøtet. Klass mener at man ikke kan snakke om synkretisme i egentlig forstand.¹ I denne sammenhengen stiller han følgende spørsmål; How may a belief system emerge from the blending or fusion of elements from disparate systems?² Igjen kommer han tilbake til dette med å definere religion; hvordan man ser på hva som skjer når ulike religioner møtes, avhenger av hvordan man definerer religion.³

I følge Klass skaper religionen orden og sammenheng for medlemmene i et kulturelt system. Hva betyr påvirkningen fra et fremmed trossystem i denne sammenhengen? Hvordan skal man forholde seg til et nytt system? Med andre ord: hvordan skal man forholde seg til et nytt "Ordered Universe"? Morton Klass mener at det er to måter å håndtere dette på: 1) man kan ignorere eller overse det, eller 2) man kan ta den nye kulturen til seg gradvis, bevisst eller ubevisst.⁴ Hvis man her velger det andre alternativet, vil man etter hvert få et "nytt" trossystem som er en blanding av det originale trossystemet og det nye, fremmede som har kommet til. Men dette kan også føre til en kulturkonflikt. – Når to ulike kulturer møtes kan man risikere at det blir en konflikt eller konkurranse mellom de to, heller enn at man får en ny kultur. Med andre ord kan det oppstå konflikt heller enn synkretisme. Det kan også være snakk om ulike grader av synkretisme; i noen tilfeller vil man se at en kultur tar opp i seg store deler av en annen kultur, mens det i andre tilfeller bare er noen få elementer som blir tatt opp.⁵

¹ Klass 1995: 145

² Klass 1995: 143

³ Klass 1995: 148

⁴ Klass 1995: 140

⁵ Klass 1995: 142

3.2 Mai Palmberg

I sin bok *Encounter Images in the Meetings between Europe and Africa*, tar Mai Palmberg opp hvordan vi i Europa oppfatter Afrika og afrikanere. I denne boken, som består av en rekke artikler, skrevet av ulike forfattere, har Palmberg samlet artikler som viser det kulturelle møtet mellom Afrika og Europa på ulike måter. De fleste artiklene tar for seg hvordan Afrika og afrikanere har blitt sett på i Europa siden det første møtet. Det er nettopp det historiske som er grunnlaget for hvordan Europa ser på og oppfatter Afrika i dag. Palmberg mener at dagens oppfatninger om Afrika i Europa i stor grad er negative.¹

3.2.1 Europas negative syn på Afrika

Men hva er det som gjør at vi fremdeles har så mange negative oppfatninger om Afrika og afrikanere, og da spesielt om Afrika sør for Sahara? Man skulle kanskje tro at i dagens informasjonssamfunn, hvor vi får så mye informasjon fra så mange ulike kilder, har man fått et mer nyansert bilde av Afrika. Men slik er det altså ikke. I følge Palmberg har media mye av skylden for dette: media fremstiller Afrika som et sted som i stor grad er preget av nød og elendighet. De nyhetene man får fra Afrika handler stort sett om konflikter, krig, hungersnød, korrupsjon og undertrykkelse.² Media har i all tid vektlagt sensasjoner og katastrofer. Dette er noe som også preger medias forhold til Afrika. Det er sjelden man i dag ser eller hører nyheter fra Afrika som ikke handler om krig, katastrofer eller andre negative ting.³ Og det er vel ingen tvil om at Europas syn på Afrika hadde vært annerledes hvis man også hadde fått med seg mer positive nyheter, slike nyheter som man ofte får fra Europa, som omhandler spesielle eller morsomme hendelser.

Dette er noe vi opplever i aviser og andre nyhetsmedier omtrent daglig – også i Norge. Samtidig som vi hører om konflikter, krig, korrupsjon, sult og nød i afrikanske land, fremstår Europa som ”den reddende engel”. Europa strømmes til med mat, medisiner, hjelpearbeidere, penger og meglere i konflikter. I tillegg til alt dette tar europeiske land i mot afrikanere som av ulike grunner ikke lenger kan bo i sitt hjemland. Ut i fra dette får man lett et inntrykk av at

¹ Palmberg 2001: 7

² Palmberg 2001: 7

³ Palmberg 2001: 9

Afrika er avhengig av Europa for å ”overleve”. Uten hjelpen fra ”de snille landene” i Europa hadde Afrika vært fortapt, helt uten muligheter.

3.2.2 *Rasisme og misjonering*

Også rasisme får mye av skylden for Europas negative syn på Afrika. Rasismen har preget Europas oppfatning av Afrika hele tiden. Rasismeideologien hviler på ideen om at man kan dele menneskeheten inn i raser. Rasene skiller man fra hverandre med ulike grader av nedarvede kvaliteter, hvor noen tilhører ”høyere” raser, andre ”lavere” raser.¹ Rasismen har blitt brukt blant annet til å legitimere Europas kolonisering av Afrika.² Fordi afrikanere ble oppfattet som en ”lavere” rase enn europeere, er afrikanerne heldige som får ”hjelp” av europeerne. Afrikanerne tilhørte i følge dette synet en ”primitiv rase” som var underutviklet, ikke tilstrekkelig sofistikert eller lærd.³ På bakgrunn av dette ble det av mange hevdet at afrikanere var avhengige av europeerne for i det hele tatt å overleve. Med dette hadde man et godt argument for koloniseringen, i tillegg til at det i Europa ble dannet et negativt syn på Afrika og afrikanere. Her er man tilbake til dette med at Afrika ble sett på som avhengig av Europa. Fordi afrikanere oppfattes å tilhøre en ”primitiv” rase, måtte europeere hjelpe dem til å bli velutviklede, siviliserte mennesker. Dette er noe de ikke vil være i stand til uten hjelp.

I dag er riktignok ikke rasismeideologien like akseptert og utbredt som tidligere, men mange europeere oppfatter fremdeles afrikanere som ”mindreverdige” mennesker. Dette kommer blant annet frem hos de mange misjonsorganisasjonene som opererer på kontinentet i følge Mai Palmberg. For dem er målet å nå ut til de ”vantroende” med kristendommen og å drive hjelpearbeid. Med dette viser de helt klart at de ser på ikke-kristne afrikanere som mindre siviliserte og opplyste enn dem selv.

Misjonærene har også vært med på å gi Europa et negativt syn på Afrika. Deres fortellinger fra Afrika har også vært preget av nød og elendighet. Dette har blitt gjort med det formål å samle inn så mye penger som mulig fra Europa til sine prosjekter i Afrika. I mer moderne tid har man ikke bare brukt fortellinger, men også bilder av for eksempel sultende barn for å tiltrekke seg Europas oppmerksomhet.⁴

¹ Palmberg 2001: 7

² Palmberg 2001: 13

³ Palmberg 2001: 15

⁴ Palmberg 2001: 16

Ved å vise frem og fortelle om nøden og elendigheten i Afrika, har ikke misjonærene bare fått inn mer penger til sitt arbeid på kontinentet. De har også rørt ved folks samvittighet, og fått frem at man kan hjelpe afrikanerne. Gjennom å støtte misjonen økonomisk, kan man hjelpe de fattige i Afrika til et bedre liv. Med dette sier misjonen at Afrika er avhengig av penger fra deg og meg for å komme ut av nøden og elendigheten.

3.2.3 *Historie*

Det var spesielt på 1800-tallet at dette negative og dømmende bildet på Afrika ble dannet i Europa. I hele Europa ble afrikanere sett på som barn av naturen – som måtte læres opp til å bli siviliserte.¹ Men selv om det var nødvendig for europeerne å gjøre afrikanerne til siviliserte og mer ”huslige”, var det viktig at de beholdt sin plass på den menneskelige rangstigen. – De hørte jo fremdeles til på bunnen av denne.² Men hvordan var dette mulig? Hvordan kunne europeerne kreve at afrikanerne skulle bli mer siviliserte, samtidig som de måtte være igjen på bunnen av den menneskelige rangstigen?

For å kunne beholde afrikanerne på bunnen, ble ikke det at man ble sivilisert sett på som tilstrekkelig for å kunne bevege seg oppover denne rangstigen. Selv om afrikanerne var blitt siviliserte, var de fremdeles ”villmenn”, og ”villmenn” hadde ingen mulighet til å klatre på den menneskelige rangstigen. Med andre ord holdt man det faktum at de var siviliserte atskilte fra det faktum at de fremdeles var ”villmenn”.³ Dette var nødvendig for å hindre at afrikanerne skulle kunne nærme seg europeerne på rangstigen.

Også i denne sammenhengen brukte man det faktum at Europa måtte hjelpe afrikanere til å bli siviliserte. Afrikanerne var nemlig ikke i stand til å klare dette på egen hånd. – De var jo tross alt på bunnen av den menneskelige rangstigen. På denne måten fremhevet man europeere som snille, siviliserte mennesker og afrikanere som en ”laverestående” rase.

En ting som i stor grad var med på å forsterke Europas bilde av afrikanere som annerledes, usiviliserte og ”ville”, var de mange forestillingene som ble holdt rundt om i Europa på 1800-tallet med afrikanere som artister. Det var i første omgang ”hottentotter”, ”buskmenn” og zuluere som ble brukt i disse forestillingene.⁴ Det er klart at formålet med disse forestillingene var å latterliggjøre afrikanerne og det faktum at de så annerledes ut enn de

¹ Palmberg 2001: 54

² Palmberg 2001: 55

³ Palmberg 2001: 55

⁴ Palmberg 2001: 56-73

hvite europeerne. Disse forestillingene var derfor med på å forsterke det negative bildet Europa allerede hadde av afrikanere.

Mai Palmberg mener altså at møtet mellom den afrikanske og den europeiske kulturen har ført til at vi i Europa har utviklet et overveiende negativt syn på Afrika og hva det står for. Selvfølgelig finnes det unntak, men hovedsakelig er det dette som preger forholdet mellom europeisk og afrikansk kultur. Selv om det i lang tid har vært det negative synet på Afrika og dets kultur som har preget forholdet mellom det europeiske og det afrikanske kontinentet, ser man i dag at afrikansk kultur blir mer og mer populært i Europa. Afrikansk kunst og musikk har blitt mer og mer populært de siste årene, samtidig som afrikansk mat er på full fart inn på det norske markedet.

Hvordan er dette mulig? Man nyter godt av deres kunnskap om mat og kultur, samtidig som man ser ned på dem. Er det slik at man gjerne tar i bruk afrikaneres mat, musikk, kunst og kultur, bare man slipper å behandle afrikanere som fullgode mennesker?

3.3 Klass vs. Palmberg

På mange måter kan man si at Klass og Palmbergs perspektiver er motstridende: Klass mener at ulike kulturer påvirker hverandre, og i noen tilfeller danner nye kulturer. Palmberg, derimot, mener at det kulturelle møtet mellom Afrika og Europa har ført til at man i Europa har utviklet et negativt syn på Afrika.

I følge Klass kan et møte mellom to eller flere ulike kulturer føre til at det dannes en ny kultur, eller at kulturene påvirker hverandre i større eller mindre grad. I noen tilfeller kan det også skje at det ikke blir noen forandring i de kulturene som møtes. Dette skjer i de tilfellene der de kulturene som møtes ignorerer eller overser hverandre. Men Klass sier ikke noe spesifikt om at et slikt møte mellom ulike kulturer kan føre til at det i den ene kulturen utvikles et overveiende negativt syn på den andre kulturen og det den står for.

Mai Palmberg har et annet syn på dette: hun sier at det kulturelle møtet mellom Afrika og Europa har ført til at man i Europa har utviklet et negativt syn på afrikanerne og deres mange kulturer. Hun sier ingenting om at det her kan være en mulighet for at deler av den afrikanske kulturen har blitt tatt opp i den europeiske kulturen.

Hvis man skal sette Klass' perspektiv opp i mot Palmberg, kan man si at Palmberg avfeier Klass' mening om at det noen ganger oppstår synkretisme, samtidig som hun er enig med han i at ignorering er en mulig handling når ulike kulturer møtes. I følge Palmberg er det

jo nettopp dette Europa på mange måter har gjort i det kulturelle møtet med Afrika: Europa har helt avfeid å ta til seg aspekter ved den afrikanske kulturen, samtidig som det har blitt utviklet et overveiende negativt syn på den afrikanske kulturen. Europa har altså valgt å overse og motarbeide den afrikanske kulturen.

Men selv om Europa i følge Mai Palmberg har valgt å overse og motarbeide den afrikanske kulturen, ser vi altså i dag at afrikansk mat, musikk og kunst opplever en økende popularitet i Europa. Med dette i bakhodet, hvordan kan Palmberg da si at vi motarbeider og overser den afrikanske kulturen? Riktignok har vi bare tatt til oss noen elementer av den afrikanske kulturen, men dette tyder jo på at det ikke lenger bare er snakk om motarbeidelse?

3.4 Metode

Mitt metodevalg er å basere mine undersøkelser på tekststudier. Jeg vil også ta opp statistiske opplysninger som analyse materialet da dette er noe jeg benytter meg av, i tillegg til at jeg kort kommer til å nevne feltarbeid og bildestudier.

Selv om vi i dag kan se en stadig økende interesse for å dra på feltarbeid, er det viktig at vi ikke glemmer tekstene. – Det er tross alt det skriftlige som danner grunnlaget for de fleste feltarbeid. Unntaket her vil selvsagt være tidligere feltarbeid hvor man dro til samfunn hvor ingen hadde vært før. Men i dag, når hele verden er oppdaget og undersøkt, har man ”plikt” til å lese om det samfunnet man skal forske på. Og dette er noe man gjør før man drar på feltarbeid. På en måte kan man kanskje si at tekststudier alltid har vært en del av et feltarbeid; når man kommer tilbake fra sitt feltarbeid, skriver man en bok eller en avhandling. Dette skriver man på grunnlag av de notatene man har gjort under feltarbeidet. Når man gjør dette, holder man på med tekststudier. – Man tolker og analyserer de notatene man har for å gjøre det forståelig for andre.

Slik jeg ser det er dette mye av årsaken til at tekststudier fremdeles er så viktige; samtidig som de er viktige i forberedelsene til et feltarbeid, er de viktige når man etter et feltarbeid skal skrive ut alle de opplysningene man ha samlet. Jeg mener at dette også er grunnen til at man ikke må dra på feltarbeid for å skrive en oppgave. Den enorme mengden med skriftlige kilder, gjør at man helt fint kan gjennomføre sine studier uten et feltarbeid.

3.4.1 Tekststudier

I forhold til tekststudier er det spesielt viktig at man tenker over representativitet og korrekthet. Det er viktig at man er kritisk til alt man leser. For å få et så nyansert bilde som mulig kan det være en ide at man leser flere bøker eller artikler om ett og samme emne. Dette kan det også være en fordel å gjøre i forhold til det å tilegne seg bred kunnskap. Innenfor mange fagområder er det ikke slik at det finnes fasitsvar. En ting kan være riktig i en sammenheng, men helt feil i en annen. Når man leser ulike bøker/artikler om et emne, tilegner man seg gjerne også tilleggs kunnskap man ellers ikke ville ha fått. Eller det kan være at man ser en annen side av det man holder på med.

Likevel er det ikke alltid slik at man har store valgmuligheter i forhold til litteratur når man skriver en oppgave. For meg har dette vært tilfelle i forhold til noe av litteraturen. For å finne frem til materiale om Norsk Luthersk Misjonssamband har jeg hovedsakelig benyttet meg av internett, men jeg har også brukt noen bøker. Blant annet har jeg brukt to bøker som er skrevet av misjonærer/evangelister fra NLM. Dette betyr selvsagt at dette ikke er nøytrale bøker, men de har vært til god hjelp for å lære om holdninger og meninger innad i NLM. NLM sin egen hjemmeside har også blitt brukt, men heller ikke denne kan betraktes som fullt ut nøytral. Likevel mener jeg det er riktig å bruke hjemmesiden til den organisasjonen man skal studere. Det er her man finner førstehåndsupplysninger om NLM. Men det vil nok ikke være noen god ide å bruke en slik side alene, den fungerer best supplert med andre kilder. Selv om jeg i forbindelse med denne oppgaven har benyttet meg av kilder som ikke er nøytrale, ser jeg det ikke som noe problem i og med at jeg hele tiden har vært bevisst på det forhold.

Det er også viktig at man tenker bredde når man velger ut den litteraturen som skal brukes. Der hvor det er mulig kan det være en fordel å lese flere forfattere med ulik faglig bakgrunn. Dette er i alle fall min erfaring så langt. For min egen del mener jeg at det er viktig å ha denne faglige bredden. Det er likevel ikke sikkert at dette vil passe til en annen type oppgave. Med andre ord er dette noe som vil avhenge av hva man skriver om. Slik jeg ser det er min oppgave så tverrfaglig at det er helt nødvendig å ha faglig bredde i litteraturen. Fordi den handler om et såpass omfattende tema som utvikingshjelp, er det viktig at jeg henter inspirasjon fra flere ulike fagområder for at arbeidet skal bli så bra som mulig. Denne tverrfagligheten gjenspeiles i mitt valg av litteratur og kildemateriale. Jeg har valgt ut litteratur fra flere ulike fag, blant annet religionsvitenskap, geografi, antropologi og historie.

Det er nettopp dette som har gjort arbeidet med oppgaven så interessant. – Jeg har hatt mulighet til å lese litteratur fra fagområder jeg tidligere hadde lite kjennskap til.

I forhold til dette med bredde i litteraturen, er det i mange tilfeller også viktig med tidsmessig bredde. Hvordan man ser på og oppfatter ting er avhengig av tid og sted, noe som helt klart spiller en rolle i faglitteraturen. Dette er kanskje spesielt viktig i dag, hvor verden stadig er i forandring. Selv om det er positivt at den litteraturen man leser har tidsmessig bredde, er det viktig at man er så oppdatert som mulig. Dette er vel spesielt viktig når man skriver om nåtiden, men det kan også være nyttig i forhold til historiske hendelser.

Dette med tidsmessig bredde er veldig sentralt i forhold til min egen oppgave. For min oppgave er det også viktig at jeg bruker litteratur som er mest mulig oppdatert. Fordi jeg skriver en oppgave om u-hjelp i dag, er det helt nødvendig å bruke ny litteratur. I tillegg er det noen deler av oppgaven som krever eldre litteratur. Jeg tenker da spesielt på den delen som tar for seg hvilket begrep man skal bruke på tradisjonell religion. Jeg mener også at det er viktig for meg å lese eldre litteratur for bedre å kunne forstå hvorfor det er slik som det er i dag. For at jeg skal kunne forstå hvordan utviklingshjelp fungerer i dag, er det nødvendig at jeg har noe kunnskap om hvordan det hele startet og hvordan hjelpen har utviklet seg siden begynnelsen. Den historiske bakgrunnen er med andre ord helt sentral for at man skal forstå samtiden fullt ut. For å få kunnskap om for eksempel u-hjelpens historie er det ikke alltid at jeg i like stor grad har brukt eldre kilder. Det har heller vært at jeg har brukt nyere litteratur som har omhandlet eldre ting. Det er først og fremst i forhold til diskusjonen i kapittel 4 at jeg har brukt noe eldre litteratur, men også her er det den nyere litteraturen som har vært dominerende.

I forhold til skriftlige kilder er det viktig å være bevisst på forskjellen mellom primær- og sekundærkilder. Primærkilder er originalkilder, som for eksempel selvbiografier, hvor det er hovedpersonen selv som skriver om sitt liv. Tekster som presenterer helt nytt materiale, kan regnes som primærkilder, med mindre de har blitt skrevet ned for første gang etter å ha blitt overlevert muntlig i lengre tid. I slike tilfeller kan man ikke vite om hele innholdet i teksten er troverdig, man må bare stole på det som står der. Dette er blant annet tilfelle i forhold til Bibelen. – Bibelens tekster ble skrevet ned flere år etter at de beskrevne hendelsene faktisk fant sted. Derfor kan slike kilder også anses som sekundærkilder. Det er nettopp dette som er sekundærkilder: det som har blitt skrevet ned om hendelser, samtaler/fortellinger som er skrevet ned, oversatte tekster, og det som er skrevet om allerede eksisterende tekster. Det er også viktig at man er bevisst på hvem som har skrevet teksten. – Er det en ”nøytral” person eller er det en person med sterk tilknytning til det han/hun skriver om. Igjen velger jeg å

trekke inn NLM som eksempel. Mesteparten av litteraturen jeg har om NLM er skrevet av personer som har tilknytning til organisasjonen, noe som helt klart har hatt betydning for hvordan denne litteraturen er skrevet. Fordi den er skrevet av personer med nær tilknytning til NLM, er det nærliggende å tro at de har gitt et så fordelaktig bilde som mulig av organisasjonen og dens arbeid.

Det er noe man også bør være oppmerksom på når det gjelder innlegg i aviser og lignende. Hvem er det som har skrevet innlegget? Hvilket forhold har han/hun til saken innlegget handler om? Spesielt hvis innlegget er skrevet av en person man vet brenner sterkt for den ene siden av saken, er det viktig at man er bevisst på det.

3.4.2 Statistiske opplysninger

En annen viktig del av metoden i forbindelse med denne oppgaven, har vært å samle inn statistisk informasjon om Tanzania, opplysninger om folketall, BNP, utbredelse av ulike religioner osv.

Det å samle inn slike opplysninger fra land i den 3. verden kan by på mange og store utfordringer. Derfor er mange av de statistiske opplysningene man har fra land i denne delen av verden basert på anslag.¹ Man kan med andre ord ikke stole blindt på de opplysningene man finner. I mange tilfeller er det også slik at opplysningene varierer mye avhengig av hvor man har dem fra.

I mitt tilfelle er det en annen faktor som også spiller inn; størrelsen på landet. I tillegg til at Tanzania er et stort land, har det en forholdsvis dårlig utbygd infrastruktur. Men Tanzania er ikke alene om å ha en dårlig utbygd infrastruktur; dette er noe som dessverre er tilfelle for flertallet av landene som tilhører den så kalte 3. verden.

I Tanzania har dette gjort at mange av de opplysningene man har er høyst usikre. Et eksempel på dette er at man fremdeles ikke har fått med alle de ulike etniske gruppene i de offisielle folketellingene: Tanzania har i dag 128 offisielt anerkjente etniske folkegrupper.² Men det er fremdeles usikkert hvor mange grupper det egentlig er snakk om.

Det som kanskje er det største problemet i denne sammenhengen, er at de fattige landene ofte opererer med svært mangelfulle målemetoder i mange tilfeller.³ Dette fører til at man ofte ender opp med tall som er langt unna de faktiske tallene. Man får med andre ord data

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 27

² The Rough Guide to Tanzania 2003: x

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 27

som er upålitelige.¹ Men er det egentlig noe man kan gjøre med dette? Eller må man bare leve med det faktum at man ikke har korrekte opplysninger? For øyeblikket ser det ut til at man bare må ta til takke med de mange usikre opplysningene, men så lenge man er bevisst på dette og tar hensyn til det i sin forskning, trenger det ikke å være ødeleggende.

For min egen del er det største problemet at jeg finner veldig ulike tall avhengig av hvor jeg leter. Dette er gjerne tilfelle selv om det er to steder som har hentet inn opplysningene det samme året. Spesielt i forhold til utbredelse av de ulike religionene er det store forskjeller. I 2003 var det i følge *The World Factbook* 35 % av befolkningen som tilhørte tradisjonelle afrikanske religioner i Tanzania.² I følge www.adherents.com var det i 2000 bare 11.20 %.³ Også i forhold til kristendom er det forholdsvis store forskjeller: www.adherents.com opererer med et tall på 44 % i kristne i 1999, mens *The World Factbook* opererer med et tall på 30 % kristne i 2003. Selv om det i disse tilfellene ikke er tall som er hentet inn det samme året, mener jeg at dette beviser vanskelighetene med å finne tall man kan stole på. Det virker usannsynlig at dette er noe som har endret seg så mye i løpet av så få år. I forhold til islam derimot, opererer www.adherents.com og *The World Factbook* med de samme tallene: 35 % av befolkningen er muslimer. Men denne tredelingen som er så vanlig når man deler inn religion i Tanzania, utelukker flere religioner, blant annet hinduisme, bahai og sikhisme. Dette er riktignok veldig små religioner sammenlignet med islam, kristendom og tradisjonell afrikansk religion, men det er likevel viktig å ha de med i en slik inndeling. Siden de ikke er med, kan man jo spørre seg om hvilken av de tre vanlige gruppene de har blitt plassert under. De varierende tallene i forhold til for eksempel antall kristne i Tanzania, har også gjort at det ikke har vært mulig for meg å finne ut økningen i antall kristne etter at den europeiske misjonen startet sitt arbeid i landet.

Også i forhold til oversikter over folketallet i Tanzania er det til dels store variasjoner avhengig av hvor man henter inn tall fra: *Lonely Planet* opererer med et tall på ca. 31 millioner⁴, CIA's *The World Factbook* med et tall på nesten 36 millioner⁵, og *The Rough Guide to Tanzania* sier at det er bor ca. 33 millioner mennesker i Tanzania.⁶ Dette er alle tall som er hentet inn i 2003. I forhold til den totale befolkningen er dette selvsagt ikke veldig store variasjoner, men likevel viser de hvor vanskelig det er å få tak i nøyaktige tall.

¹ Benjaminsen/Svarstad 202: 28

² CIA – *The World Factbook/Tanzania*, 09.10.03

³ www.adherents.com, 23.02.04

⁴ www.lonelyplanet.com, 04.01.04

⁵ CIA – *The World Factbook/Tanzania*, 09.10.03

⁶ *The Rough Guide to Tanzania 2003*: vi

For min egen del mener jeg at det største problemet ligger i de mange og varierende opplysningene om religion. De færreste oversiktene viser de mange ulike gruppene som skjuler seg bak de vanlige kategoriene. Det er for eksempel et utall av kristne kirker og menigheter i Tanzania som er veldig ulike, men dette er ikke noe som kommer frem i en vanlig inndeling. Hittil er det bare *www.adherents.com* som har en slik oversikt etter det jeg har sett.¹

3.4.3 *Bildestudier*

Bildestudier kan i mange tilfeller være et nyttig supplement til tekststudier eller feltarbeid. Bilder gjør det ofte enklere å huske, samtidig som de i enkelte tilfeller kan gi mer informasjon enn tekst. Men selv om man i mange tilfeller kan ha god nytte av bilder, er det viktig at man er forsiktig i forhold til hva man fotograferer og hvordan man gjør det. I mange kulturer er det strenge restriksjoner på hva man kan fotografere og ikke. Dette er noe man må være bevisst på – hvis man vil unngå problemer. Det er derfor viktig at man alltid spør om tillatelse før man filmer eller tar bilder. Det er spesielt i forhold til religiøse hendelser eller gjenstander at det kan være vanskelig å få tillatelse.

Hvis man ikke fotograferer selv i sammenheng med et prosjekt, men velger å hente bilder fra for eksempel bøker, er det viktig at man oppgir hvor man har hentet bildene. Dette gjelder også i forhold til bruk av bilder fra internett. De fleste vil ikke ha noe i mot at en bruker deres bilder så lenge du viser det.

I forhold til min egen oppgave har det ikke vært aktuelt å bruke bildestudier. I og med at jeg har basert meg på tekststudier, har jeg ikke selv tatt bilder. Derfor har jeg valgt å ikke ta i bruk bildestudier som en del av oppgaven. For meg har det heller vært aktuelt å bruke bilder, som for eksempel på forsiden, for å illustrere teksten. Jeg mener at oppgavens tema også begrenser muligheten til bruk av bildestudier. I andre tilfeller vil kanskje bruk av bilder tilføre en oppgave mer informasjon enn det teksten alene gjør, men jeg mener at dette ikke er tilfelle i forhold til min oppgave.

¹ www.adherents.com, 23.02.04

3.4.4 Feltarbeid.

I og med at feltarbeid i dag blir mer og mer populært, er det for mange utenkelig å avslutte sine studier uten å ha vært på feltarbeid i et eller annet eksotisk område. Dette har ført til at det hevdes at man ikke kan skrive en fullgod oppgave om samtiden uten at man drar på feltarbeid. Men slik er det absolutt ikke. – Fordi man nå i flere generasjoner har reist verden rundt for å forske på all verdens samfunn og mennesker, har vi i dag en enorm kunnskap om dette i form av bøker, bilder og filmer. Derfor skulle det ikke være nødvendig å dra på feltarbeid for å kunne skrive om for eksempel Afrikas opprinnelige religioner. Man kommer i dag langt i sine studier bare ved å studere skriftlige kilder om det emnet man skal skrive om.

En annen viktig faktor her er internett. – I dag finner man informasjon om alt på internett. Dette er også med på å gjøre feltarbeidet mindre viktig. – Man kan dra på et ”virtuelt feltarbeid” ved hjelp av internett. Likevel er det ikke tvil om at feltarbeid vil forbli en mye benyttet metode fremover. – Det er fremdeles kunnskap man bare kan tilegne seg ved å dra på feltarbeid. Men det betyr ikke at man ikke kan gjøre et godt prosjekt uten å dra på feltarbeid.

Hammersley og Atkinson har følgende definisjon av et feltarbeid:¹

I sin mest karakteristiske form innebærer metoden at feltforskeren åpent og skjult deltar i folks dagligliv over en periode. Han observerer det som skjer, hører på hva som blir sagt, stiller spørsmål – han samler med andre ord inn de data som er tilgjengelige, og som vil belyse de problemene forskingen tar opp.

For min egen del ble det ikke aktuelt å dra på feltarbeid, i og med at prosessen med å opprette kontakter i Tanzania tok for lang tid. I noen tilfeller var det heller ikke mulig å oppnå kontakt med aktører i Tanzania. Dette er noe som kan være et problem når man har såpass begrenset tid som man når man skriver en hovedfagsoppgave. For meg var det dette som ble avgjørende da jeg valgte bort feltarbeidet; det tok for lang tid å opprette kontakter og planlegge feltarbeidet. Jeg valgte derfor å heller basere oppgaven på tekststudier. Likevel ser jeg ikke avgjørelsen med å velge bort feltarbeidet som negativt i forhold til oppgaven. Selv uten å dra på feltarbeid har jeg hatt tilgang til mer enn nok materiale til å fullføre oppgaven. Valget av tekststudier fremfor feltarbeid har også ført til at jeg har hatt mulighet til å gå igjennom et mer variert skriftlig materiale enn det som ellers ville vært mulig.

¹ Hammersley/Atkinson 1998: 31

4 Religionsbegrepet

Jeg skal i dette kapittelet diskutere hvordan man skal definere tradisjonelle religioner. Fordi denne oppgaven handler om møtet mellom misjonærer og tradisjonell afrikansk religion, mener jeg det er viktig å ha med en slik diskusjon. Dette er noe det til tider er stor uenighet om i ulike fagmiljøer, men det ser altså ikke ut til at man har kommet frem til noen fullgod løsning på problemet – verken i forhold til afrikansk religion eller i forhold til andre, lignende religioner rundt om i verden. Primitiv religion er jo et begrep som har blitt bannlyst, men hva skal man egentlig bruke istedenfor? Også begrep som minoritetsreligioner og skriftløse folks religioner er begreper vi helst ikke bruker i dag. *Stammerreligioner* er også et uttrykk som blir brukt i en del sammenhenger i dag. Fordi man kaller de etniske gruppene for stammer, kaller man automatisk deres religioner for stammerreligioner. Men er ikke stamme også et negativt ladet begrep i dag? Riktignok er det noen grupper som insisterer på å kalles stammer, men det er mange grupper som mener at dette er et nedsettende uttrykk.

På engelsk har man uttrykket *indigenous religions*, men man har ikke noe tilsvarende begrep på norsk. Selv om jeg skriver om afrikansk religion, håper jeg å kunne komme frem til et mer allment begrep som også kan brukes i forhold til andre, lignende religioner.

Jeg vil først si litt generelt om hva religion er og hvordan man vanligvis definerer det. Deretter vil jeg komme med en diskusjon om hvilket begrep man skal bruke. Jeg vil her ta utgangspunkt i de ”første” definisjonene av religion, for så på bakgrunn av disse og senere definisjoner komme frem til min egen definisjon og mitt eget begrep. Det er mange faktorer å ta hensyn til her, noen viktigere enn andre. Noe jeg må være spesielt bevisst på, er det faktum at man alltid er preget av sin egen kulturelle bakgrunn når man definerer begreper.

4.1 Hvordan man definerer religion i Vesten

I Vesten har det vært vanlig at man definerer religion ut i fra et kristent ståsted. – Man definerer religion ut i fra kristendommen. Religion blir identifisert med kristendom. Men dette blir feil i forhold til andre religioner – det er bare et fåtall av verdens religioner som har en gud lik den vi finner i kristendommen.¹ I denne sammenhengen blir kristendommen sett på som det fremste eksempelet på hva religion er. Generelt sett har det vært en trend både i og utenfor fagmiljøer å definere religion ut i fra de tre mest kjente monoteistiske religionene – kristendom, jødedom og islam. Men vil det ikke da bli mange religioner som ikke er religioner?

Jødedom, kristendom og islam blir regnet som tre av verdensreligionene, men de skiller seg fra de fleste av verdens religioner med sin spesielle gud. Det er langt mer vanlig at man har mange guder, hvor hver gud har sitt spesielle ansvarsområde, men disse tre religionene er alle monoteistiske, mens et stort flertall av verdens religioner i dag faktisk er polyteistiske. Men selv om de er polyteistiske er de religioner.

4.1.1 Evolusjonismen

Innenfor den tidlige religionsvitenskapen hadde evolusjonismen en sentral plass. Dette mye på grunn av Charles Darwin og hans biologiske evolusjonisme. Darwins evolusjonisme ble av mange oppfattet som en kritikk av Bibelens skapelsesberetning, og den var derfor interessant for datidens religionskritikere. For religionsfaget sin del er det innenfor historie, sosiologi og antropologi at de evolusjonistiske teoriene har hatt størst betydning.² Forskere som har vært påvirket av evolusjonismen er blant annet Edward B. Tylor og James G. Frazer. Sigmund Freud var også påvirket av evolusjonismen i sin religionsteori.

Den evolusjonistiske tanken ble innenfor religionsvitenskapen brukt til å klassifisere verdens religioner. – Denne klassifiseringen gikk hånd i hånd med klassifiseringen av ulike samfunn, hvor det europeiske selvsagt tronet på toppen. De ”primitive” samfunnene var på bunnen og de ”siviliserte” på toppen. I forhold til religion brukte man en tilsvarende evolusjonistisk klassifisering, hvor kristendommen ble regnet som den mest fullkomne religionen. Det man kalte ”primitiv” ble derimot sett på som noe ufullkomment. Innenfor

¹ Giddens 2002: 531

² Kværne/Vogt 2002: 103

evolusjonismen betraktet man religion først og fremst som et forsøk på å forklare og forstå det grunnleggende ved tilværelsen.¹ Med andre ord likestilte man samfunnsutvikling og religion. – Hvis man levde i et etter europeisk standard enkelt samfunn, var heller ikke ens religion noe spesielt å snakke om. Det gikk til og med så langt at enkelte hevdet at menneskene på det mest ”primitive” stadiet ikke hadde tilstrekkelig intellektuell modenhet til i det hele tatt å danne seg religiøse forestillinger.²

Edward B. Tylor var som sagt en av representantene for evolusjonismen. I *Primitive Culture* fra 1871 introduserte Tylor begrepet *animisme*. Med dette begrepet forsøkte han å forklare religionens opprinnelse. Ved å følge en evolusjonistisk utvikling ville man bevege seg fra animisme/åndetro, videre til gudstro i form av polyteisme, for til slutt å ende med monoteismen (kristendommen) som i følge Edward Tylor er den høyeste formen for religion.³ Tylor mente at man kunne finne religionenes opprinnelse i det tidlige menneskets indre opplevelser. I denne sammenhengen hevdet han blant annet at det er drømmer som gir opphavet til forestillingen om en ”sjel” uavhengig av kroppen. Troen på ånder hadde utviklet seg fra dette.⁴ I følge Tylor er troen på åndelige vesener til stede hos alle ”lavere” raser.⁵ Det er her med andre ord snakk om folkegrupper og religioner som ligger langt etter Vesten og kristendommen, sett med Edward B. Tylors øyne. Tylor gjør det helt klart at det kun er hos ”mindre utviklede” folkeslag at man finner denne formen for religion. Her sier altså Tylor at tradisjonelle religioner er ”underutviklede” i forhold til kristendommen. I dag er det ikke lenger like vanlig at man bruker begrepet animisme, men den samme måten å definere tradisjonelle religioner på finnes. Blant kristne, muslimske og jødiske grupperinger ser man at det finnes de som mener at tradisjonelle religioner ikke er religioner.

James G. Frazer var og en av evolusjonismens støttespillere. Han mente at magi ble etterfulgt av religion med utviklingen lærte at magien ikke alltid førte til det ønskede resultat. Når heller ikke religionens virkemidler alltid virket, mistet den sitt grep på menneskene og den vitenskapelige tankegangen oppstod gradvis.⁶ Med andre ord mente James G. Frazer at utvikling i hovedsak dreide seg om veien fra magi, via religion, til vitenskap.⁷ Frazer definerte

¹ Kværne/Vogt 2002: 103

² Kværne/Vogt 2002: 103

³ Kværne/vogt 2002: 22

⁴ Kværne/Vogt 2002: 22

⁵ Lessa/Vogt 1979: 10-11

⁶ Kværne/Vogt 2002: 104

⁷ Kværne/Vogt 2002: 114

religion på følgende måte: ” a propitiation or conciliation of superhuman powers which are believed to control nature and man ”.¹

4.1.2 Clifford Geertz

Sammenlignet med Edward Tylor og James Frazer, ser Clifford Geertz på religionen som et kulturelt system. Enhver religion bekrefter forestillingene om hvordan virkeligheten er, hva den betyr og hvordan man skal oppføre seg i forhold til den, i følge Geertz.² Ut i fra dette kan det virke som om Geertz på mange måter har et mer praktisk syn på religionen. – Han er opptatt av religionens rolle i samfunnet og dens funksjonelle aspekt. Clifford Geertz definerer religion på denne måten:³

A religion is 1) a system of symbols which acts to 2) establish powerful, pervasive and long-lasting moods and motivations in men by 3) formulating conceptions of a general order of existence and 4) clothing these conceptions with such an aura of factuality that 5) the moods and motivations seem uniquely realistic.

Med denne definisjonen ser vi at Clifford Geertz på ingen måte deler Tylor og Frazers oppfatninger av den ikke-vestlige religionen sammenlignet med den vestlige, dvs. kristendommen. Fordi han har en mer funksjonell definisjon av religion. Skiller ikke Geertz mellom ulike typer av religion.

¹ Lessa/Vogt 1979: 49

² Lessa/Vogt 1979: 78

³ Lessa/Vogt 1979: 79-80

4.1.3 Benson Saler og Morton Klass

Benson Saler er en mer moderne forsker som har tatt for seg dette med hvordan man skal definere religion. I motsetning til de tidlige forskerne innenfor antropologi og religionsvitenskap, bruker Saler kristendom, jødedom og islam kun som prototyper på religion. Han mener ikke at man skal sammenligne alle andre religioner med disse for å definere hva religion er. Saler bruker disse tre religionene som prototyper fordi det er disse vi først tenker på når vi hører ordet religion. Årsaken til dette er at jødedom, islam og kristendom er de religionene vi kjenner best i vår del av verden.¹

Vi kan på mange måter si at Saler har en spesiell og annerledes religionsdefinisjon: ”Religion is a graded category the instantiations of which are linked by family resemblances”.² Denne definisjonen tilsier at det i forhold til religion ikke er snakk om enten eller, men mer eller mindre. Man kan ikke ha en religionsdefinisjon som sier at noen ting er religioner og andre ikke er det. Man må heller ha en definisjon som sier hvor religiøs noe faktisk er.

Benson Saler advarer mot etnosentrismen, men sier at man må akseptere at den finnes. Saler advarer mer mot å ikke være bevisst på den enn mot selve etnosentrismen. Med etnosentrisme mener Saler ”understanding, and perhaps judging, the professed convictions and other behaviours and cultural products in other societies in terms of categories and standards of one’s own”.³ For at ikke etnosentrismen skal være så fremtredende, foreslår Benson Saler at man skal benytte ikke-vestlige begreper.

Når Klass skal definere religion tar han utgangspunkt i at religion er en del av kulturen. Han mener også at religionen er viktig i forhold til å forstå et samfunn eller en kultur fullt ut. Dette fordi det i mange samfunn er religionen som er det sentrale. – Det er religionen som styrer og ordner samfunnet.^{4 5} I motsetning til Benson Saler, mener Morton Klass at det er feil å definere religion ut i fra kristendom, jødedom eller islam. Årsaken til dette er han også ser på religion som et vestlig eller europeisk begrep. Derfor må man finne en annen måte å definere religion på.⁶

¹ Saler 2000: xiii

² Saler 2000: xiv

³ Saler 2000: 8-9

⁴ Klass 1995: 3

⁵ Se side 19 for Klass’ religionsdefinisjon

⁶ Klass 1995: kap. 3

4.2 Religionens rolle i menneskenes samfunn

I tusenvis av år har religion hatt en sentral rolle i menneskenes liv. I en eller annen form finner man religion i alle menneskelige samfunn.¹ Når man analyserer religiøs praksis, er det viktig at man er klar over det mangfold av tro og ritualer som finnes i de ulike menneskeskapte kulturene rundt om i verden.² Fordi det finnes så mange ulike former for religion, kan det være vanskelig å formulere en definisjon. Det er viktig at den definisjonen man velger, ikke utelukker noen religioner og at den ikke er for vid, det vil si at den omfatter for mye.

Når man snakker om religion og dens rolle i menneskenes samfunn, er det viktig at man er bevisst på at dette er noe som varierer mye fra samfunn til samfunn. Dette er noe man ser hvis man sammenligner for eksempel tradisjonelle afrikanske religioner og flertallet av medlemmene i Den norske kirke. Hos mennesker som har en maksimalistisk religionsoppfatning, er religionen det sentrale i kulturen: "Religion = the central domain of culture, deeply involved in ethical and aesthetic practices constitutive of the community".³ Religionen er altomfattende, den er til stede ved alle aspekter av kulturen, samfunnet og livet. I forhold til opprinnelige religioner er dette vanlig. – Det er religionen som styrer samfunnet og menneskenes liv. Men også innenfor kristendommen finner man denne religionsoppfatningen, selv om det ikke er like vanlig her. Innenfor kristendommen er det mest vanlig at man finner en slik religionsoppfatning hos mindre grupper. Amish-folket i USA er et eksempel på dette. Disse gruppene har også gjerne sin egen tolkning av Bibelen, som ofte strider mot den "vanlige" tolkningen. Ortodokse jøder har også en maksimalistisk religionsoppfatning.

Denne oppfatningen av religion står i sterk kontrast til den minimalistiske religionsoppfatningen: "Economy = the central domain of culture; religion restricted to private sphere and metaphysical concerns".⁴ Flertallet av medlemmene i Den norske kirke tilhører denne gruppen, de er sekulære kristne. I jødedommen kommer dette skillet best frem i sammenligningen av ortodokse og sekulære jøder. Både innenfor kristendommen og jødedommen ser de sekulære på religionen som en privatsak. – Religionen er ikke en del av hverdagen for dem, men noe de "tar frem" ved spesielle anledninger. Selvsagt vil man også

¹ Giddens 2002: 530

² Giddens 2002: 531

³ Lincoln 2003: 59

⁴ Lincoln 2003: 59

kunne finne mennesker med en minimalistisk religionsoppfatning i de opprinnelige religionene, men det er mindre vanlig her enn innenfor kristendommen.

I sin bok *Den globale reisen* tar Knud Vilby opp hvilken rolle religionen spiller i kristne vs. tradisjonelle samfunn. I de fleste kulturer har religionen vært med på å definere rammene rundt menneskenes tilværelse og vise dem den veien de skulle følge.¹ Men religionens rolle har endret seg gjennom historien, samtidig som den varierer fra kultur til kultur. Likevel ser man at man gjennom historien i stor grad har beveget seg bort fra religiøs styring av det politiske liv og samfunnsordenen.² Det er for eksempel vanskelig å finne kulturer eller samfunn hvor religion spiller en så viktig rolle som den gjorde i faraoenes Egypt.

Hovedsakelig kan man si at religionen spiller en mer aktiv rolle i tradisjonelle samfunn enn i de fleste kristne samfunn. I det meste av den vestlige verden i dag er religion og tro en sak mellom Gud og enkeltmennesket.³ Men også her finnes det selvsagt unntak, selv om dette bare vil gjelde grupperinger og ikke land. I tradisjonelle samfunn er det vanlig at religionen er med på å bestemme samfunnets utforming og styring. Dette er også tilfelle i flere jødiske og muslimske samfunn.

4.3 Diskusjon om hvilket begrep man skal bruke i dag

Man kjenner i dag til en rekke ulike begreper og uttrykk som har blitt brukt til å beskrive andre religioner enn de store monoteistiske. Mange av begrepene som ble brukt tidligere, er ikke lenger akseptert i det akademiske miljøet. Et eksempel på dette er "*primitiv*" religion, som ikke bare er et begrep som ikke lenger er allment akseptert i akademiske miljøer: det er også et nedlatende og diskriminerende begrep. "*Primitiv*" religion er et begrep som på ingen måte gir en rettferdig og faktisk beskrivelse av en gruppe religioner. Dette er derfor et begrep man ikke kan bruke i dag.

I dag er man mer opptatt av å bruke begreper som er nøytrale og ikke virker sårende på dem man omtaler. Men hvordan skal man komme frem til et begrep som alle folkeslag godtar og er komfortable med? Vil man kunne komme frem til et begrep som USAs indianere og Australias urbefolkning kan godta og være enige om?

¹ Vilby 2002: 65

² Vilby 2002: 67

³ Vilby 2002: 67

Før var det som sagt mer vanlig at man hadde et negativt og nedsettende syn på religioner som var annerledes. Man sammenlignet andre religioner man møtte med sin egen religion, noe som førte til at man satte sin egen religion enda høyere. For nordeuropeere som dro til Afrika, ble deres møte med afrikanske religioner på mange måter et møte med ”avgudsdyrkningen”. Europeerne møtte religioner hvor det var vanlig at man hadde flere guder og at man ofret til gudene. Det var jo nettopp dette kristendommen hadde fått bukt med. Jeg vil tro at dette er mye av årsaken til de negative og nedsettende begrepene man brukte i begynnelsen. Fordi kristendommen ble sett på som den høyeste formen for religion for de fleste europeere, ble de afrikanske religionene nærmest betraktet som ikke-religioner, eller som *overtro*. Egentlig er vel begrepene ”avgudsdyrkning” og *overtro* mer begreper som beskriver folks syn på ulike religioner enn det er akademiske begreper. Nettopp derfor mener jeg at dette er begreper det er vanskelig å ta i bruk i denne sammenhengen. Samtidig er det også begreper som gir klare negative assosiasjoner. Det man først og fremst forbinder med ”avgudsdyrkning” i denne sammenhengen er ”hedninger” og ikke-religiøse. Overtro er ofte et begrep man forbinder med spøkelses, gjenferd og lignende. Dette er en av årsakene til at jeg mener dette er begreper som ikke kan brukes i denne sammenhengen. En annen, og kanskje viktigere, årsak at jeg mener at dette er begreper som betegner flere religioner som ”ikke-religion”

Etter hvert har man gått mer og mer bort fra de mest nedsettende begrepene, men man har likevel fortsatt med uttrykk som er mer eller mindre negative. ”*Minoritetsreligioner*” er et eksempel på et slikt uttrykk. Tidligere var det ikke uvanlig at man betegnet denne typen religioner som ”*minoritetsreligioner*”. Likevel er dette et begrep man i dag ofte forbinder med diskriminering og krig. Mye av årsaken til dette er de mange konfliktene vi har sett rundt i verden de senere årene. I disse konfliktene har minoritetsgrupper nesten alltid en sentral rolle. På denne måten har mindretallsgruppene blitt fremstilt på to måter: enten som den undertrykte og diskriminerte delen av konflikten, eller som den ”slemme” gruppen som kontrollerer og bestemmer over flertallet i landet. Selv om dette er et begrep som i dag gir mange og ofte negative assosiasjoner, er det på mange måter et begrep som beskriver gruppene det her er snakk om. Det er jo som regel snakk om folkegrupper som er i mindretall i det landet hvor de bor, de er minoriteter. Man kan derfor si at ”*minoritetsreligioner*” er et begrep som gir en god beskrivelse av denne typen religion. Men jeg velger likevel å ikke bruke dette begrepet fordi det i dag er et begrep med så mange og negative assosiasjoner.

Stammerreligioner er også et begrep som har blitt brukt. På mange måter er dette et mer nøytralt begrep, selv om dette er noe som avhenger av hvem man spør. Noen av verdens

folkegrupper kaller seg selv stamme og ser ikke noe galt i denne betegnelsen. Men dette er noe som bare gjelder et fåtall av verdens folkegrupper. Langt de fleste ser på dette som et negativt og feilaktig begrep. Jeg tror dette kan ha sammenheng med at stamme er noe man gjerne forbinder med de første europeernes møte med indianerne i dagens USA. De første europeerne delte indianerbefolkningen inn i stammer for å skille de ulike gruppene fra hverandre. Fordi indianerstammene ble sett på som ”villmenn”, er dette også et begrep med negative assosiasjoner for mange i dag. Så selv om det faktisk finnes folkegrupper som betegner seg selv som stamme, blir ikke dette et begrep man kan bruke uten problemer.

”*Skriftløse folks religioner*” er et begrep det har vært vanlig å bruke frem til ganske nylig. Vi har her å gjøre med et begrep som ble brukt så sent som i 1988.¹ I dag, derimot, blir også dette sett på som et negativt begrep. Det å ikke ha et skriftspråk, vil si det samme som at man er ”primitiv” eller ”tilbakestående”. Derfor blir heller ikke dette et begrep man kan bruke om denne typen religioner. Jeg mener også at dette på mange måter blir et feilaktig begrep å bruke i dagens samfunn, hvor stadig færre folkegrupper mangler skriftspråk. Selv om det fremdeles er mange folkegrupper i verden som ikke har utviklet sitt eget skriftspråk, blir det mer og mer vanlig at man må lære det offisielle skriftspråket i det landet man bor.

Naturreligion er et begrep man gjerne bruker for å beskrive religionen hos folkegrupper som lever i nært forhold til naturen. Men hvordan kan dette da være et begrep man kan bruke om alle religioner av denne typen? Riktignok er det mange av folkegruppene som har naturen og dens elementer som en sentral og viktig del av sin religion, men dette er ikke noe som gjelder alle folkegruppene. Dette er riktignok ikke et så negativt begrep, men det er likevel ikke det riktige begrepet å bruke i denne sammenhengen. *Naturreligion* er et begrep som utelukker flere grupper og deres religion. Derfor vil begrepet få en negativ effekt selv om det i utgangspunktet ikke er et negativt uttrykk. Begrepet vil få en negativ effekt fordi det vil virke diskriminerende i forhold til flere folkegrupper.

Jeg står nå igjen med tre begreper som alle er mer eller mindre velegnede på hver sin måte. Riktignok er det noen av disse begrepene som er mer egnede enn andre. *Urfolks religioner* er et begrep uten negative assosiasjoner av stor betydning. Urfolk er folkeslag som forbindes med en ikke-industriell økonomi og ikke-statlig politisk organisasjon, men som har blitt inkorporert i en stat.² Det er nettopp dette mange av verdens små folkegrupper har opplevd. – De har mot sin vilje blitt en del av en stat som styres veldig annerledes enn deres eget samfunn. Dette er et begrep man må bruke i flertall for å unngå generaliseringer. Hvis

¹ Sørensen 1988

² www.caplex.no, 07.07.04

man velger å bruke urfolks religion istedenfor, får man et begrep som sier at alle urfolk har den samme religionen, noe som jo er langt unna sannheten. Riktignok er det flere av religionene som har mange likheter, men det er likevel snakk om forskjellige religioner.

Et begrep jeg har sett mye brukt er *tradisjonell religion*. Dette er noe jeg spesielt har sett i sammenheng med afrikanske religioner. Det er jo for så vidt snakk om gamle, tradisjonelle religioner her, men det finnes også andre religioner som kan falle inn under denne kategorien. Når man snakker om tradisjonelle religioner, er det stort sett underforstått at det er snakk om religioner som tidligere ble definert som "primitive". Men hvis man setter dette i et tidsmessig perspektiv, vil gamle religioner som for eksempel buddhismen og kristendommen også falle inn under denne kategorien, noe som ikke vil være riktig. Fordi dette er et mye brukt begrep, er det et begrep mange har et forhold til og vet hva betyr. På grunn av de ulike tolkningsmulighetene, er også dette et begrep det kan være problematisk å bruke.

I sin bok *Den globale reisen* bruker Knud Vilby begrepet "*opprinnelige religioner*" som betegnelse på denne typen religioner. Det kommer tydelig frem at Vilby her mener inuittenes religioner, afrikanske religioner og andre, lignende religioner. Igjen er vi tilbake til at det her er religioner som før i tiden ble betegnet som "primitive". Med dette begrepet kommer det tydelig frem hvilke religioner det er snakk om, uten at det på noen måte hentydes at det vi her har å gjøre med en ensartet gruppe religioner. Det kommer også frem at det er snakk om gamle religioner, den første religionen i et bestemt område. Det kan være vanskelig å vite hva som faktisk var den første religionen i et område, men jeg vil tro at det er her snakk om religioner som var i området før kristendommen og islam gjorde sine inntog. Nettopp fordi det kan være vanskelig å vite hvilken religion som er den opprinnelige i et område, kan dette begrepet også medføre problemer. For mange tilhengere av en religion er det viktig at deres religion eller religiøse retning blir sett på som den opprinnelige i et område. Men samtidig som dette er noe som kan medføre visse vanskeligheter, er dette et begrep som absolutt har sine fordeler. Blant annet fordi dette er et begrep som ikke har blitt mye brukt, har man ikke hatt mulighet til å gjøre seg opp noen klare og tydelige meninger om det. Men dette kan også medføre at mange ikke vet hva begrepet betyr eller inneholder.

Men hvilket av disse begrepene skal man velge for å beskrive religionene det her er snakk om? De fleste begrepene som er nevnt, har både positive og negative sider ved seg. Det finnes flere begreper enn de jeg har gått igjennom her, men jeg mener at jeg har tatt med et stort nok utvalg til å kunne diskutere meg frem til at begrep man kan bruke i dag. En slik

diskusjon vil selvsagt aldri være helt nøytral, men jeg har forsøkt å være så objektiv som mulig i min analyse av de ulike begrepene.

Ut i fra denne diskusjonen velger jeg å bruke *opprinnelige religioner* som betegnelse på verdens små religioner. Jeg velger å bruke dette begrepet fordi det er et begrep som kan brukes til å beskrive alle religioner av denne typen, uten at det gir noen negative assosiasjoner. Samtidig er det et nytt begrep som gir en nøytral og rettferdig beskrivelse av en religion. Opprinnelige religioner er heller ikke et begrep som generaliserer denne typen religioner. Fordi begrepet ikke sier noe om innholdet i religionene, risikerer man ikke at noen religioner faller utenfor kategorien. Det er nettopp dette som er så viktig når man skal velge et slikt begrep. – Man må velge å bruke et begrep hvor man ikke risikerer å utelukke en eller flere religioner, samtidig som man må være bevisst på å ikke velge et begrep som generaliserer. Et begrep som ”opprinnelige religioner” mener jeg at kan bruke til å benevne de afrikanske gruppene, nordamerikanske indianerne og urbefolkningen i Australia sine religioner like bra. Jeg vil heller ikke tro at dette er et begrep som noen folkegrupper vil se på som diskriminerende på noen måte. Sannsynligheten er stor for at de ser på sin egen religion som opprinnelig i det området de kommer fra.

5 Afrikansk religion

I mange år ble afrikaneres tradisjonelle religioner sett på som "primitive" av den vestlige verden. Fordi de mange afrikanske religionene skilte seg fundamentalt fra de monoteistiske verdensreligionene, ble de av mange ikke ansett for å være noe annet enn overtro. De første misjonærene og eventyrerne som kom til det afrikanske kontinentet sør for Sahara, støttet opp om disse forestillingene.

5.1 Europas syn på afrikansk religion

De aller fleste religionene i Afrika har mange guder, selv om de gjerne har en gud som står over de andre gudene. Sannsynligvis er det dette som er årsaken til at de kristne europeerne som kom til kontinentet, anså afrikanernes religioner som "primitive" eller som overtro. Europeerne ble her møtt med religiøse tradisjoner de aldri før hadde hørt om. I mange tilfeller ble det kanskje også satt likhetstrekk mellom de afrikanske religionene og de gamle norrøne og keltiske religionene man kjente fra det førkristne Europa. Med kristendommens inntog i Europa ble denne formen for religion sett på som hedensk og overtroisk. Europeerne hadde derfor blitt lært opp til at dette ikke var religion. I sitt møte med de afrikanske kulturene møter de religioner som på mange områder ligner keltisk og norrøn religion. Dette gjelder spesielt i forhold til gudene. – I norrøn og keltisk religion, som i afrikansk religion, har man gjerne et utall av guder som alle har ansvar for sitt spesialområde i samfunnet; fruktbarhetsguder, solguder og skapelsesguder for eksempel.

5.1.1 Europas første møte med afrikanske religioner

De første opplysningene vi har om de tradisjonelle afrikanske religionene er basert på fortellinger fra eventyrere. Etter de første eventyrerne var det misjonærene som gav oss kunnskap om disse religionene. Dette gjorde at mye av den tidlige informasjonen vi har er usikker og dømmende. Kan vi på bakgrunn av dette egentlig stole på noen av disse opplysningene? Selv om de er usikre og ikke alltid troverdige, er de den eneste kilden til kunnskap om de afrikanske religionene før europeernes påvirkning med koloniseringen.

For de mange oppdagelsesreisende på det afrikanske kontinentet, ble religion viet en spesiell plass i reiseskildringene. Årsaken til dette var at religionen hadde en så sentral plass i afrikanernes liv. Men denne spesielle interessen for de innfødtes religion hadde også en annen forklaring; de religiøse skildringene fra Afrika ble brukt til å fortelle europeerne at afrikanerne var ”primitive” og at de hadde en mental og moralsk karakter som var ”håpløs”.¹ Med andre ord ble de afrikanske religionene brukt som begrunnelse for at de hvite måtte styre over afrikanerne. – De var rett og slett fortapte uten europeernes hjelp.

Men, til tross for at de tidlige beskrivelsene av afrikanerne og deres religioner stort sett var negative, var det noen misjonærer som var langt mer sympatiske i sine beskrivelser.² Selv om disse tilhørte mindretallet, har de likevel vært med på å gi oss et litt mer nyansert bilde av afrikanerne og deres religioner.

Til tross for at man i utgangspunktet hadde et negativt syn på de tradisjonelle afrikanske religionene, er det mange forskere som har hentet sine eksempler herfra og utarbeidet sine teorier på grunnlag av afrikanske religioner. James Frazer, Victor Turner, Edward B. Tylor, Radcliffe-Brown og Mircea Eliade er kjente eksempler.

¹ Ray 1976: 3

² Ray 1976: 4

5.1.2 Afrikanske religioner i forhold til de tre store monoteistiske religionene

På denne måten skiller disse religionene seg fundamentalt fra kristendom, jødedom og islam. I disse tre religionene har man en gud som styrer hele universet. Og de religionene som har flere guder, blir i mange tilfeller ikke en gang ansett som religioner. Men hvordan kan de store monoteistiske religionene ha et så dømmende syn på andre religioner bare fordi de ikke er akkurat som deres religion? Kan noen egentlig bestemme at en religion er mer religiøs enn en annen? Dette er jo noe som vil variere avhengig av hvem man spør. På samme måte som de monoteistiske religionene har sett på afrikanske religioner som "primitive", kan det være at de monoteistiske religionene har blitt sett på som "primitive" av andre religiøse samfunn. De har jo bare en gud, og de er "nye" sammenlignet med mange andre religioner.

Med tanke på all den informasjonen man har om det historiske Afrika i dag, er det egentlig merkelig at mange fremdeles ser på afrikanere som "primitive". Samtidig som det var i Afrika at menneskene ble til for millioner av år siden, var det på dette kontinentet at det første språket, den første landsbyen og det første verktøyet ble oppfunnet.¹ Hvordan kan man på bakgrunn av dette påstå at afrikanere er "primitive"? Det var tross alt her den første menneskelige sivilisasjonen ble skapt. Det er bevist at det første moderne mennesket levde i det som nå er Tanzania for ca. 50.000 år siden. Bevisene for dette har man i form av verktøy som har blitt funnet i Ngorongoro-området.²

5.2 Hva er afrikansk religion?

Det er mange måter å beskrive afrikanske religioner på. I dag er en av de mest vanlige beskrivelsene at afrikanske religioner er en kombinasjon av tro på en "stor" gud (supreme being), tilbedelse av andre guder, forfedrekulter og praktisering av magi.³ Nettopp denne beskrivelsen viser mangfoldet som preger de mange opprinnelige religionene i Afrika. Hos noen religioner legger man for eksempel mer vekt på forfedrene enn man gjør hos andre. Likevel er dette elementer som i større eller mindre grad er til stede hos alle disse religionene.

¹ Lawson 1985: 4

² The Rough Guide to Tanzania 2003: 279

³ <http://jpdawson.com>, 22.09.03

Det er ofte geografiske skiller i forhold til hvordan en gruppe utøver sin religion. Man ser ofte et skille mellom nord og sør.¹

Man kan også skille mellom jordbruksfolk og kvegfolk i forhold til hva som er det viktigste i religionen. Hos de bofaste jordbruksfolkene er det som regel forfedrekulten som er den viktigste delen av religionen, mens det er gudstro og gudsdyrkelse som er det dominerende hos kvegfolkene. *Chagga-folket* er eksempel på bofaste jordbruksfolk, mens *masaiene* er kvegfolk. Begge disse folkeslagene finner man i Tanzania.²

Det som vel først og fremst preger de afrikanske religionene, er at de er til stede ved alle aspekter av samfunnet. Det er ikke snakk om noe skille mellom stat og ”kirke”. Religionen er en integrert del av hele samfunnet.

Selv om det hos noen folkeslag er forfedrekulten, hos andre gudetro, som er det mest sentrale har de alle begge disse elementene i sin religion. Det ene blir bare sett på som viktigere eller mer sentralt enn det andre. Dette kommer blant annet frem hvis man ser på det faktum at det er mange likhetstrekk mellom de ulike opprinnelige religionene i Afrika. Spesielt i forhold til religionens rolle i samfunnet og de mange ulike gudene/guddommene innenfor en og samme religion.

Mangfold er også et viktig aspekt ved det religiøse bildet på det afrikanske kontinentet. Selv om alle de opprinnelige religionene i Afrika har mange fellestrekk og mange ritualer for de samme tingene, er det stor variasjon i den religiøse utøvelsen. Det er nettopp dette som gjør afrikansk religion så interessant – det enorme mangfoldet og de store variasjonene.

5.2.1 *Ritualer, myter og magi*

I de fleste afrikanske samfunn ser man at det på mange måter er religionen som styrer hele samfunnet. Religion er en viktig del av alt som skjer i samfunnet og den bestemmer hvordan samfunnet skal organiseres. Dette kommer frem ved at man har ritualer for alle viktige hendelser i samfunnet – fødsel, død, bryllup, lederskifte og lignende. Det er også vanlig at man har ritualer knyttet til jordbruket og til jakt/fiske. I tillegg til dette er det vanlig at man har ritualer for å komme over ulike kriser eller plutselige forandringer.

¹ <http://jpdawson.com>, 22.09.03

² Gyldendal 1997: 479-483

Jeg velger her å bruke Arnold van Gennep og hans bok *Rites de Passage* for å gi en oversikt over de ulike ritene man har. Han tar hovedsakelig for seg overgangsriter og hvilke hendelser som ledsages av slike riter. De begivenhetene som i følge van Gennep først og fremst ledsages av overgangsriter er fødsel, bryllup, død og andre hendelser som endrer en persons liv.¹ Overgangsriter kan defineres som riter som ledsager skifte av sted, status, sosial posisjon og alder.² Denne typen riter er typiske for tradisjonelle afrikanske religioner. Fordi hele samfunnet styres av religionen, har de utarbeidet riter for alle begivenheter som endrer en person eller hele eller deler av samfunnet. Det er selvsagt også vanlig at man har andre typer riter, men slik jeg ser det, er det overgangsritene som utgjør de fleste ritene. Dette fordi overgangsriter brukes i så mange ulike sammenhenger.

I tillegg til overgangsritene, er det vanlig at man har riter knyttet til jordbruket og at man har kriseriter. Mange samfunn har også spesielle riter for hvordan man hilser folk som kommer – spesielt i forhold til fremmede. Hos mange folkeslag er det faktisk slik at fremmede blir betraktet som hellige, at de er utrustet med magisk-religiøse krefter.³ Jeg velger å ikke gå for mye inn på van Genneps modell her da jeg føler at det faller utenfor oppgaven. Jeg mener likevel at det er viktig å nevne han fordi han er en så sentral person i forhold til klassifisering og kategorisering av overgangsriter. Og som kjent er riter en viktig del av hverdagen hos de fleste folkeslagene i Afrika.

Myter er en sentral og viktig del i tradisjonelle afrikanske religioner. Det er ofte mytene som er grunnlaget for de mange ritualene man utfører. Men hva er egentlig en myte?

Myter er fortellinger som tar for seg en rekke ulike temaer. De mest vanlige temaene er urtiden, opprinnelsen og skapelsens tid. I mytene forteller man blant annet om verdens skapelse, om samfunnet og de ulike institusjonene og om menneskets opprinnelse. Mytene har en annen viktig oppgave ved siden av å fortelle om verdens skapelse. En myte forbinder urtiden med nåtiden. Den viser hvordan den nåværende orden i urtiden fremstod som ikke-orden. Myten skildrer en prosess som går fra kaos til kosmos.⁴ Samtidig som en myte handler om urtiden, er den på en måte et tidløst verdensbilde. En myte er et forbilde for dagens verden mer enn den er en forklaring på verdens oppstandelse.⁵

¹ Van Gennep 1999 (1909)

² Van Gennep 1999 (1909): 9

³ Van Gennep 1999 (1909): 34

⁴ Gyldendal 1997: 21

⁵ Gyldendal 1997: 22

Bronislaw Malinowski er en av de tidligere religionsforskerne som har tatt for seg myter blant ”primitive” folkeslag. Malinowski viser at de ”primitive” folkenes myter har viktige funksjoner i det sosiale livet.¹

The function of the myth is to strengthen tradition and to endow it with a greater value and prestige by tracing it back to a higher, better, more supernatural and more effective reality of initial events.

Selv om dette var noe Malinowski skrev for mange år siden, viser det hvor viktig mytene er for de opprinnelige religionene, det være seg i Afrika eller andre deler av verden. Det er her gjerne snakk om kulturer som ikke har utviklet noe skriftspråk for å bevare samfunnets lover og tradisjoner. Derfor bruker de mytene for å bevare tradisjonene og ivareta lover og regler. Mytene blir overlevert muntlig fra generasjon til generasjon, samtidig som man ofte har ritualer med utgangspunkt i ulike myter.

Vi har i dag mye informasjon om afrikanske myter og deres betydning. Dette til tross for at det har vært knyttet problemer til studiet av afrikanske myter på grunn av afrikanernes manglende tradisjon med å skrive dem ned. En del afrikanske myter ligner på myter man finner andre steder i verden, samtidig som det finnes myter som er helt afrikanske.² At en myte er helt afrikansk vil si at det ikke finnes en lignende myte noe annet sted i verden. Den afrikanske mytologien viser også at det er til dels store likheter i mytene til folkegrupper som lever langt fra hverandre, uten noen form for kontakt med hverandre.³

De fleste mytene vi kjenner fra Afrika forteller hvordan noe er blitt til. Verdens skapelse er den første myten, og det er den som har påvirket kommende myter. Man kan si at myter lager en ”hellig historie” om menneskene. Det er myten om verdens skapelse som er den sentrale myten, og den viktigste, fordi den forteller om hvordan verden ble til. Den viser at historien har en begynnelse. Men man finner også afrikanske myter som handler om overnaturlige vesener, guder og forfedre (Parrinder 1996: 14-16).⁴

Magi er også en viktig del av de fleste tradisjonelle afrikanske religioner. Magi brukes blant annet for å kontakte guder og ånder, eller innenfor medisin. Magi defineres som ”evnen

¹ Lessa/Vogt 1979: 38

² Parrinder 1996: 8

³ Parrinder 1996: 11

⁴ Parrinder 1996: 14-16

til å påvirke hendelsenes gang gjennom å tiltvinge seg hjelp fra åndelige vesener eller gjennom å aktivisere visse skjulte naturkrefter”.¹

Magi blir mest brukt i forhold til medisin, og det er i forhold til medisin at man har flest ulike former for magi. Det er særlig gamle religioner som bruker magi for å helbrede sykdommer.²

I forhold til dagligdagse aktiviteter bruker man aldri magi.³ Men magien er sosialt viktig. Den fungerer som en organiserende styrke i samfunnet. Trolldom, eller magi er hovedsakelig spesialisert og institusjonalisert. Trollmannen er enten en profesjonell som selger sine tjenester, eller trolldommen er en del av et hemmelig samfunn eller en spesiell organisasjon.⁴

I følge Radcliffe-Brown eksisterer religiøse og magiske riter fordi de er en del av den mekanismen som samfunnet bruker for å eksistere. Gjennom religiøse og magiske riter etablerer samfunnet grunnleggende sosiale verdier.⁵

Sir James Frazer har et litt annet syn på hva magi er. For han er magi feilaktig håndhevelse av hvordan man ser på årsakssammenhenger.⁶

Bronislaw Malinowski ser på riter, og mener at en rite er magisk når⁷

”it has a definite practical purpose which is known to all who practice it and can be easily elicited from any native informant”.

Her kan vi til en viss grad se en sammenheng med Radcliffe-Brown. På samme måte som Radcliffe – Brown ser Malinowski på magi som noe praktisk, noe som er der for å hjelpe menneskene og samfunnet.

¹ Hellern/Notaker/Gaarder 1989:43

² Lessa/Vogt 1979: 40

³ Lessa/Vogt 1979: 41

⁴ Lessa/Vogt 1979: 44

⁵ Lessa/Vogt 1979: 47

⁶ Lessa/Vogt 1979: 49

⁷ Lessa/Vogt 1979: 49

5.2.2 *Guder, ånder og forfedre*

De fleste tradisjonelle afrikanske religioner har en Gud, ”Supreme Being”, som står høyest i gudeverden. Det er denne guden som har all makt over mennesker, forferde, andre guddommer og alt annet som lever på jorden. Det er som sagt Gud som bestemmer over alle de andre maktene. Guddommer og forfedre er de som har mest makt etter Gud. Det er de lavere maktene som holder på med magi og medisin.¹ Det er nettopp dette som kjennetegner guder og guddommer i afrikanske religioner – hver har sitt spesielle ansvarsområde. Det hører med til sjeldenhetene at man finner religioner hvor det er en Gud som ligner for eksempel kristendommens Gud. Men det finnes monoteistiske religioner også blant Afrikas opprinnelige religioner, blant annet hos masaiene.

Ånder er en annen viktig del av religionen i tradisjonelle afrikanske samfunn. Naturen er befolket av ånder som menneskene vender seg til i dagliglivet for å få hjelp eller svar på spørsmål.² De fleste ånder er personifiseringer av naturens krefter, eller de er helter fra fortiden.³ I mange av de afrikanske religionene er det stormånden som er den viktigste, spesielt i forhold til ritualer.⁴ Regnguder eller regnånder er også veldig vanlig i tradisjonelle afrikanske religioner.⁵ Men det er nesten ingen steder at man har ånder forbundet med sol og måne.⁶ Troen på åndelige krefter som lever på jorden er mer eller mindre universell, og finnes over det meste av Afrika, og jorden blir som regel sett på som en kvinnelig ånd.⁷

I en del tilfeller blir guddommer, eller mindre guder, og forfedre også regnet som ånder. De blir da sett på som en annen type ånder enn de som er personifiseringer av naturen.

Når man skal beskrive afrikanske religioner, er forfedrekulter et like viktig element som de mange religiøse ritualene. De fleste steder i Afrika er forfedrekulter en sentral del av religionen.⁸

Det som er spesielt med afrikanernes forståelse av slekten, er at den ikke bare består av levende, men også av avdøde medlemmer. Det er slekten som er rammen rundt afrikanernes dagligliv. De avdøde, eller forfedrene, er fremdeles i stammens nærhet.

¹ Parrinder 1996: 13

² Hellern/Notaker/Gaarder 1989: 42

³ Parrinder 1996: 69

⁴ Parrinder 1996: 75

⁵ Parrinder 1996: 77

⁶ Parrinder 1996: 71

⁷ Parrinder 1996: 78

⁸ Gyldendal 1997: 479

Forfedrene har blitt til ånder som lever i et underjordisk rike eller svever usynlig rundt hjemmet for å passe på at etterkommerne følger skikkene.¹

Innenfor afrikansk tradisjonell religion er det spesielle regler for hvem som kan bli forfedre. Det stilles blant annet som krav at den aktuelle personen må ha dødd en god død, etter å ha praktisert og overlevert samfunnets lover til sine etterfølgere. En person som skal ha mulighet til å bli en del av forfedrekulten må dessuten etterlate seg mange etterkommere for å sikre slektens fremtid. Man må også ha vært en fredsforkjemper, som har bidratt til fellesskapet og forbindelsen mellom de levende og de døde, i sitt jordiske liv. Denne forbindelsen sikres gjennom offer og bønn.²

Forfedrene er som sagt ikke fysisk til stede i samfunnet lenger, men de oppleves likevel som tilstedeværende og aktive personer. Forfedrene deltar i dagliglivet til de levende for å passe på dem.³ Det er vanlig å tenke at de døde lever i dødsriket på samme måte som de gjorde i denne verden. Forfedredyrkingen er et uttrykk for en vekselvirkning mellom de levende og de døde. På samme tid som de døde gir de levende kraft og hjelp, er de avhengig av ofrene fra de levende. Forfedrene henter makten og styrken sin gjennom disse ofrene.⁴

5.3 Eksempler på afrikansk religion

5.3.1 Yoruba

Yoruba-folket er først og fremst bosatt i den sørvestre delen av Nigeria, men man finner dem også i Benin og Togo. I sin helhet er dette en gruppe med ca. 25 millioner mennesker. Dette er ingen homogen gruppe, men flere grupper bestående av regionale historiske og kulturelle særpreg.⁵

I yorubas religiøse system er det Olorun (Olodumare) som er guden. Navnet betyr ”himmelens eier”. Olorun tar initiativet til verdens skapelse, samtidig som han er livgiver og menneskenes åndelige skaper. Olorun er ikke en aktiv deltager i hendelsene på jorda. Dette har ført til at man bare unntaksvis finner kulturer tilknyttet Olorun.⁶

¹ Hellern/Notaker/Gaarder 1989: 39-40

² www.afrikaworld.net, 16.04.04

³ Gyldendal 1997: 479

⁴ Hellern/Notaker/Gaarder 1989: 42

⁵ Sørensen 1988: 225

⁶ Sørensen 1988: 225

Under Olorun har man flere underordnede guddommer, orisha. Det er usikkert hvor mange orisha som eksisterer, men det finnes tradisjonelle angivelser av 401 ulike orisha. Disse deles gjerne inn i mer eller mindre betydningsfulle orisha. Orisha opprettholder sine funksjoner avhengig av Olorun og de er i prinsippet alltid underordnet han. Orisha kan sees på som menneskenes middel til å nærme seg Olorun. Obatala er en av de mest kjente orisha. Dette er han som former barnet i mors liv. Ogun er en mer betydningsfull orisha. Han er jernets og krigens orisha. I dag har han nærmest utviklet seg til en teknologiens guddom.¹

Hos *yoruba-folket* har forfedrene stor betydning. Forfedrene eksisterer etter døden, de mottar ofte offergaver og de gir gaver i gjengjeld. I tillegg til dette fremmer forfedrene fruktbarhet og et godt liv. Offer er den viktigste måten å få kontakt med orisha og forfedrene på. Livet endres og fortsetter gjennom offer. De ulike guddommene, orisha, har alle sine favorittforfedre.²

5.3.2 Zulu

KwaZulu Natal, Zululand, ble grunnlagt i 1816. Dette er *zuluenes* hjemland. I dagens Sør-Afrika er det mer enn 9 millioner mennesker som identifiserer seg selv som *zulu*.³

Zuluenes tradisjonelle trossystem handler først og fremst om deres forfedre. Zulu-folket tror på en gud som er nærme, men vanskelig å nå. Gud kan bare nås via de som står han nær, det vil si forfedrene. De ofrer dyr eller tradisjonelt øl til sine forfedre. De gjør dette for at forfedrene skal be for dem overfor gud, eller hjelpe dem direkte.

Når det oppstår problemer, oppsøker man Sangoma (åndelig medium) eller Inyanga ("medisinmann") for å finne årsaken til problemene. Sangoma eller Inyanga påkaller åndene for å få vite hvem av forfedrene som er sinte. På bakgrunn av denne informasjonen bestemmer man hvordan offer som skal utføres for å blidgjøre forfedrene igjen.⁴

¹ Sørensen 1988: 225-226

² Sørensen 1988: 226

³ www.peopleteams.org, 22.03.04

⁴ www.peopleteams.org, 22.03.04

5.3.3 Masai

Masaiene er vel kanskje en av mest kjente etniske gruppene i Tanzania i dag. I Vesten er det mest vanlig at man forbinder masaiene med Kenya, men Tanzania har også en forholdsvis stor *masai-befolkning*.

Masaienes religion er monoteistisk. De tror på guden Ngai. Dette er en gud som verken er kvinnelig eller mannlig, men som har flere ulike aspekter ved seg. Ngai har to hovedmanifestasjoner: 1) Ngai Narok, og 2) Ngai Na-nyokie. Ngai har skapt alt. Alle nyfødte får en skytsånd som skal lede han eller hun trygt gjennom livet. Masai-samfunnets rituelle og åndelige ledere er Laiboni. De har en mystisk autoritet i tillegg til at de har helbredende styrke. Laiboni er også den som forbinder gud og mennesker.¹

¹ www.meta-religion.com, 24.03.04

6 Utviklingshjelp

Utviklingshjelp er økonomisk, humanitær og sosial hjelp som ytes til utviklingsland. Utviklingshjelp skal være en måte å hjelpe de ikke-industrialiserte landene på. Gjennom denne hjelpen skal den industrialiserte, rike delen av verden hjelpe resten av verden til å bli som dem.¹

Men i hvor stor grad er utviklingshjelp bare et positivt og problemfritt tiltak? Hvordan og i hvor stor grad tar man hensyn til de man hjelper?

I dag er det ikke lenger slik at den rike delen av verden har et udelt positivt syn på utviklingshjelpen og dens følger, noe jeg vil komme tilbake til senere. Også i den delen av verden som mottar hjelp, blir man mer og mer kritisk. En av årsakene til dette kan være at giverlandene og – organisasjonene ikke alltid er like flinke til å respektere de som mottar hjelp. Sannsynligvis hadde det vært et mer positivt syn på utviklingshjelpen i mottakerlandene hvis givene hadde tatt mer omtanke. Selv om dette er noe som helt klart har bedret seg den senere tiden, mangler man i mange tilfeller fremdeles full oversikt over følgene av den hjelpen man yter. Den teknologien som passer perfekt i Europa, kan være ødeleggende i et afrikansk land. Dette er noe man må bli mer bevisst på og ta mer hensyn til. Ideelt sett burde all hjelp ytes på premisset til de som mottar hjelpen, men dette er ikke alltid like enkelt.

Det at man bruker en helt annen teknologi og andre metoder enn det lokalbefolkningen er vant til, kan i mange tilfeller føre til mange og uante problemer og konflikter. Et eksempel på dette er de mange ”vestlige” sykehusene som har dukket opp i den afrikanske ødemarken. Fra gammelt av har lokalbefolkningen brukt tradisjonell medisin som i stor grad er basert på religion og medisinske planter. Ulike former for helbredelse er også en sentral del av tradisjonell medisin, det være seg i Afrika, Asia, Latin-Amerika, eller Europa. Denne formen for medisinsk behandling skiller seg radikalt fra vestlig skolemedisin som er basert på vitenskap og forskning, og hvor religion i de fleste tilfeller blir sett på som et ikke-eksisterende element i den medisinske behandlingen.

¹ Caplex 1997

6.1 Hva er utvikling?

6.1.1 Ulike definisjoner av utvikling

I 1990 kom den første rapporten om menneskelig utvikling fra FNs utviklingsorganisasjon, UNDP. Denne rapporten definerte menneskelig utvikling som ”en proces, hvorigennem menneskers valgmuligheder forøges”. Det er her snakk om mulighetene til å leve et langt, sunt og anstendig liv, og det å ha muligheter til å ta utdanning.¹ Selv har Dengbol Martinussen følgende definisjon av hva utvikling er:² ”En proces, der ændrer et u-land henimod større lighed med samfundsforholdene i den vestlige verden”. I denne definisjonen likestiller han utvikling med modernisering og vestliggjøring. Vi har her å gjøre med definisjoner som sier at et samfunns utvikling viser seg først og fremst i form av bedre evner og større kapasitet til å ta beslutninger og sette disse ut i livet.

Bærekraftig utvikling er et uttrykk man ofte møter på når det er snakk om u-hjelp. Begrepet innebærer at økonomi, økologi og utviklingsstrategier sees i sammenheng og integreres. Dette gjøres for å verne miljøet og for å beskytte og fremme utvikling.³ I denne sammenhengen mener jeg det er viktig at man tar hensyn til den kunnskapen lokalbefolkningen har om et område og dets ressurser. Dette er spesielt viktig for at man ikke skal ta ut mer naturressurser enn det som er ansvarlig.

6.1.2 Ord og uttrykk innenfor utviklingshjelp

Innenfor utviklingshjelpen er det et hav av ord og uttrykk. Jeg velger her å ta med de som jeg mener er mest aktuelle for min oppgave.

Hva er egentlig et *utviklingsland*? I følge Caplex er utviklingsland en betegnelse for teknologisk ”tilbakestående” land. Dette er land som kjennetegnes av et lavt bruttonasjonalprodukt per innbygger, lav gjennomsnittelig levealder, lavt energiforbruk, lav industrialiseringsgrad, ensidig sammensatt eksport (vanligvis råvarer), lite utviklet

¹ Dengbol Martinussen 1994: 23

² Dengbol Martinussen 1994: 24

³ www.norad.no, 03.10.03

infrastruktur og vanligvis utbredt analfabetisme. Likevel er ulikhetene mellom de forskjellige utviklingslandene betydelige.¹

Faglig bistand er en betegnelse for personell bistand, bruk av eksperter og konsulenter.² De europeiske og amerikanske legene, sykepleierne og tannlegene som arbeider en periode på ett av de lutherske sykehusene i Tanzania, kan på en måte sees på som faglig bistand.

Når man tenker på utviklingshjelp, tenker nok de fleste på frivillige organisasjoner som samler inn penger for å hjelpe fattige i andre deler av verden. En *frivillig organisasjon* er en ikke- statlig, privat, humanitær, eller ideell organisasjon.³

Hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland er en betegnelse for de prioriterte samarbeidslandene for norsk bilateral bistand. Et *land-program* er et plandokument for samlet norsk bistands samarbeid med disse landene. Tanzania er et av Norges hovedsamarbeidsland.⁴

6.2 Utviklingshjelp: problemstillinger

Utviklingslandene blir ofte omtalt som ”3. verden”. Dette er et uttrykk fra begynnelsen av 1950-årene som ble introdusert som en fellesbetegnelse for de mange fattige landene i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Denne betegnelsen rommet en fremhevelse av at disse landene skilte seg fra den 1. verden (høyt industrialiserte samfunn) og den 2. verden (kommunistiske planøkonomiske samfunn).⁵

I følge Dengbol Martinussen gir det mening å sammenligne samfunnsutvikling i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Likevel betrakter han ikke den 3. verden som en ensartet gruppe av land, og mener at man ikke kan anta at de utvikler seg under samme betingelser eller på samme måte. Man må hele tiden være oppmerksom på de ulikheter som gjør seg gjeldende.⁶

Jeg vil si at mye av årsaken til de problemstillingene man har i forhold til utviklingshjelp, er knyttet til begrepet ”3. verden”. Med denne betegnelsen blir utviklingsland sett på som tredjerangsland. Vesten tilhører 1. verden, og alle andre land kategoriseres på grunnlag av en sammenligning med Vesten. Men man kan ikke sette alle u-land i en bås. Ikke bare fordi dette er land med stor geografisk spredning. Dette er også land med mange ulike

¹ Caplex 1997

² www.norad.no, 03.10.03

³ www.norad.no, 03.10.03

⁴ www.norad.no, 03.10.03

⁵ Dengbol Martinussen 1994: 15

⁶ Dengbol Martinussen 1994: 19

kulturer, tradisjoner og samfunn. Derfor kan man ikke ta det for gitt at alle utviklingsland vil nyte godt av den samme hjelpen. Nettopp fordi disse landene er så ulike, er det viktig at den hjelpen de får er tilpasset deres spesielle samfunn. Det er vel ingen tvil om at det er stor forskjell på masaiene i Kenya og Tanzania, og maya-indianerne i Mexico. Det er ikke bare ulikheter landene i mellom, det er også store forskjeller innad i hvert enkelt land. I mange utviklingsland ser man fremdeles at ulike folkegrupper lever side om side. De har gjerne ulik kultur, ulike tradisjoner og ulike måter å organisere samfunnet på. Dette gjør at den utviklingshjelpen som har positiv virkning i et land eller område, kan være katastrofal et annet sted.

I denne sammenhengen tar Dengbol Martinussen også opp begrepet *utviklingsoppfattelse*. Dette er et begrep som gir svar på hva man skal forstå med utvikling, samtidig som det avspeiler forestillinger om hva som bør forstås med utvikling. Utviklingsoppfattelsen sier noe om de målene man må strebe mot hvis man vil ”utvikle” et samfunn eller skape ”utvikling” for en bestemt folkegruppe.¹ Hva som trengs for å utvikle et samfunn, er noe som vil variere mye. Et sted trenger man kanskje tilgang til rent vann, mens man et annet sted vil trenge nye byer og landsbyer.

For at man skal kunne avgjøre hva man trenger for å utvikle et samfunn, er det viktig at man har inngående kunnskap om de aktuelle samfunnet. Det er ikke tilstrekkelig at man har kunnskap om samfunnets mangler, man må også vite om dets ressurser og tradisjoner. En annen faktor som er viktig her, er hva befolkningen selv oppfatter som utvikling. For mange i den rike delen av verden ser man på utvikling som det å bli et industrialisert, modernisert land. Utvikling blir likestilt med modernisering og vestliggjøring, sammen med tilgang til en stadig økende mengde materielle goder. Men i mange tilfeller er det kanskje slik at lokalbefolkningen ikke vil moderniseres, de vil ikke bli som ”resten av verden”. De er mer opptatt av å bevare sin gamle kultur og sine tradisjoner. Likevel vil de ikke ha sult og andre problemer i sitt samfunn. I slike tilfeller er det nødvendig at man finner en måte å hjelpe det aktuelle samfunnet på uten at det moderniseres og vestliggjøres.

¹ Dengbol Martinussen 1994: 20

6.3 Teorier om utvikling og utviklingshjelp

I dag finnes det en rekke ulike teorier om og definisjoner av utvikling. Jeg har ingen mulighet til å nevne alle her, men velger å ta med noen. Jeg vil forsøke å velge teorier som i stor grad er aksepterte av det akademiske miljøet i dag, samtidig som jeg vil forsøke å få med en historisk oversikt over hvordan synet på hva utvikling er har endret seg. I tillegg til å komme med ulike perspektiver /definisjoner i forhold til utvikling, vil jeg ha med en egen del om bærekraftig utvikling. Dette fordi begrepet er så sentralt i dagens utviklingsdebatt og fordi det er et forholdsvis nytt begrep som etter hvert har fått ulike betydninger.

De mange teoriene om utvikling viser at det er mange ulike syn på hva utvikling er. Likevel kan vi si at utvikling hovedsakelig har blitt definert som økonomisk vekst, industrialisering og modernisering.¹ Tradisjonelt sett er det dette man har forbundet med utvikling, men i dagens samfunn får dette synet stadig flere motstandere. Det er ikke lenger allment akseptert at man likestiller utvikling med industrialisering og økonomiske fremskritt.

6.3.1 Nyliberalismen og kritikken av den

Nyliberalismen har dominert forskningen på økonomien i utviklingsland siden midten av 1980-tallet. Et av hovedpoengene her er at den manglende eller sene veksten i u-land hovedsakelig kommer av overdreven statlig styring. I følge nyliberalismen forstyrrer statlig styring den naturlige prisdannelsen. Dette fører til at den økonomiske veksten reduseres.² Statlig styring av økonomien gjør at det ikke er samsvar mellom den aktiviteten som er mest lønnsom for enkeltindividet og den samfunnsmessige lønnsomheten. Nyliberalismen mener også at statlig styring har ført til manglende utnyttelse av det potensialet som ligger i handel på verdensmarkedet.³

Det er mange som mener at større markedsadgang i Vesten for produkter fra u-land kan være med på å bedre den økonomiske situasjonen i u-landene. Årsaken til dette er at handel har vært en viktig drivkraft for EUs, USAs og Japans verdensledende økonomi. Eksport og internasjonal handel har også vært viktig for den kraftige økonomiske veksten i

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 299

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 30

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 300

Øst-Asia. Derfor er det mange som nå tror og håper at handel gjennom økt markedsadgang i Vesten skal redde Afrika.¹

Selv om dette i dag er et synspunkt som deles av mange, er det de som er sterkt uenige i dette. Fra deres side hevdes det at frihandel mellom Afrika og Vesten vil føre til økt markedsadgang for Vesten i Afrika. Begrunnelsen for dette er at Vesten har bedre teknologi og et subsidiert jordbruk. Det er på jordbruksfronten at Afrika har sine konkurransefordeler i og med at 60 % av alle afrikanere jobber innenfor jordbruk.² Med andre ord må det endringer til i Vesten for at afrikanske land skal kunne tjene på en frihandelsavtale mellom Vesten og Afrika. Blant annet må man åpne for færre restriksjoner på jordbruksvarer fra andre u-land for å beskytte egne bønder.

Som alle andre teorier, har nyliberalismen fått mye kritikk. Et av punktene som har blitt kritisert er at eksportvekst ikke er en tilstrekkelig betingelse for økonomisk vekst. Nyliberalismen har også blitt kritisert for at den skaper store inntektsulikheter.³ Mange regner nyliberalismens dominans fra midten av 1980-tallet som utviklingsøkonomiens endelikt.⁴ Årsaken til dette er at de nyliberale økonomene hevdet at man kunne bruke de samme økonomiske "lovene" til å forstå økonomien i alle land. Også dette var et av punktene de ble kritisert for. Den sterkeste kritikken på dette området kom fra utviklingsøkonomene. De mener at det er viktige forskjeller mellom hvordan økonomien fungerer i industrialiserte og ikke-industrialiserte land. På grunn av dette må utviklingsøkonomien skilles ut som et eget fagfelt innenfor økonomifaget.⁵

I motsetning til nyliberalismen, forutsatte utviklingsøkonomene en aktiv stat. For å fremme en moderne økonomi som kunne produsere for eksport så vel som for eget forbruk, ble et statlig engasjement sett på som nødvendig. Det var likevel noe nyliberalismen og utviklingsøkonomene hadde felles. Begge betraktet utvikling som en lineær prosess som ledet til fremskritt, modernisering og økende velferd.⁶

¹ Verdensmagasinet X nr. 4 2003: 24

² Verdensmagasinet X nr. 4 2003: 24

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 302

⁴ Benjaminsen/Svarstad 2002: 303

⁵ Benjaminsen/Svarstad 2002: 304

⁶ Benjaminsen/Svarstad 2002: 304

6.3.2 Avhengighetsteoriene

Avhengighetsteoriene argumenterer med at nasjonale økonomier ikke kan analyseres isolert, men må sees i sammenheng med det kapitalistiske verdenssystemet. En grunntese i avhengighetsteorien er at sentrum i dette systemet (dvs. Vestlige industrialiserte land) og periferi (tidligere koloniserte regioner) er bundet sammen i avhengighetsforhold som bidrar til underutvikling i periferien. I følge disse teoriene er det altså de tidligere kolonimaktene, dvs. Vesten, som er årsaken til at Afrika er så fattig i dag. De tidligere kolonimaktene har gjort de fattige landene i Afrika avhengige av dem helt siden kolonitiden. Bakgrunnen for det hele finner man i kolonitiden, hvor koloniherrernes kapital skapte skjev økonomisk og sosial struktur i koloniene.¹ Helt fra de europeiske kolonimaktene kom til Afrika og tok kontroll over de innfødte, har afrikanerne vært avhengige av europeerne. Fordi det var de som hadde pengene og makten, ble afrikanerne avhengige av dem for å overleve. Dette er noe som preger forholdet mellom Europa og Afrika den dag i dag. – Europa yter bistand til Afrika, som afrikanerne er helt avhengige av for å overleve.

I følge avhengighetsteoriene bestod denne skjeve økonomiske og sosial strukturen i koloniene av to ting: 1) ensidig produksjon av råvarer beregnet for eksport til industriland, og 2) en allianse mellom elitene i koloniene og elitene i industrilandene. Dette er vel noe som burde ha blitt avsluttet da de afrikanske koloniene fikk sin uavhengighet, men dette har altså ikke skjedd. Etter avkoloniseringen har disse forholdene blitt opprettholdt gjennom handelsrelasjoner som har ført til en kontinuerlig underutvikling i de tidligere koloniene. – Underutviklingen i perifere områder var en konstant prosess som var nødvendig for utviklingen i kapitalismens sentrum.² Blant avhengighetsteoriene har det blitt hevdet at det ikke var mulig for de perifere landene å utvikle seg innenfor den kapitalistiske verdensøkonomien. Man måtte rett og slett bryte forbindelsen til verdensmarkedet og satse på utvikling basert på selvhjelp.³

Men er egentlig dette den beste løsningen? Kan man satse på at et land vil få en fullgod økonomisk utvikling i isolasjon? Det er blant annet dette avhengighetsteoriene har blitt kritisert for; isolasjonisme har ikke vært noen vellykket utviklingsstrategi der det har vært

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 309

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 309

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 310

prøvd. Mye av årsaken til dette er at isolasjonisme innebærer å hindre import av varer og tjenester, samtidig som det hindrer import av teknologi, ideer og kunnskap.¹

6.3.3 *Utviklingspolitikk i dag*

Etter mange år med enighet om utviklingspolitikk og hva utvikling er, ser man i dag at det finnes flere ulike oppfatninger. I dag er det ikke slik at alle er enige om hva utvikling er og hva som må til for å utvikle et land. Utviklingspolitikken i dag er preget av ulike teorier som til dels står i opposisjon til hverandre.

Dette startet på midten av 1980-tallet da man begynte å snakke om at utviklingsteori som fagfelt var inne i en krise. Noe av årsaken til dette var den begynnende dominansen til den nyliberale teorien. Denne teorien avviste at utviklingsproblematikk gjorde det nødvendig med et særskilt teori- og metodeapparat. En annen del av årsaken var kritikken mot utviklingsteorien som kom innenfra.²

Utviklingsteorien ble kritisert på flere områder. Blant annet ble den kritisert for å være for snevert fokusert på økonomisk utvikling, og for på denne måten å overse andre viktige sider ved menneskelig velferd. Dessuten mente mange at dette fokuset på økonomisk utvikling førte til at man overså de negative konsekvensene ved økonomisk vekst og industrialisering. Den virkelighetsforståelsen som utviklingsteorien bygger på ble også kritisert. Den ble kritisert for å være en konsekvens av en vestlig økonomisk tankegang og for at den i sin natur virker undertrykkende på alternative tenkesett.³

Ut i fra dette ser man at den kritikken som har kommet frem til dels har vært ødeleggende for utviklingsteorien. Kritikken har ført til at det har kommet frem en del nye teorier om utvikling og utviklingspolitikk.

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 311

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 312

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 313

6.3.4 Alternativ utvikling - bærekraftig utvikling

Den alternative utviklingen som har kommet til, har vært rettet mot å dekke grunnleggende menneskelige behov og å utvikle potensialet i de ulike lokalsamfunnene. Dette er en retning som også har fremhevet at utviklingen burde være økonomisk bærekraftig og føre til endringer i samfunnsstrukturer og maktforhold.¹

Det var Verdenskommisjonen for miljø og utvikling som i sin rapport "Vår felles framtid" (VFF) (1987) for alvor satt begrepet *bærekraftig utvikling* på den internasjonale politiske dagsorden. Med bærekraftig utvikling som slagord ville Verdenskommisjonen integrere hensyne til både miljø og utvikling, og samtidig sette søkelyset på samspillet mellom miljø og utvikling.²

Selv om det blir knyttet en rekke ulike faktorer til forståelsen av hva bærekraftig utvikling er, er miljøfaktoren en helt sentral del av kravet om bærekraftig utvikling. – VFF sier det slik: "Minstekravet for en bærekraftig utvikling er at de naturlige systemene som opprettholder livet på jorden, atmosfæren, vannet, jordsmonnet og alt som lever, ikke settes i fare".³ I følge VFF fordrer en bærekraftig utvikling at man støtter verdier som ligger innenfor grensene for hva som er økologisk forsvarlig eller mulig. Rapporten sier at man må ha en utvikling som oppfyller de nåværende menneskelige behov uten at man ødelegger for kommende generasjoner. Oppfyllelsen av menneskers behov og forhåpninger er det viktigste målet for utviklingen.⁴

Fordi man i dag har så mange ulike måter å forstå bærekraftig utvikling på, er det naturlig at hva som er bærekraftig vil varierer fra ett land til et annet. Det er flere faktorer som spiller inn i denne sammenhengen: et lands utviklingstrinn, ressurstilgang, befolkningsstørrelse, velferdsnivå og mulighetene til å erstatte naturkapital med annen kapital⁵, som for eksempel teknologi eller turisme.

Sosial rettferdighet blir også sett på som en viktig del av den bærekraftige utviklingen. Det er her snakk om at bærekraft er en forutsetning eller nødvendig betingelse for sosial rettferdighet mellom generasjoner.⁶

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 313

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 227

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 230

⁴ Benjaminsen/Svarstad 2002: 27

⁵ Benjaminsen/Svarstad 2002: 232

⁶ Benjaminsen/Svarstad 2002: 235

6.3.5 *Kritikk av utviklingsteorien - postutviklingen*

Som vist tidligere i teksten har utviklingsteorien blitt kritisert fra mange hold. På mange måter kan man kanskje si at det var Verdenskommisjonen og deres definering av bærekraftig utvikling, som var en av de største kritikerne. Men utviklingsteorien ble også kritisert for at den ekskluderte grupper fra utviklingsprosessen, og for at noen grupper ble marginalisert som en del av utviklingsprosessen. Her ble det blant annet lagt vekt på at man ikke tok hensyn til kvinner og deres posisjon og behov.¹

En annen konsekvens av denne kritikken var at den la for lite vekt på lokal deltagelse i selve utviklingsprosessen. Det ble nå hevdet at man ikke kunne definere utvikling i objektive termer fordi den har ulik betydning for ulike grupper. På bakgrunn av dette hevdet man at lokal deltagelse kunne gi marginaliserte grupper en stemme i utviklingsprosessen og fremme nye alternativer. Dette var noe som særlig ble fremmet av frivillige organisasjoner. Senere har dette også fått gjennomslag i ulike bistandsinstitusjoner, i alle fall til en viss grad. Et eksempel på dette er Verdensbankens krav om bred folkelig deltagelse i utarbeidelsen av nasjonale strategier for reduksjon av fattigdom.²

Det kommer tydelig frem at de ulike utviklingsteoriene som er nevnt her, er ulike på mange punkter. Likevel er alle disse teoriene basert på skiller og på en tanke om et ønske om å bevege seg fra det ene til det andre via en moderniseringsprosess. Skillene de baserer seg på er følgende: moderne/tradisjonell, sentrum/periferi, og første verden/tredje verden.³

Postutviklingsteoriene skiller seg imidlertid fra teoriene som er nevnt hittil.

Teoriene om postutvikling kritiserer målsettingen for utviklingen og metodene som er blitt fremmet for å oppnå den, i tillegg til en sterk kritikk av selve den virkelighetsoppfattelsen som utviklingsteorien baserer seg på. Fra de som har formulert postutviklingsteorien hevdes det at utviklingsteoriens formål hele tiden har vært å styrke posisjonen til den dominerende statsmakten og kapitalismens kjerneområder. På bakgrunn av dette kan man derfor si at en viktig del av kritikken er kritikken av ekspertveldet og troen på at man ved hjelp av forskning kan komme frem til løsninger på utviklingsproblemer.⁴

På mange måter kan vi derfor si at teoriene om postutvikling tar et oppgjør med hele den eksisterende utviklingsteorien. Den har kommet med en helt ny forståelse av utvikling, og

¹ Benjaminsen/Svarstad 2002: 314

² Benjaminsen/Svarstad 2002: 314

³ Benjaminsen/Svarstad 2002: 315

⁴ Benjaminsen/Svarstad 2002: 315

forkaster derfor alt det de ”gamle” utviklingsteoriene står for. Men blir det bedre hvis postutviklingsteorien får den samme dominansen som nyliberalismen en gang hadde? Sannsynligvis vil det beste være hvis det hele tiden eksisterer flere ulike teorier side om side. På den måten har man hele tiden flere alternativer å velge mellom, og man kan bruke den teorien som er mest dekkende i forhold til det området man forsker på. For det er jo slik at hva som er positiv utvikling varierer fra område til område.

6.4 Norge som bistandsland

Norge har vært et viktig bistandsland siden begynnelsen av 1950-tallet. De norske bistanden startet med Indiafondet og fiskeriprosjektene i Kerala i India.¹ Stortinget bevilget i 1952 den første u-hjelpen på 10 millioner kroner.² Den første norske bistanden var inspirert av Marshall-hjelpen, og man vektla teknisk og økonomisk modernisering.

Norge var ikke til stede som bistandsland i Afrika før på 1960-tallet og startet med store infrastrukturelle prosjekter, men de gode resultatene uteble. Årsaken til dette var at de tradisjonelle kulturene motsatte seg forandring. – Utviklingen ble hindret av de kulturelle forholdene.³ Det var i hvert fall dette som ble oppgitt som årsak, men det er vel tvilsomt at dette er den hele og fulle sannheten.

Men hvorfor var Norge så tidlig ute med å yte utviklingshjelp til verdens fattige land? Det kan være mange årsaker til dette, men det som først og fremst har kommet frem er tre ting: 1) det at få andre land stod nærmere den humanitære virksomheten enn Norge, 2) at den kristne misjonstanken knapt var sterkere i noe annet land enn Norge, og 3) at det var en voksende interesse for internasjonal solidaritet og bistand i den norske arbeiderbevegelsen.⁴

Det negative synet på de som mottok hjelp var heldigvis noe som endret seg raskt. Det var spesielt på 1970- og 1980-tallet at det ble mer og mer klart at bistandsarbeidet var avhengig av mange ulike faktorer.⁵ For at hjelpen skulle være vellykket innså man nå at man måtte ta hensyn til flere ulike elementer, og at man hadde å gjøre med årsakssammenhenger som var langt mer komplekse enn man trodde i utgangspunktet.

Det er i dag NORAD som har ansvaret for de statlige bistandsmidlene fra Norge. NORAD, Norwegian Agency for Development Cooperation, er Direktoratet for

¹ Reiersen 1999: 139

² Caplex 1997

³ Reiersen 1999: 139

⁴ <http://odin.dep.no, 02.05.04>

⁵ Reiersen 1999: 139

utviklingssamarbeid, under Utenriksdepartementet. Gjennom finansiering av tiltak som utviklingslandene selv prioriterer, investerer NORAD i menneskerettigheter, demokrati, miljø, økonomisk vekst, utdanning, helse, velferd og likeverd.¹

Tidligere var det NORAD som kanaliserte norske bistandspenger gjennom ambassadene til utviklingsland. 1. april 2004 overtok Utenriksdepartementet ansvaret for stat-til-stat samarbeidet.² Mer enn 50 % av denne støtten går til land i Afrika sør for Sahara. I tillegg til dette kanaliserer NORAD en betydelig del av de norske bistandsmidlene gjennom norske samarbeidspartnere til 80 utviklingsland i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Europa (tidligere Jugoslavia). Her stiller NORAD økonomiske og faglige ressurser til disposisjon for planlegging og gjennomføring, og følger opp at midlene blir brukt som de skal. Det er mottakerlandene som skal definere hvilke områder de vil satse på og få støtte til. I tillegg til dette samarbeider NORAD med 90 norske frivillige organisasjoner. En del av disse organisasjonene er misjonsforbund som driver med u-hjelp. Støtten til de frivillige organisasjonene er på ca. 1 milliard kroner i året, noe som utgjør omtrent 1/4 av NORADs budsjett.³

I hovedsamarbeidslandene er den norske innsatsen basert på nasjonale fattigdomsstrategier og utviklingsplaner. Samarbeidet vil ha en langsiktig karakter og konsentreres om innsatsområder nedfelt i samarbeidsstrategiene. I samarbeidsland og regioner ellers vil norsk innsats knyttes nærmere til viktige strukturelle årsaker til og forutsetninger for å bekjempe fattigdom, for eksempel fred og forsoningsarbeid og konflikthåndtering, hiv/aids og næringsutvikling.⁴

¹ www.norad.no, 03.10.03

² www.norad.no, 26.07.04

³ www.norad.no, 03.10.03

⁴ www.norad.no, 03.10.03

6.4.1 Bistand til Tanzania.

Tanzania er et av de landene i verden som mottar mest bistand årlig. Det er også det landet som gjennom årene har mottatt mest bilateral bistand fra Norge. Tanzania har vært prioritert samarbeidspartner for norsk bistand siden 1966.¹

Norge og Norden for øvrig har lang tradisjon med ulike former for misjons – og bistandsarbeid i Tanzania. Historisk sett var det misjonen som startet kontakten med Tanzania. Misjonsarbeidet banet vei for bistandsorganisasjonene, selv om også misjonærene har vært – og er – en viktig del av bistandsarbeidet. Europa for øvrig og USA er også viktige aktører på misjons – og bistandsfronten i dagens Tanzania.

NLM spiller en viktig rolle i hjelpearbeidet i dagens Tanzania, blant annet gjennom driften av HLH, som ble startet i 1953. Sykehuset mottar også støtte fra andre land, men det er her snakk om europeiske land, blant annet misjonsorganisasjoner og kristne organisasjoner fra Tyskland og Storbritannia. De mottar også til en viss grad støtte fra USA.²

Et ”bevis” på at mange har gått over til kristendommen etter møter med europeiske og amerikanske misjonærer, er de mange nye kirkene man finner i dagens Afrika. Før misjonærene startet sitt arbeid på kontinentet, var det ingen kristne blant lokalbefolkningen. Misjonærene har hele tiden lagt vekt på å innlemme lokalbefolkningen i sitt arbeid. Dette er noe vi blant annet kan se hos den katolske kirken i Tanzania. Her var de første innfødte evangelistene kateketer. Det ble sett på som en klar fordel at de kunne det lokale språket. Den dag i dag har den katolske kirken kateketer i Tanzania som skal lære bort det kristne budskapet.³ Dette er også noe man ser hos den lutherske kirken i Tanzania. Så godt som alle de lutherske sykehusene i Tanzania i dag er drevet av tanzanianere og den lokale lutherske kirken.⁴ Det kan være mange årsaker til at man har valgt denne løsningen, men jeg vil tro at en viktig årsak er forholdet til lokalbefolkningen. Sannsynligheten for at pasientene føler seg tryggere blant sine ”egne” er stor. – Spesielt i de tilfellene hvor den lokale befolkningen sjelden eller aldri har sett hvite mennesker.

Men selv om de kristne samfunnene i Tanzania i dag i stor grad velger å bruke innfødte i sitt arbeid, er det her ikke snakk om noen likhet med resten av befolkningen. De av lokalbefolkningen som har valgt å jobbe for en kristen institusjon eller et kristent samfunn,

¹ www.norad.no, 22.09.03

² www.haydom.no, 01.02.04

³ www.rc.net, 26.03.04

⁴ <http://elct.org>, 06.08.04

har sannsynligvis også valgt å konvertere til kristendommen. Likevel kan det være en fordel å ha disse til å jobbe for seg. Selv om de nå er kristne, har de mer kunnskap om religion og kultur hos de innfødte enn det europeere og amerikanere har. Derfor vil de lettere kunne forstå de innfødte, selv om de ikke nødvendigvis er enige med dem lenger. Man når med andre ord lettere ut til lokalbefolkningen hvis man bruker personer som selv tilhører dem. Det er lettere å akseptere og godta noe som kommer fra noen man allerede kjenner.

7 Tanzania

Dagens Tanzania ble dannet ved sammenslåingen av Tanganyika og øyene Zanzibar, Pemba og Matia i 1964. Landet er i dag det største, mest folkerike og etnisk rike landet i Øst-Afrika. De landene som utgjør denne regionen er Kenya, Uganda og Tanzania.¹ Tanzania er også et av de mest stabile landene i Afrika sør for Sahara. Likevel er det et land med mye fattigdom som er sterkt avhengig av bistand utenfra.

Dodoma er hovedstaden i Tanzania. Dette har vært Tanzanias hovedstad siden 1973, men mange av regjeringskontorene ligger fremdeles i den gamle hovedstaden Dar es Salaam.² Det var president Julius Nyerere som i 1973 kunngjorde at Dodoma var landets nye hovedstad.³ Hensikten med å flytte hovedstaden fra Dar es Salaam til Dodoma var å flytte landets tyngepunkt fra kysten til innlandet. Dette ble gjort for å redusere kolonitidens vekt på eksport, samtidig som man ville understreke landets jordbruksbaserte økonomi.⁴ Det er fremdeles mye av flyttingen som gjenstår. I dag regner man med at flyttingen vil være ferdig i 2005, mer enn 30 år etter at Dodoma ble utnevnt til ny hovedstad. Dette til tross for at flyttingen opprinnelig skulle fullføres i løpet av 1980-tallet.⁵ Dar es Salaam har mistet sin status som Tanzanias hovedstad, men er på mange måter likevel landets viktigste by. Byen er fremdeles landets industrielle og kommersielle sentrum.⁶ Dar es Salaam har vært en viktig handelsby helt siden byen ble grunnlagt av sultanen av Zanzibar i 1866.⁷

¹ Gyldendal 1987: 17

² Gyldendal 1987: 34

³ The Rough Guide to Tanzania 2003: 243

⁴ Gyldendal 1987: 34

⁵ The Rough guide to Tanzania 2003: 245

⁶ The Rough Guide to Tanzania 2003: 77

⁷ Gyldendal 1987: 34

7.1 Geografi og klima

Tanzania ligger i Øst-Afrika, ved Det indiske hav. Landet grenser til Kenya, Uganda, Rwanda, Burundi, Kongo, Malawi og Mozambique. De tre øyene som tilhører Tanzania ligger alle i Det indiske hav. Tanzania er det største landet i Øst-Afrika, og har en veldig variert natur. Tanzania kjennetegnes av store innsjøer og et stort antall nasjonalparker. Lake Victoria og Lake Tanganyika er de største og mest kjente innsjøene, men begge er innsjøer Tanzania deler med sine naboland.

Kilimanjaro ligger også i Tanzania, ved grensen til Kenya. Dette er Afrikas høyeste fjell (5895 meter), og det meste kjente fjellet i Tanzania – og i Afrika for øvrig. Tanzania har flere store fjell, blant annet Uluguru Mountains og Mount Meru.

Størrelsen på landet og beliggenheten, gjør at Tanzania har et variert men varmt klima. Beliggenheten er også av avgjørende betydning for dyre- og plantelivet. De mest kjente nasjonalparkene er Serengeti, Kilimanjaro og Ngorongoro, men det finnes mange mindre kjente i tillegg

Hovedsakelig kan man si at Tanzania har to klimasesonger; regntid og tørketid. Landet har hovedsakelig to regntider og to tørketider. Det meste av Tanzanias klima er styrt av monsunene fra Det indiske hav. Det kommer inn to ulike monsuner fra Det indiske hav; den tørre, nordøstlige monsunen og den fuktige sørøstlige monsunen. Den tørre monsunen kommer i perioden desember – mars og den fuktige i perioden april – november. Det er også et skille i klima avhengig av hvor i landet man befinner seg. Kysten og områdene rundt de store innsjøene har alltid et varmt og fuktig klima, mens de høyereliggende områdene har et mer temperert klima. De områdene som ligger i mellom dette har et varmt og tørt klima. Temperaturene er i stor grad bestemt av høyde over havet, noe som gjør at man kan oppleve store temperaturforskjeller når man beveger seg fra kysten og oppover i fjellene. Likevel, den tropiske fuktigheten man finner ved de innsjøene og langs kysten, gjør at det ofte føles mye varmere enn det egentlig er. På dagtid ligger temperaturene stort sett fra 22 – 30 grader, avhengig av hvor i landet man befinner seg. Den varmeste perioden er fra november til februar, mens den kaldeste er fra mai til august.¹

¹ The Rough Guide to Tanzania 2003: x-xi

7.2 Historie

7.2.1 *Tanzania før, under og etter møtet med Europa*

Tanzanias historie starter lenge før europeerne kom. De første bevisene man har på at det bodde mennesker der, er mer enn 3,75 millioner år gamle. Fossile fotavtrykk etter en familie er det første beviset på at våre forfedre gikk oppreist. Verktøy som har blitt funnet i det samme området, Ngorongoro, kan spores tilbake til det første moderne mennesket, som levde for ca. 50.000 år siden.¹

Tanzanias mer kjente og dokumenterte historie starter mye senere, for ca. 30.000 år siden. Man har funnet ”steinmalerier” fra denne tiden, hovedsakelig i området rundt Irangi Hills. Disse maleriene, som er bemerkelsesverdig godt bevart, viser et land fullt av ville dyr, og de viser at dagliglivet ikke er så annerledes i dag som det var den gangen. Det var jeger- og sankersamfunn som etterlot seg disse fortellingene om sine liv.²

Når det gjelder kystområdene, har man liten kunnskap om den tidlige historien. De første innbyggerne var afrikanske fiskere som kom for ca. 6000 år siden. De afrikanske fiskerne bosatte seg også på Zanzibar. De første ikke-afrikanerne som kom til dette området var handelsmenn fra Mesopotamia. Man regner med at de har kommet en gang før 2000 f. Kr. Ca. 1000 år senere var også assyriske handelsmenn aktive på den østafrikanske kysten. Man har funnet mynter på Zanzibar som er mer enn 2000 år gamle, blant annet fra Romerriket, Egypt og Hellas. Dette beviser at det har vært sterke handelsforbindelser mellom Øst-Afrika og Middelhavsområdet.³ I senere tid ble Øst-Afrika en del av et stort handelsnettverk som omfattet land som Kina, Malaysia og Indonesia.⁴

Med dette ser vi at det som i dag er Tanzania var viktig for utenforstående lenge før europeerne kom hit. Men, i motsetning til europeerne, var det ikke så mange av de tidlige handelsmennene som bosatte seg her på permanent basis. Det var persiske handelsmenn som var de første til å etablere seg permanent i området. Dette skjedde rundt år 1000. Det var nettopp perserne som la grunnlaget for swahili-sivilisasjonen – en blanding av afrikansk, persisk og muslimsk. Senere ble den også mye påvirket av araberne.⁵

¹ The Rough Guide to Tanzania 2003: 709

² The Rough Guide to Tanzania 2003: 709

³ The Rough Guide to Tanzania 2003: 710

⁴ The Rough Guide to Tanzania 2003: 711

⁵ The Rough Guide to Tanzania 2003: 711

Politisk sett har det området som nå er Tanzania gjennomgått store endringer. Som de fleste andre land i denne delen av verden, hadde ikke Tanzania noen sentralmakt da europeerne kom. Før kolonitiden eksisterte det et stort antall grupper som var uavhengige av hverandre. Dette gjorde at de ble møtt med store og ukjente forandringer da europeere tok over makten.

Utviklingen av en nasjonal identitet ble i Øst-Afrika indirekte fremmet av det europeiske kolonistyre som fastla grensene mellom landene. Samtidig som grensesettingen dannet de nasjonalstatene man finner i dagens Øst-Afrika, hadde grensesettingen i mange tilfeller en splittende virkning. – De grensene som ble tegnet opp var rene kunstprodukter som på den ene siden slo sammen folkegrupper med ulik kultur og livsform, og på den andre siden skar tvers igjennom samfunn som tradisjonelt hørte sammen. Med denne grensesettingen fra europeernes side hadde ikke de ulike folkegruppene i Tanzania, og Øst-Afrika for øvrig, lenger kontroll over sine egne områder og sine egne liv. Tanzania var ikke i utgangspunktet bundet sammen av noen samhörighetstradisjon. Det var først med kolonitiden at de ble stilt overfor nasjonalitetsideen. Mange hevder at det er dette som er hovedårsaken til at landet har stått overfor samfunnsøkonomiske problemer siden de ble uavhengige.¹ Fordi det ikke var noen tradisjon med økonomisk samarbeid mellom de ulike stammene, ble starten på en felles, nasjonal økonomi tung og vanskelig. Når europeerne kom var det heller ikke alle folkegruppene som hadde noen form for pengeøkonomi. Mot slutten av 1880-tallet var Øst-Afrika stort sett utforsket og kartlagt. Dette dannet bakgrunnen for at europeerne nå var interesserte i økonomiske og politiske fordeler, heller enn eventyr og utforsking.²

Jeg vil også tro at slavehandelen har hatt mye å si for ”vestliggjøringen” og moderniseringen av de tanzanianske folkegruppene. Etter at slavehandelen opphørte, var mange av gruppene mer eller mindre ødelagte. De hadde mistet mange av sine medlemmer som følge av slavehandelen, noe som må ha gjort det veldig vanskelig å opprettholde de eksisterende tradisjonene. Det tok som sagt lang tid før stammene var tilbake på det nivået de var før slavehandelen startet. I denne perioden er det mest nærliggende å tro at det ble lagt mest vekt på opprettholdelse av den gamle kulturen og de gamle tradisjonene, og at de derfor ikke var så mottagelige for påvirkning på dette tidspunktet. De var altfor opptatt med å bevare sitt samfunn og sin kultur til at det var rom for noen særlig grad av modernisering.

Det veldige mangfoldet som preger dagens Tanzania viser at landet har klart å bevare sitt særpreg og sine tradisjoner gjennom alle årene med sterk påvirkning fra Europa. Likevel

¹ Gyldendal 1987: 18

² Gyldendal 1987: 58

er det ingen tvil om at mye har forandret seg siden de europeiske koloniherrere tok makten i landet på begynnelsen av 1900-tallet. Det var Tyskland som først koloniserte Tanganiyka, men etter første verdenskrig overtok Storbritannia denne kolonien fra Tyskland som følge av Tysklands nederlag i krigen.¹

Selv om man den dag i dag kan se dette mangfoldet blant de ulike folkegruppene, blir gruppene mer og mer like. Forskjellene mellom de to hovedgruppene, bantuer og niloter, er i ferd med å viskes ut fordi deres levesett er i endring. Man kan likevel merke forskjellene også i dag. Mye av årsaken til at det ikke lenger er så store forskjeller mellom bantuer og niloter, skyldes kolonimakten og deres påvirkning på de innfødtes kultur og tradisjoner.

Historisk sett har europeerne hatt en mye større innflytelse på Øst-Afrika enn både asiater og arabere. Til tross for dette er europeerne i dag den minste minoritetsgruppen i regionen.² Et synlig og varig vitnesbyrd om europeernes nærvær er kristendommen. Det var engelske og tyske misjonærer som brakte kristendommen til Øst-Afrika. I kjølvannet av misjonærene fulgte en rekke andre europeere, som sørget for permanente forandringer i samfunnene de tok seg inn i. Selv etter europeernes inntog var det familien som var basis for bønder og nomader i forhold til samfunnsordningen.³ Denne samfunnsordningen skilte seg radikalt fra det som var vanlig i Europa da europeerne kom til Tanzania.

I motsetning til europeerne, hadde tanzanianerne et sosialt system basert på gjensidige forpliktelser. Dette systemet fungerte fordi de fleste folkegruppene i denne regionen hadde lært seg å leve uten å strebe etter rikdom utover det som var nødvendig til livets opphold. Det var alminnelig akseptert at en effektiv ressursfordeling var nødvendig for hvert enkelt samfunns velferd. Seg i mellom hadde de ulike gruppene en uskreven moralkodeks som tilsa at ikke noe enkelt menneske skulle forsøke å tilegne seg en betydelig større del av de tilgjengelige ressursene enn sine naboer. Dette fordi den ulikheten dette ville resultere i kunne forstyrre balansen i samfunnet.⁴ På grunn av europeernes inntog står disse verdiene nå i fare. Helt siden britiske og tyske koloniherrer innførte vestlige økonomiske ideer i Afrika, har det utviklet seg en ny konkurranse- og profittmentalitet. Dette har ført til en konflikt med innbyggernes eldre, kooperative prinsipper. Den individualismen som fulgte med koloniherrere har blitt styrket med fremveksten av byer der afrikanere har fått den nye opplevelsen av å få lønn for tjenester de har ytet til mennesker de ikke har slektskapsbånd til.⁵

¹ www.lonelyplanet.com, 04.01.04

² Gyldendal 1987: 31

³ Gyldendal 1987: 32

⁴ Gyldendal 1987: 32

⁵ Gyldendal 1987: 34

Dette viser at tanzanianerne måtte forholde seg til mange nye ting da europeerne kom. De måtte ikke bare bøye seg for en ny maktfaktor i samfunnet og nye mennesker og tradisjoner. De opplevde også å få et helt nytt alternativ til sine gamle tradisjoner og måte og leve på. Hvordan har dette påvirket de gamle tradisjonene?

Den dag i dag er familiebåndene den viktigste forsikringen for flertallet av tanzanianerne. – Landsbygda forblir det stedet hvor de har sine røtter. Selv om mange ”små” samfunn fremdeles ligger fjernt fra jernbane og hovedvei, er det i dag veldig få steder hvor den moderne verden ikke har gjort sitt inntog i større eller mindre grad.¹ I en eller annen form har Vesten fått en plass i alle landsbyer uansett beliggenhet.

7.2.2 Tanzania etter kolonitiden

De senere årene har økonomisk vekst vært en sentral politisk målsetting. Dette gjenspeiler seg blant annet i at veksten i BNP har vært en av de høyeste i landene sør for Sahara. I 1995 var veksten i BNP på 5,1 %, mens den i 1998 var på 3,4 %. Dette viser at den politiske eliten tar den økonomiske utviklingen på alvor og at de har innsett at dette er en viktig brikke i kampen mot fattigdom og avhengighet i forhold til andre land.² I tillegg til den generelle økonomiske veksten har myndighetene prioritert kampen mot korrupsjon og inflasjon. Det ble i 1996 nedsatt en kommisjon som skulle kartlegge korrupsjonen i landet. I 1991 ble Tanzania nummer syv på listen over verdens mest korrupte land. Samme året ble det vedtatt en nasjonal antikorrupsjonsstrategi. Dette førte til at hundrevis av offentlige tjenestemenn ble oppsagt innen politi, rettsvesen og skatteforvaltning.³

Også i forhold til bekjempelse av inflasjon har Tanzania kommet langt. Likevel er det mye som gjenstår. Inflasjonen gikk ned fra 34,2 % i 1994 til 7,7 % i 1999. På grunn av dette regnes landet som attraktivt for utenlandske investorer.⁴ Dette viser hvor viktig det er for Tanzania å bekjempe inflasjonen. For at et så fattig land som Tanzania skal ha mulighet til å styrke sin økonomi, er det viktig å få utenlandske investorer inn i landet. De utenlandske investorene vil uten tvil ha mye å si for landets økonomiske utvikling. Fordi man i dagens Tanzania har et stort fattigdomsproblem, har gjerne ikke regjeringen midler til å gjennomføre store investeringer i industrien. De har mer enn nok med å bekjempe fattigdommen og sørge

¹ Gyldendal 1987: 36

² www.afrika.no, 03.10.03

³ www.afrika.no, 03.10.03

⁴ www.afrika.no, 03.10.03

for mat og helsetilbud til befolkningen. Selv ikke dette har landet økonomi til å klare på egenhånd. Derfor er Tanzania i dag fremdeles helt avhengig av bistand fra hjelpeorganisasjoner og andre land. Mye av årsaken til dette er den enorme gjeldsøkningen landet har opplevd. Fra 1986 til 1998 økte Tanzanias samlede gjeld med 62,2 %. Dette førte til at Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbanken i april 2000 gikk inn for å støtte gjeldsslette til Tanzania gjennom HIPC-initiativet (Heavily Indebted Poor Countries Initiatives). Dette ble gjort på bakgrunn av myndighetenes mange tiltak for å bedre økonomien.¹

Fordi Tanzania fremdeles er helt avhengig av bistand, er landet også avhengig av å ha stabile forhold innad. Dette er gjerne en forutsetning for at hjelpeorganisasjonene skal være stasjonerte der. De senere årene har det vært en tendens til manglende skatteinnkreving i Tanzania, i tillegg til at landet har opplevd flere korrupsjonsskandaler. Dette har ført til at mange givere har trukket tilbake hele eller deler av sin bistand til landet. På Zanzibar har de fleste givene trukket seg ut i protest mot den eksisterende politiske situasjonen. NORAD er en av organisasjonene som har valgt å forlate Zanzibar.² Dette viser hvor viktig det er med politisk stabilitet og kontroll innad i landet. Selv om Tanzania er et av de mest stabile landene politisk sett i Afrika sør for Sahara, er det viktig at de jobber for å bevare denne stabiliteten. Til tross for at Tanzania i mange år nå har vært et av de landene i verden som mottar mest bistand, opplever landet fremdeles store sosiale problemer og utfordringer. Landet har ikke en gang klart å opprettholde er minimumsnivå av tilbud innen helse og utdanning de senere årene. Dette gjør at landet i stor grad er avhengige av at private og utenlandske organisasjoner driver skoler og sykehus. Dette har gitt rom for at kriter organisasjoner, som NLM, får en fot innenfor det offentlige helsevesenet og skolevesenet. I følge Tanzanias myndigheter er det fremdeles fri grunnskoleutdanning, selv om mange foreldre må gi økonomiske bidrag for at barna skal få gå på skolen. På grunn av den store andelen av befolkningen som lever i fattigdom, fører dette til at mange ikke lenger har anledning til å gi barna sine utdanning.³

AIDS er også et stadig økende problem i dagens Tanzania. Dette fører igjen til at man får en økning i antall gatebarn og foreldreløse, som igjen fører til økt kriminalitet. Det er en kjent sak at landet har mange korrupte politimenn, noe som kommer frem i ”statistikken” over arrestasjoner. Mange fengsles for småtyverier og dagdriveri, eller for narkotikahandel, drap og voldtekt. Det er heller ikke uvanlig at man blir fengslet helt uten bevisførsel. Barn og unge

¹ www.afrika.no, 03.10.03

² www.afrika.no, 03.10.03

³ www.afrika.no, 03.10.03

er godt representert i tanzanianske fengsler; 70 % av fangene er under 30 år, og den største gruppen er barn mellom 13 og 15 år.¹

Dette er sannsynligvis en av de største utfordringene Tanzania står overfor i dag. På grunn av manglende skoletilbud, økt fattigdom og et økende antall AIDS-syke og HIV-smittede, mangler barn og unge noen som kan ta seg av dem. Dermed søker de til storbyen, hvor de tigger og stjeler for å overleve. Den store økningen i foreldreløse og gatebarn er også en stor utfordring for de hjelpeorganisasjonene som arbeider i Tanzania. For at man skal bli kvitt dette problemet, kreves det store utfordringer, og hjelpeorganisasjonene vil sannsynligvis være avhengig av staten. Derfor må også den tanzanianske staten ta et slikt problem på alvor. Det er lite sannsynlig at Tanzania kan løse problemet på egen hånd. Derfor er det viktig at hjelpeorganisasjonene også stiller opp her. Det hjelper ikke landet å behandle de AIDS-syke hvis man ikke tar seg av de som har blitt foreldreløse og/eller hjemløse på grunn av AIDS.

7.3 Tanzania i dag

7.3.1 Folkegrupper og etnisk mangfold

Øst-Afrikas folkeslag kan hovedsakelig deles inn i to grupper: 1) bantuene, og 2) nilotene. Av disse to er det bantuene som har det absolutte flertallet. Deres forfedre var bønder som opprinnelig kom fra vest og etablerte seg overalt hvor det fantes dyrkbar jord. Nilotenes forfedre var kvegdrivere fra nord som vandret sørover langs Rift Valley.² Bantuene kom opprinnelig fra Kamerun, men de måtte etter hvert migrere til andre deler av det afrikanske kontinentet på grunn av overbefolkning.³ Dette har ført til at man i dag finner bantu-etterkommere over store deler av det afrikanske kontinentet. Til og med det offisielle språket i dagens Kenya og Tanzania stammer fra bantuene. Språket er kiswahili⁴, og var i utgangspunktet en blanding av bantu, persisk og arabisk. I moderne tid har det også tatt opp i seg ord fra portugisisk, hindi, engelsk og tysk.⁵

¹ www.afrika.no, 03.10.03

² Gyldendal 1987: 21

³ The Rough Guide to Tanzania 2003: 710

⁴ = swahili

⁵ The Rough Guide to Tanzania 2003: 711

Når det er snakk om inndeling av den tanzanianske befolkningen i etniske grupper, snakker man om to hovedgrupper; 99 % er afrikanere og 1 % er asiater, europeere og arabere. På Zanzibar er det en litt annen inndeling: her har man hovedsakelig tre etniske grupper; arabere, afrikanere og de som er en blanding av afrikanere og arabere.¹

Det er masaiene som er den mest kjente av de ulike etniske gruppene i Tanzania. Likevel har alle de etniske gruppene sterke tradisjoner, historie, tro, musikk og levesett. De fleste stammene har klart å bevare det meste av dette på tross av kolonisering, modernisering og kristendom.² Tanzania har i dag 128 offisielt anerkjente stammer, i tillegg til noen stammer som ikke har kommet med i folketellingene. Dette viser at vi her har å gjøre med et land med en enorm kulturell og etnisk variasjon. Tanzania er på grunn av dette det landet etter Kongo i Afrika med flest ulike kulturer.³

Det er stor variasjon i størrelse på de ulike folkegruppene i Tanzania i dag. Luguru-folket er en av de større gruppene, med vel 1,3 millioner medlemmer. Denne folkegruppen kommer opprinnelig fra Ulugurufjellene i det sørlig Tanzania. I dag er det bare ca. 100.000 som bor igjen oppe i fjellene, mens det er rundt 1,2 millioner som har bosatt seg i lavlandet rundt Morogoro og andre steder. De som fremdeles bor i fjellene har bevart sine gamle jordbrukstradisjoner selv om de nå også dyrker noen "nye" planter. De nye plantene de dyrker, spesielt kaffe og frukt, selges på markeder i Morogoro og Dar es Saalam. Dette viser at selv om mange har forlatt sine tradisjonelle områder, er det fremdeles en stor befolkning som bevarer det tradisjonelle levesettet, på tross av sterk påvirkning fra kristendom, islam og modernisering. Luguru er i dag fremdeles et matrilineært samfunn – hvor det er kvinnene som arver av hverandre, samtidig som det er kvinnene som styrer samfunnet. Kvinnene eier all jorden, og menn kan sjelden eller aldri arve jord. På grunn av dette ser vi her et samfunn hvor kvinnene er uvanlig uavhengige, selv sammenlignet med Vesten. Luguru-samfunnet er delt inn i totalt 50 klaner, og hver av disse klanene er igjen delt inn i ca. 800 arverekker til sammen.⁴ Som vi ser er dette en samfunnsordning som skiller seg sterkt fra det som er vanlig i Vesten – og i mange andre deler av verden. Den dag i dag er det mest vanlig at det er mennene som har den reelle makten i samfunnet.

Chagga-folket er en annen forholdsvis stor etnisk minoritet i dagens Tanzania. Dette kan på mange måter sies å være en litt spesiell etnisk gruppe. - De er i dag en av de mest

¹ CIA – The World Factbook/Tanzania. 09.10.03

² The Rough Guide to Tanzania 2003: v

³ The Rough Guide to Tanzania 2003: x

⁴ The Rough Guide to Tanzania 2003: 278

velstående og utdannende folkegruppene i Tanzania.¹ Dette er noe som absolutt ikke er vanlig for etniske minoriteter. Det er mer vanlig at minoritetene i et land ligger under gjennomsnittet, både utdanningsmessig og i forhold til velstand. Selv om Chagga-folket i dag er en minoritet, består folkegruppen av mer enn 1 million mennesker. Dette er likevel ikke mye i et land med mer enn 30 millioner mennesker. Geografisk finner man denne folkegruppen i sørlige og østlige deler av Kilimanjaro-regionen. Det er valg av bosettingssted som har gjort denne gruppen så rik. – De har bosatt seg i et område hvor det er jevn tilgang på vann hele året på grunn av is- og snøsmelting på Kilimanjaro. I tillegg til dette har området en veldig fruktbar jord i den vulkanske jorda. Alt dette har gjort at Chagga-folket har blitt rike og velstående på bakgrunn av sitt tradisjonelle levesett. Selv om denne gruppen i dag på mange måter kan sies å være kapitalistisk orienterte i sitt jordbruk, har de bevart det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret i jordbruket. Dette betyr blant annet at det er mennene som har ansvar for å dyrke bananer og korn til ølbrygging. Til tross for dette er ikke Chagga-folket noen enhetlig gruppe, i hvert fall ikke i utgangspunktet. Selv i dag består den av mer enn 400 ulike klaner. Det er faktisk ikke mer enn ca. hundre år siden at de ble en enhetlig folkegruppe. Mye av årsaken til dette er sannsynligvis at de er etterkommere etter mange ulike etniske grupper, blant annet Kamba- og Taita-folket fra Kenya i tillegg til masaiene.² Chaggaene er en av de gruppene hvor det oftest er konflikter og uroligheter.³ Årsaken til dette er at chaggaene som enhetlig etnisk gruppe er forholdsvis ny. I utgangspunktet var ikke dette en enhetlig gruppe, men mange grupper som til tider var i konflikt med hverandre.

Hadza-folket holder til i det nordlige Tanzania, nærmere bestemt i nordøst. Hadzaene bor på fjellrygger rundt Yaidadalen, hvor de lever som jegere og samlere. En hadza-leir består av fem-seks hytter hvor det bor til sammen 14-15 voksne og syv-åtte barn. Til vanlig sitter menn og kvinner i atskilte grupper i leieren, mens barna flytter seg mellom de to gruppene. I tillegg til at menn og kvinner sitter i atskilte grupper i leieren, har de hver sine arbeidsoppgaver – mennene samler honning og jakter, kvinnene samler frukt, bær og røtter. Selv om de har denne delingen mellom kjønnene, er det ofte kvinnene som bestemmer hva som skal gjøres.⁴ Hadza-folket har et "eiendomsløst" samfunn. De har ikke noe begrep om hva privat eiendom er, og det blir forventet at man deler det man har som kan deles. På grunn av deres sosiale struktur, er hadzaene utsatt for et enormt press utenfra. Det er nå tvil om hvorvidt deres unike kultur vil overleve på sikt. En av årsakene til dette er at kvegstammer

¹ The Rough Guide to Tanzania 2003: 312

² The Rough Guide to Tanzania 2003: 312

³ www.lonelyplanet.com, 04.01.04

⁴ www.vartland.no, 10.02.04

som masai og iraqw i lengre tid har forsøkt å bruke hadzaenes områder til beite. Dette er noe som spesielt har skjedd nede i Yaidadalen. Her har både hadzaene og de ville dyrene i stor grad blitt fortrent av kveget som nå beiter der. En annen, og kanskje viktigere årsak, var Julius Nyereres *ujamaa*-politikk. Under Nyerere forsøkte man å tvangsflytte hadza-folket til faste bosettinger. Dette, som de fleste andre forsøk på å gjøre hadzaer til bønder, var en katastrofe. Hadzaene passer ikke til å være bønder på grunn av sin avslappede levemåte. Men dette er en levemåte som ikke fungerer for en bonde – man kan ikke bruke store deler av dagen til å ”slappe av”, for så å dra ut å jakte eller samle frukt når man er sulten. Denne livsstilen ble av mange oppfattet som latskap, men for hadzaene er dette det eneste naturlige.¹ Hadza-folket har heller ikke noen form for pengeøkonomi. De har derfor ikke mulighet til å leve i et moderne samfunn uten at de gir opp store deler av sin kultur og sin måte å leve på. For at hadzaer i fremtiden skal kunne leve etter sine tradisjoner og sin kultur, mener mange derfor at de må ha egne områder hvor de kan bo uforstyrret. Til tross for at hadzaene ikke ble oppdaget av europeerne før i 1924, har man vært veldig opptatt av dem. Dette er fordi de representerer en eldgammel kultur som lever nærmere naturen enn det våre forfedre gjorde for tusen år siden.² Hadza-folket har en mannlig og en kvinnelig guddom. Den mannlige guddommen, Haine, ser de i månen, mens de ser den kvinnelige, Ishoko, i sola.³

HADZA

Datooga-folket er i dag blant de minste av de etniske gruppene i Tanzania og består av tolv undergrupper. Den mest kjente og største av disse er barbaigene.⁴ Barbaigene holder

¹ www.vartland.no, 10.02.04

² www.vartland.no, 10.02.04

³ www.vartland.no, 10.02.04

⁴ www.student.uib.no, 03.02.04

hovedsakelig til i det nordlige vulkanske høylandet som er dominert av Mount Hanang. Dette fjellet er hellig for barbaig og er derfor et viktig tema i deres myter og sanger. Tidligere var datoogaene nomader, men i dag er det mer vanlig at de også dyrker noe jord. Det er mest vanlig at de dyrker mais. Men selv om de til en viss grad har endret sin måte å leve på, står de i mot kulturell forandring og modernisering. For den er det fremdeles polygami som er den ideelle familiesituasjonen. Til tross for at det fremdeles er vanlig med polygami, er det helt nødvendig for en datooga at han gifter seg utenfor sin egen klan.¹ Sammen med det at datooga-folket motsetter seg enhver form for kulturell forandring, ha man det faktum at de i stor grad har blitt oversett i den moderne politiske utviklingen i landet. Derfor lever de den dag i dag etter sine gamle tradisjoner og sosiale regler. Det er de eldre som styrer samfunnet/landsbyen med sitt eget råd. I tillegg er gruppepress den vanligste formen for sosial kontroll. Også i forhold til religion har de bevart sine gamle tradisjoner. De har aldri vært mottagelige for kristendommen i stor grad, og lever derfor fremdeles innenfor rammene av den tradisjonelle religionen. De respekterer og frykter sine forfedre, og forfedrene spiller en viktig rolle i deres religion. De tror på en skapergud, Aseeta. Men dette er likevel en gud de ser på som upersonlig og fraværende. Den utøvende delen religionen består av divinasjon, trolldom og regnmakere.²

DATOOGA

¹ www.geocities.com, 03.02.04

² www.geocities.com, 03.02.04

På tross av de mange folkegruppene er Tanzania et fredfullt land – i sterk kontrast til det meste av kontinentet for øvrig. Landet har klart å bevare freden til tross for de mange ulikhetene som preger det. Mye av årsaken til dette er at landet ikke har noen etniske grupper som er i nærheten av en majoritet. Den største gruppen, sukuma, utgjør bare 13 % av landets totale befolkning.¹ Tanzanias første president, Julius Nyerere, må også ta mye av æren for at alle landets stammer lever fredfullt sammen. Han introduserte *ujamaa*, en form for afrikansk sosialisme.² *Ujamaa* kan oversettes med samhold, selv om det ligger mye mer i dette begrepet. Med *ujamaa* klarte Julius Nyerere å holde nasjonen samlet til tross for økonomiske problemer og kriser. Han etterlot seg en arv som lever videre den dag i dag.

7.3.2 Religion

På grunn av det etniske mangfoldet man finner i Tanzania, er det også et stort religiøst mangfold. Det er vanlig at man deler den religiøse utbredelsen i Tanzania i tre: 30 % kristne, 35 % muslimer og 35 % tradisjonell afrikansk religion. Denne inndelingen gjelder for fastlandet, mens det på Zanzibar er mer enn 99 % muslimer.³ Når det gjelder fordelingen av kristne og muslimer, kan man si at de fleste muslimene er bosatt på øyene og langs kysten og de kristne i innlandet.⁴

Det er som sagt vanlig at man deler religionene i tre grupper i Tanzania. Men med denne inndelingen utelukker man blant annet hinduisme⁵ og bahai.⁶ De aller fleste bruker med andre ord en inndeling som ”glemmer” flere religioner. Det er riktignok ikke snakk om store deler av befolkningen, men jeg mener at det er viktig å ha med alle religionene for å gi et riktig bilde av Tanzania. Også i forhold til de tradisjonelle religionene er denne inndelingen noe problematisk. Man setter med denne inndelingen alle de etniske gruppernes religioner i samme bås. Men slik er det absolutt ikke i virkeligheten. – De ulike gruppene har i stor grad alle sin spesielle religion, eller sin spesielle måte å uttrykke religionen på. Ved å sette alle disse i en gruppe, mister man på mange måter noe av det mangfoldet som er så spesielt for Tanzania.

¹ The Rough guide to Tanzania 2003: x

² The Rough guide to Tanzania 2003: x

³ CIA – The World Factbook/Tanzania, 09.10.03

⁴ www.lonelyplanet.com, 04.01.04

⁵ www.lonelyplanet.com, 04.01.04

⁶ www.adherents.com, 02.02.04

Blant de mange tradisjonelle religionene man finner i Tanzania i dag, har man blant annet masai, datooga, iraqw og hadza. Det som i stor grad er felles for de mange tradisjonelle religionene i Tanzania, er at religionen er til stede i alle deler av samfunnet. Det er ikke snakk om noe skille mellom stat og "kirke". Man kan si at religionen har en mye mer aktiv rolle i samfunnet enn det vi er vant til fra Vesten. I mye større grad enn i Europa er religionen her en integrert del av samfunnet. Det er religionen som styrer samfunnet, og bestemmer hvordan innbyggerne skal organisere samfunnet.

Fordi jeg har med et eget kapittel som tar for seg afrikanske religioner og deres særtrekk, velger jeg å ikke gå spesielt inn på dette her, men heller vise til kapittelet om afrikanske religioner.¹

Når det gjelder islam, ble den religionen introdusert i Tanzania mot slutten av middelalderen av arabiske handelsmenn som opprettet handelsstasjoner på Zanzibar og langs kysten.² I motsetning til kristendommen, ble ikke islam spredt til Tanzania og Øst-Afrika gjennom erobring og misjonering, men gjennom handel. Men det var ikke bare islam som ble spredt på denne måten. – Handelen førte til at også språk og kultur fra arabernes verden ble spredt til denne delen av Afrika. Det er her snakk om den kulturen og det språket vi i dag kaller swahili.³ Majoriteten av muslimene i Tanzania er sunni. Flesteparten av dem følger Shafitradisjonen. Shia-minoriteten følger hovedsakelig Imami, Ismaili og Bohra. Det er også klart at en stor del av Tanzanias muslimer er sufier, selv om det er umulig å komme frem til et eksakt antall. Blant sufiene er det stor variasjon i tro og religiøs praksis. Afrikansk tro og praksis er ofte et fremtredende element. Dette er noe som i stor grad gjelder for alle – de tanzanianske muslimene har en sterk lokal afrikansk identitet.⁴

Kristendommen kom til Tanzania med den portugisiske okkupasjonen i perioden 1505-1513. Innen slutten av 1840-årene fant man katolske og protestantiske misjonærer langs hele den tanzanianske kysten. Siden uavhengigheten har de fleste kristne gruppene operert under beskyttelse av paraplyorganisasjonen The Christian Council of Tanzania.⁵

En av de største kristne menighetene i Tanzania i dag er den luthersk-evangeliske kirken, ELCT. Kirken har i dag mer enn 2,5 millioner medlemmer.⁶ ELCT ble dannet i 1963

¹ Se kapittel 5

² www.africa.upenn.edu, 24.03.04

³ www.islamtz.org, 26.03.04

⁴ www.islamtz.org, 26.03.04

⁵ www.africa.upenn.edu, 24.03.04

⁶ www.elca.org, 26.03.04

ved at flere luthersk-evangeliske misjonskirker gikk sammen og startet sin egen uavhengige kirke.¹ Dette gjør at denne kirken er sterkt preget av ”vestlig” kristendom.²

Den katolske kirken er også stor i Tanzania, med ca. 8,5 millioner medlemmer. For de katolske misjonærene som kom til denne delen av verden, var det høyt prioritert å opprette et lokalt presteskap. Dette førte til at de åpnet det første presteseminaret i 1904. I 1917 ble de første tanzanianske prestene ordinert, og i 1952 fikk man den første tanzanianske biskopen med ikke-europeisk bakgrunn. Som den luthersk-evangeliske kirken, deltar den katolske kirken aktivt i den sosiale sektoren, spesielt innenfor skole og helse.³

7.3.3 *Politikk og økonomi*

Også politisk sett har det skjedd en enorm utvikling; gamle afrikanske tradisjoner har forandret seg gjennom en lang kjede av begivenheter som ble utløst da de første europeerne ankom for over 500 år siden. Dette har blant annet ført til at landet etter uavhengigheten har forsøkt å bygge opp en sosialistisk, egalitær republikk. Denne republikken skulle baseres på omveltninger i jordbruket, selvtilitt og nasjonalisering av banker og nøkkelindustrier.⁴

Samtidig har stammefolk kjempet for å tilpasse seg den enorme nasjonalstaten som har blitt til.⁵ Europeerne kom til Øst-Afrika for første gang i 1498 med Vasco da Gama.⁶ Siden dette har europeerne og deres ideer og verdier fått en stadig større plass i østafrikanernes liv.

Politisk sett er Tanzania fremdeles et av de mest stabile landene i Afrika sør for Sahara. Julius Nyerere, Tanzanias landsfader, døde i oktober 1999, og mange fryktet opptøyer. Dette skjedde ikke, mye på grunn av Nyereres posisjon i landet. På Zanzibar har man likevel de siste årene sett en økende politisk uro med internasjonale meklingsforsøk.⁷

Høsten 1995 gjennomførte man det første flerpartivalget i Tanzania siden landet ble selvstendig. Chama Cha Mapinduzi (CCM) beholdt makten etter dette valget. Dette er det samme partiet som har styrt Tanzania siden uavhengigheten. Til tross for denne seieren er det hovedsakelig på fastlandet at CCM har støtte. Den politiske opposisjonen på Zanzibar er veldig sterk, og ved valget i 1995 vant CCM med knapp margin over Civic United Front (CUF). CUF ønsker selvstendighet for de tre øyene som i dag tilhører Tanzania. Når det

¹ www.nlm.no, 02.11.04

² Se kapittel 2 om NLM for mer informasjon

³ www.rc.net, 26.03.04

⁴ Gyldendal 1987: 18

⁵ Gyldendal 1987: 36

⁶ Gyldendal 1987: 49

⁷ www.afrika.no, 03.10.03

gjelder opposisjonen er det stor forskjell mellom fastlandet og øyene. Mens de tre øyene Zanzibar, Matia og Pemba har en sterk opposisjon, stiler opposisjonen langt svakere på fastlandet. Her er den preget av splittelse.¹ I 2000 ble det igjen arrangert valg i Tanzania. På fastlandet var dette valget bedre organisert enn valget i 1995. Dette til tross for at store deler av pressen og andre media favoriserte CCM. Myndighetene la også visse hindringer for opposisjonens valgkampanje. CCM vant dette valget med stort flertall, mye på grunn av at de brukte den kaotiske situasjonen i flere av nabolandene til å fremheve betydningen av å stemme på et sterkt CCM fremfor en delt opposisjon. Igjen ble valget på Zanzibar preget av uregelmessigheter. Dette førte til at stemmegivningen ble annullert i 16 valgdistrikt. På grunn av dette ville opposisjonen og de utenlandske valgobservatørene ha fullt omvalg. Det ble likevel bare arrangert omvalg i de 16 distriktene hvor valgresultatene ble annullert. CCM vant valget også på Zanzibar.² Det er fremdeles konflikt mellom CCM og CUF på Zanzibar.

For Tanzanias økonomi har både første og andre verdenskrig vært viktige faktorer. Tysklands nederlag under første verdenskrig førte til at deres gamle autoritære administrasjonssystem i Tanganyika ble erstattet av et ”indirekte styre”. Fra nå av administrerte de britiske kolonimaktene regionen ved hjelp av lokale høvdinger. Som et resultat av denne endringen var Tanganyika økonomisk uavhengig av Storbritannia innen 1923. Utviklingen skyldtes hovedsakelig økt produksjon av jordbruksprodukter for eksport.³ Etter andre verdenskrig var Europas jordbruksområder ødelagte og, og verdensdelen ble i stor grad avhengig av import. Igjen kom krigen i Europa Øst-Afrika til gode økonomisk sett. På grunn av Europas importavhengighet regnet man i Øst-Afrika med at eksportprisene på jordbruksprodukter vill forbli høye. Sammen med den økte eksporten, hadde regionen nå en mye lavere import enn tidligere. Årsaken var at lokale bedrifter nå kunne tilby tjenester og varer som tidligere var blitt importert fra Storbritannia.⁴

Hvorfor står det da så dårlig til med økonomien til Tanzania i dag? Tanzanias første president, Julius Nyerere må nok ta en del av skylden for at det har gått så galt med økonomien. Tanzania opplevde riktignok å ha en jevnt bra økonomi under deler av Nyereres presidenttid, men etter hvert ble økonomien svakere og svakere. En av årsakene til dette er at vestlige finansmenn uten problemer ga Tanzania lån.⁵ Dette gjorde at landet, med Nyerere i

¹ www.afrika.no, 03.10.03

² www.norad.no, 17.09.03

³ Gyldendal 1987: 69

⁴ Gyldendal 1987: 83

⁵ Gyldendal 1987: 111

spissen, lånte jevnt og trutt fra oversjøiske banker. I 1975 hadde Tanzania en utenlandsgjeld på 750 millioner dollar.¹

Den ”afrikanske sosialismen” (*ujamaa*) må også ta en del av skylden for at Tanzania i dag har en så svak økonomi. Helt fra Tanzania ble selvstendig, insisterte president Nyerere på at landet måtte stole på seg selv, både økonomisk og politisk. Han forlangte et avgjørende brudd med kolonitiden for å fremme denne holdningen.² Det var blant annet dette som var årsaken til at han i 1973 utnevnte Dodoma til Tanzanias nye hovedstad.³ For å virkeliggjøre denne ideen valgt Nyerere en sosialistisk planøkonomi. Presidenten håpet at ved å satse på egeninnsats fremfor utenlandske investeringer som det viktigste verktøyet for velstand ved egen hjelp.⁴

Arusha -erklæringen i 1967 var en viktig del av Nyereres økonomiske politikk. I denne erklæringen kunngjorde Nyerere at familier som bodde på spredte gårder skulle samles i landsbyer. På denne måten ville de lettere få tilgang til goder som veier, vannforsyning, skoler og helsestasjoner. Landsbyene skulle fungere som fellesbruk og organisere kooperative handelsselskaper for salg av avlinger og import av viktige varer som kunstgjødsel, redskaper, frø og såkorn. Men det ble raskt klart at disse landsbyene ikke var noen umiddelbar suksess. – Det var ingen erfaren politisk ledergruppe som kunne organisere de nye landsbyene. Dette førte til at den nye jordbrukspolitikken ofte ikke ble forstått eller iverksatt. I tillegg til dette fantes det ikke tilstrekkelig utenlandsk valuta til innkjøp av nødvendig nytt utstyr.⁵

Det var etter at Tanzania ble dannet i 1964 Nyerere innførte *ujamaa*. Denne politikken la sterk vekt på en utvikling som skulle være til det beste for befolkningen. Selv om politikken førte til betydelige fremskritt på det sosiale området, førte den til liten fremgang økonomisk sett. Dette gjorde Tanzania sterkt avhengig av utenlandsk bistand.⁶ Men hva er årsaken til at dette ikke har endret seg i tiden etter Nyerere? Nyereres *ujamaa*-politikk og den sterke statlige deltagelsen i næringslivet førte ikke til positive resultater. Konsekvensen av dette ble at Tanzania havnet i en alvorlig økonomisk krise på 1980-tallet.⁷

Tanzania er fremdeles et av verdens minst utviklede land økonomisk sett. Mye av årsaken til dette er at landet har begrensede naturressurser som kan benyttes til jordbruk og industri. Størstedelen av befolkningen lever av jordbruk, men det meste av jorda er ikke godt

¹ Gyldendal 1987: 124

² Gyldendal 1987: 123

³ The Rough guide to Tanzania 2003: 245

⁴ Gyldendal 1987: 123

⁵ Gyldendal 1987: 123

⁶ www.folkehjelp.no, 28.01.04

⁷ www.norad.no, 17.09.03

egnet til dyrking. Derfor er husdyrhold viktig for de som lever av jordbruk.¹ I dagens Tanzania utgjør jordbruket ca. 50 % BNP, noe som betyr at "hele" landets økonomi er avhengig av jordbruket. I tillegg til dette er 85 % av eksporten jordbruksprodukter og 80 % av arbeidsstyrken er ansatt i jordbruket. Til tross for at jordbruket er så viktig for landets økonomi, brukes bare 4 % av Tanzanias landareal til jordbruk. Dette skyldes topografiske og klimatiske forhold.²

I det moderne Tanzania ser vi at servicenæringen er en stadig økende faktor i økonomien. I 2001 utgjorde servicenæringen 36.5 % av BNP, mens industrien og jordbruket utgjorde henholdsvis 15,4 % og 48,1 %.³ Turistnæringen er stadig økende og utgjør en større og større del av servicenæringen. Den sterke økningen i turistindustrien de senere årene viser at Tanzania nå vet hvordan de skal utnytte de ressursene de har. Tanzania har som kjent en veldig variert natur, med alt fra høye fjell til savanner. I dagens samfunn, hvor det stadig blir mer populært å reise til eksotiske steder, møter Tanzania en økende strøm av turister. Dette er noe som helt klart er med på å hjelpe økonomien i landet.

7.3.4 *Moderniseringen av Tanzania*

I moderniseringsprosessen og utviklingen av Tanzania, var det den innfødte befolkningen som fremfor noen andre betalte prisen for det økonomiske fremskrittet som kolonimakten førte med seg. De betalte med blod, frihet, verdighet og tap av land. De europeiske kolonistene konfiskerte tradisjonsbundet "stammeland" og innførte skatter med sikte på å tvinge afrikanerne til å arbeide for europeiske nybyggere. Dette gjorde de med støtte fra militære styrker. Mange grupper gjorde motstand, men til ingen nytte.⁴

Dette viser at den europeiske koloniseringen har hatt til dels store negative virkninger på Tanzania. Da tanzanianerne ble tvunget til å arbeide for europeerne, oppstod det en ny form for slaveri; tanzanianerne var nå slaver i sitt eget land. De måtte arbeide under elendige forhold og til meningsløst lave lønninger. Lønningene var så lave at de knapt dekket skattekravene de ble pålagt av sine europeiske herrer.⁵ Selv om de i realiteten ikke hadde noe annet valg enn å bøye seg for den europeiske overmakten, var det tydelig motstand mot dette tvangsarbeidet blant de innfødte. Denne nye formen for slaveri som ble innført av de

¹ www.folkehjelp.no, 28.01.04

² CIA – The World Factbook, 09.10.03

³ CIA – The World Factbook, 09.10.03

⁴ Gyldendal 1987: 65

⁵ Gyldendal 1987: 66

europiske nybyggerne bidro til å forene de forskjellige folkegruppene mot en felles fiende. Dette resulterte i den største masseoppstanden i Tanzanias historie; Maji-Maji-opprøret i 1905-07. Dette opprøret var en demonstrasjon mot kolonimakten som krevde 75.000 liv. Derfor kan man kanskje si at dette slaveriet førte med seg noe positivt; de ulike stammene lærte seg å samarbeide mot en felles fiende. Uten dette samarbeidet er det ingen som vet hvordan Tanzania hadde vært i dag. Maji-Maji-opprøret førte også til at kolonimakten fikk et annet syn på sine afrikanske arbeidere. For at jordbruket ikke skulle bli skadelidende forsøkte man etter opprøret å lokke afrikanerne til frivillig arbeid på bedre betingelser. Den britiske administrasjonen tok et viktig skritt i riktig retning da den innførte minimumslønn og minimumsforpleining i 1906 for gårdsarbeidere. Men dette betydde ikke at europeerne endret sine holdninger til de innfødte. De betraktet fremdeles den svarte afrikaner som en villmann som var heldig som fikk nyte godt av hvite manns siviliserende innflytelse.¹

7.3.5 Tanzania som utviklingsland

Det er mange indikatorer på at Tanzania er et utviklingsland. Dette kommer tydelig frem i ulike statistikker. I dag er gjennomsnittelig levealder beregnet til 44,56 år for befolkningen totalt sett. For kvinner er den 45,83 år og for menn 43,33 år. Dette er tall som er langt lavere enn hva som er tilfellet i industriland. Mye av årsaken til dette er fattigdom, som fører til at de fleste har en generell dårlig helsetilstand. Men HIV og AIDS må også ta mye av skylden her. I 2001 døde 140.000 mennesker av HIV/AIDS i Tanzania, samtidig som 1,5 millioner var smittede. Dette betyr at 7,8 % av den voksne befolkningen hadde HIV/AIDS i 2001.²

Tanzania er også et land med høy barnedødelighet; 103,68 pr. 1000 fødte barn. Selv om kvinner gjennomsnittelig får 5,24 barn, gjør den høye barnedødeligheten at mange "mister" sin "pensjonsforsikring". I Tanzania, som i Afrika for øvrig, er det vanlig at barna tar seg av foreldrene når de blir gamle. Dette, sammen med den høye barnedødeligheten, gjør at de fleste velger å få mange barn for å sikre sin alderdom. Den lave levealderen i Tanzania gjør at man har en lav gjennomsnittsalder i befolkningen; 17,5 år.³ BNP er også en sterk indikator på at Tanzania er et utviklingsland. I 2002 var BNP på \$630. Dette viser at Tanzania fremdeles er et jordbruksland og at graden av industrialisering er lav. Dette vises også hvis man ser på

¹ Gyldendal 1987: 67

² CIA – The World Factbook, 09.10.03

³ CIA – The World Factbook, 09.10.03

hvordan den totale arbeidsstyrken er fordelt. Det er fremdeles jordbruksøkonomien som er basisen i Tanzanias nasjonale økonomi.¹

Da europeerne kom hevdet de at jordbruksutvikling i stor målestokk bare kunne gjennomføres med en betydelig grad av utenlandsk kontroll.² Men var det egentlig slik de innfødte ville ha det? De hadde det sannsynligvis bra slik de selv organiserte jordbruket og samfunnet for øvrig.

7.4 Zanzibar

Zanzibar er den mest kjente av Tanzanias øyer. Det er en øy som har opplevd mange kulturer, noe som kommer spesielt godt frem i Stone Town. Dette er Zanzibars kulturelle og historiske hovedstad.³ Slavehandelen har hatt mye å si for Zanzibars velstand på 1800-tallet. På det meste kom det rundt 60.000 slaver årlig fra fastlandet til Zanzibar. Herfra ble de fraktet videre til Arabia, India og franske områder i Det indiske hav.⁴

Zanzibar ble britisk protektorat i 1890.⁵ Likevel har øya hele tiden kjempet for sin uavhengighet. Dette er mye av årsaken til at det har vært konflikt mellom Zanzibar og resten av Tanzania helt siden sammenslåingen i 1964. Tanganyika ble selvstendig i 1961 med Nyerere som statsminister, senere president. Først i 1963 feiret Zanzibar sin uavhengighet med sultanen som statsoverhode. Men Zanzibar fikk ikke nyte sin uavhengighet lenge. Allerede i 1964 styrtes sultanen under et opprør hvor mer enn 5000 arabere mister livet. Dette opprøret fører igjen til at Tanzania blir ettpartistat fra 1965.⁶

Også i dag vil Zanzibar være selvstendig, og det er sannsynligvis dette som er årsaken til at det alltid er uroligheter når det skal gjennomføres valg til ny nasjonalforsamling. Mye av årsaken til dette kan være at det er store religiøse ulikheter mellom fastlandet og Zanzibar. Mens det på fastlandet er en ganske jevn fordeling mellom de ulike religionene, er som sagt mer enn 99 % av befolkningen på Zanzibar muslimer.⁷ Dette gjør at Zanzibar skiller seg mye fra resten av landet, og de har derfor et sterkt ønske om å løsrive seg fra Tanzania og danne en muslimsk stat.

¹ Gyldendal 1987: 17

² Gyldendal 1987: 59

³ The Rough Guide to Tanzania 2003: 615

⁴ The Rough guide to Tanzania 2003: 616

⁵ The Rough Guide to Tanzania 2003: 616

⁶ Gyldendal 1987: 61

⁷ CIA – The World Factbook, 09.10.03

8 Norsk Luthersk Misjonssamband i Tanzania

Mitt mål med denne oppgaven har vært å se på hvordan bistands- og misjonsorganisasjoner har bidratt i globaliseringen av Tanzania. Jeg har valgt å bruke en organisasjon, NLM, i min analyse. Dette har ført til at jeg i oppgaven ikke kan trekke noen slutninger om hvordan den generelle tendensen er. Likevel mener jeg at jeg ved å velge en organisasjon som NLM, som er så mye og aktive til stede, har vist at organisasjonen helt klart har mye å si for det aktuelle samfunnets utvikling.

For meg har det vært viktig å hele tiden være bevisst på at jeg bare har sett på en organisasjon. Men selv om jeg kun har sett på en organisasjon, har jeg også brukt noe litteratur som tar for den mer generelle delen av bistands- og misjonsorganisasjoners rolle der hvor de arbeider. I denne sammenhengen har jeg også sett på u-hjelp mer generelt og ulike teorier i forhold til det. Dette er gjort for å danne et grunnlag for oppgaven. Jeg har også valgt å gjøre det på denne måten for å få frem et mer generelt bilde av synet på denne problemstillingen i dag. Det er i hovedsak i kapittel 6 at jeg har gjort dette, men noe er også nevnt i kapittel 2.

Jeg forsvarer likevel det at jeg kun har valgt å se på en organisasjon med at alle organisasjoner som arbeider med bistand vil ha en viss grad av påvirkning på de samfunnene de hjelper. Rett og slett fordi organisasjonene ved å bidra med det de gjør, som mat. Klær og helsetilbud, deltar i de mest grunnleggende funksjonene i samfunnet. Jeg mener dette gjør at det er umulig for disse organisasjonene å ikke påvirke det samfunnet og den befolkningen de hjelper. Likevel har en organisasjon som NLM sannsynligvis mer innflytelse enn for eksempel enn for eksempel Røde Kors, i og med at NLM holder på med både bistand og misjon. Det gjør at NLM har større påvirkningskraft enn mange andre organisasjoner fordi de gjør noe mer enn å bidra til å dekke befolkningens grunnleggende behov.

8.1 Hvor stor del av Norsk Luthersk Misjonssambands arbeid drives i dag av lokalbefolkningen?

Etter at det ble dannet en selvstendig luthersk kirke i Tanzania, har NLM sitt arbeid i landet vært underordnet denne kirken. Det har medført at det i all hovedsak er tanzanianere som utfører arbeidet mens NLM sørger for mye av det økonomiske. I tillegg opererer NLMs misjonærer som rådgivere og medhjelpere på en ulike prosjekter. Det er derfor i dag ikke så mange norske NLM-ansatte som er direkte involvert i arbeidet i Tanzania. Mesteparten av arbeidet de norske gjør foregår i Norge, blant annet ved å samle inn penger og utstyr. For NLM i Norge er det også personer som samarbeider med andre organisasjoner for få støtte til prosjekter i Tanzania, og andre land hvor de er aktive. Dette er et viktig arbeid fordi NLM er avhengig av økonomisk og materiell støtte for å kunne drive misjon og bistand i Tanzania. Mye av pengene de får inn går mer eller mindre direkte til ELCT, men NLM har likevel en viss kontroll med hva pengene blir brukt til. Dette har de blant annet på grunn av at de fungerer som rådgivere i mange tilfeller.

Men det er som sagt ikke så mange nordmenn igjen i Tanzania som arbeider for NLM eller med prosjekter NLM er ansvarlig for. Det er for det meste lokalbefolkningen som utfører arbeidet i dag. Dette er også noe NLM og ELCT i stor grad har arbeidet for å få til, blant annet ved å utdanne lokalbefolkningen til evangelister. Sykepleieutdanningen ved HLH har også vært viktig i denne sammenhengen. Men selv om det i dag ikke er så mange nordmenn som er i Tanzania fast for NLM, er det en god del som jobber ved et av sykehusene, eller en av skolene for kortere perioder, gjerne bare et par måneder. Jeg har valgt å ikke legge for mye vekt på disse personene fordi de sannsynligvis ikke har anledning til å opparbeide like mye kontakt med lokalbefolkningen som de som bor der nede.

Helt siden NLM starter sin virksomhet i Tanzania har det vært viktig for dem å innlemme lokalbefolkningen i arbeidet. Derfor er det i dag tanzanianere som gjør det meste av arbeidet. Mye av årsaken til at det er slik har også sammenheng med at NLM er underordnet ELCT i dag. Det er derfor naturlig at de fleste ansatte kommer fra lokalbefolkningen.

8.2 Hvordan finansierer man det arbeidet Norsk Luthersk Misjonssamband gjør i Tanzania?

NLM finansierer sitt misjonsarbeid og sin bistand i Tanzania på flere måter. I forhold til bistanden får man privatpersoner, næringsliv og andre bistandsorganisasjoner. Den støtten NLM får fra andre bistandsorganisasjoner er hovedsakelig knyttet til konkrete prosjekter. Blant annet har Kirkens Nødhjelp støttet et brønnprosjekt i Yaeda Chini dalen som NLM har fått i gang.¹ HLH. Som vel er NLMs største prosjekt i Tanzania, har blant annet fått støtte fra Strømmestiftelsen² og NORAD.³ I tillegg til dette mottar HLH støtte fra flere andre organisasjoner og bedrifter.⁴

Når det gjelder den økonomiske støtten de mottar til sitt misjonsarbeid, har jeg inntrykk av at denne støtten hovedsakelig kommer fra privatpersoner. Dette gjelder også den støtten som gis til kirken i Tanzania for at de skal kunne bygge kirker og lignende.

Veldig mye av NLM sitt veldedighetsarbeid i Tanzania er tilknyttet HLH. Her spiller blant annet Stiftelsen Haydoms Venner (SHV) en sentral rolle. Stiftelsen har som hovedmål å sikre stabil drift av HLH. Ved siden av dette er SHV med på andre prosjekter som er tilknyttet sykehuset og området.⁵ Støtten til sitt arbeid får de fra enkeltpersoner, organisasjoner og bedrifter.

Dette viser at NLM har en rekke støttespillere i Norge som gjør at de kan fortsette sitt arbeid i Tanzania. Men hvordan blir pengene fordelt mellom misjon og bistand? Pengene som kommer inn til SHV går til driften av HLH, men noe av pengene går også til skoler i området. Blant annet er det nå i gang et prosjekt med å bygge internat for jenter på Haydom videregående skole.⁶ Selv om skolen ikke tilhører HLH, velger altså SHV å gjennomføre dette prosjektet. Det kan heller ikke utelukkes at noen av pengene fra stiftelsen også går til driften av kirken som tilhører sykehuset. Privatpersoner, skoler og andre er stadig aktive med å samle inn penger til HLH: "74.000 kroner fra Blomdalen til Haydom".⁷ Her er det skoleelever i Mandal som har samlet inn penger. Men også misjonærene får sitt når det kommer besøk fra

¹ Datooganytt nr. 3/04, 04.11.04

² Hamnøy 2004: 76

³ www.norad.no, 17.09.03

⁴ <http://haydom.no>, 13.01.05

⁵ <http://haydom.no>, 14.01.05

⁶ <http://haydom.no>, 14.01.05

⁷ www.fedrelandsvennen.no, 14.01.05

Norge: ”Det er mange gavmilde kjøpmenn i Norge som sender med meg oppmuntringer til misjonærene”.¹

Det inntrykket jeg har fått etter å ha gått igjennom dette er at pengene som brukes til misjonering, kirkebygging og lignende i hovedsak kommer fra privatpersoner og bedrifter, mens bistandsmidler kommer fra næringslivet og ulike organisasjoner.

8.3 Hvordan har områdene Norsk Luthersk Misjonssamband arbeidet i forandret seg etter at de kom inn?

Etter at NLM gjorde sitt inntog i Tanzania har mye blitt forandret. NLM har på ingen måte vært alene ansvarlig for alle forandringene, og de har ikke vært delaktige i alle endringer som har skjedd. Som nevnt tidligere er det først og fremst i Haydom-området at NLMs tilstedeværelse og arbeid i Tanzania er synlig. Her har deres arbeid ført til endringer på en rekke områder, selv om det i stor grad er innenfor helsesektoren at NLM og andre misjonærer har bidratt til store endringer. Til tross for at det hovedsakelig er i Haydom-området/Mbuluhøylandet vi i dag kan se resultatene av NLMs arbeid og tilstedeværelse, har NLM også bidratt med misjonærer til andre områder i Tanzania. Til områdene rundt Lake Victoria har NLM sendt misjonærer også de seneste årene.² ELCT ar også noen sykehus i dette området.³ På grunn av denne kombinasjonen av misjon og hjelpearbeid som NLM har drevet med, har de hatt mulighet til å påvirke flere mennesker enn om de bare hadde drevet med misjonering. Dette betyr også at de har hatt mulighet til å påvirke, og ta del i, flere samfunn.

Ved siden av at NLM har vært en klar faktor i endringen av samfunnene de har arbeidet i, har NLMs arbeid i Tanzania blitt endret som en følge av blant annet politiske endringer innad i landet. En viktig faktor her er Tanzanias⁴ selvstendighet i 1961. Dette førte blant annet til at staten tok over stadig mer av ansvaret for skolene, frem til de i 1970 tok over alle private skoler i landet. På grunn av dette mistet NLM en av sine viktigste kilder for å nå ut til befolkningen med sitt budskap.

¹ Hamnøy 2004: 63

² <http://nlm.no/index.php?pid=445>, 17.04.05

³ Kart kapittel 10.1

⁴ Tanzania betyr her Tanganyika

I 1963 ble også en selvstendig luthersk kirke opprettet i Tanzania, Evangelical Lutheran Church of Tanzania (ELCT). Dette førte til dels til store endringer for NLM, blant annet fordi de nå ikke lenger var herre over de mange misjonskirkene rundt om i Tanzania som de hadde vært med på å starte. NLMs misjonærer ble også "en del av" ELCT, det vil si at de ikke lenger bare måtte svare til ledelsen i NLM hjemme i Norge. Likevel var mange av misjonærene primært innstilt på å følge det som var etablert kirkelig orden i Tanzania.¹

Dette var likevel ikke en helt problemfri periode for NLM i Tanzania. Mens ELCT ville ha en mer "formell" kirke, hvor man blant annet brukte prestekjole, ville krefter i NLM at misjonærene deres skulle fortsette som før. Denne konflikten endte med at NLM gav etter for den nye nasjonale kirken.²

Selv om NLM til en viss grad måtte endre seg og sitt arbeid i Tanzania etter opprettelsen av ELCT, har NLMs nærvær ført til langt flere endringer i Tanzania enn innad i NLM. Disse endringene har ikke bare vært negative for den tanzanianske befolkningen. Den omfattende satsningen de har gjennomført i forhold til undervisning, har uten tvil vært positiv for den tanzanianske befolkningen og samfunnet. Sannsynligheten er stor for at de fleste av de som gikk på misjonærenes skoler ikke ville fått noen form for utdanning ellers. Til tross for at det ikke er noen tvil om at NLM brukte skolene for å nå ut til befolkningen med det kristne budskapet, var det ingen tvang forbundet med kristendomsundervisningen på NLMs skoler. Likevel er det ingen tvil om at denne frivillige kristendomsundervisningen førte til at antall kristne i befolkningen økte. Det er ikke bare i forhold til grunnskolen at de lutherske misjonærene har hatt en viktig betydning for lokalbefolkningen i Haydom-området. Takket være Haydom Lutheran Hospital har flere og flere tanzanianere fått mulighet til å ta høyere utdanning innenfor helsesektoren.³ Opprettelsen av HLH har også ført til at lokalbefolkningen har fått forskningsmuligheter.⁴

Opprettelsen av HLH i 1955 har også helt klart hatt positive ringvirkninger for Tanzania og befolkningen. Det området hvor man i dag finner dette sykehuset, var før misjonærene kom dit ubeboelig på grunn av tsetsefluen. Med snauhogsten som var nødvendig før byggingen av sykehuset, forsvant fluen og området kunne brukes.⁵ Selv om befolkningen hadde sine tradisjonelle metoder for å behandle sykdommer og skader, møtte de etter hvert på tilfeller de ikke hadde kunnskap til å behandle. Årsaken til dette kan også være at de i kontakt

¹ Tolo 2002: 176

² Tolo 2002: 176-177

³ Kapittel 2.6.1

⁴ Enes 2004: 187

⁵ Tolo 2002: 171

med europeere for første gang ble utsatt for bakterier de ikke var resistente mot. I disse tilfellene søkte de til misjonssykehusene. Det var vestlige sykehus i Tanzania også før NLM kom inn i landet, men på grunn av utstyrsangel og få eller ingen muligheter til import, ble misjonssykehusene etter hvert veldig viktige. Fordi de ble støttet av kristenfolket i Europa, og til dels i USA, hadde de et hav av ressurser sammenlignet med de lokale sykehusene.

Men opprettelsen av HLH har ikke bare hatt betydning for den tanzanianske befolkningen i området. Også for vestlig skolemedisin har opprettelsen av dette sykehuset hatt betydning. Blant annet har en rekke forskere fra Universitetet i Bergen samarbeidet med HLH i sine forskningsprosjekter, men også amerikanske og tanzanianske forskere har brukt sykehuset i sine forskningsprosjekter. Det har ikke bare vært forskningsprosjekter innen helsefagene, fag som sosialantropologi har også vært representert.¹ Dette viser at Haydom Lutheran Hospital og befolkningen i området også har betydning for mennesker i de rike delene av verden, at det ikke bare er vi som kan hjelpe dem.

På bakgrunn av dette kan man kanskje si at NLM har bidratt til å gjøre Tanzania til et mer moderne land når det gjelder utdanning og helse. Men NLM har selvsagt ikke vært alene om dette. – Det har også vært andre organisasjoner og aktører som har spilt en viktig rolle i dette arbeidet.

Likevel blir det helt feil å si at NLM bare har bidratt til positive endringer i Tanzania. I de områdene hvor de har vært representert med misjonærer, vil man i dag oppleve et langt mer moderne og vestlig samfunn enn hva som var tilfelle før NLM sendte misjonærer dit. Selv om skolene og sykehusene i mange tilfeller har vært positive for befolkningen, er det ingen tvil om at dette er en utvikling som har vært med på å bryte ned mye av det tradisjonelle i samfunnet. Moderniseringene og nyvinningene (for lokalbefolkningen) som NLM har tatt i bruk, har gjort at det ikke lenger er et like stort marked for de som tilbyr mer tradisjonelle tjenester. Dette igjen fører til at det ikke lenger er like lett å vedlikeholde og videreføre kunnskapen. Dermed risikerer man å miste mye av denne kunnskapen som er en så viktig del av kulturen. Denne utviklingen har også vært med på å svekke de opprinnelige religionenes rolle i samfunnet. Den viktigste årsaken til dette er at religionen her alltid har vært en aktiv del av samfunnet og dets funksjoner. Dette gjør også at samfunnet mister mye av sin opprinnelige form. – Det er plutselig andre ting som er viktigere. Et eksempel på dette er at NLM og den lutherske kirken i Tanzania lærer opp mer og mer av lokalbefolkningen til å bli evangelister. Selv om dette er noe de velger selv, blir overgangen stor for en fra dagtooga-

¹ <http://haydom.no/en/Research/index.htm>, 17.04.05

folket som er vant til å dra rundt med kveget sitt. Plutselig skal han og familien bo fast i et hus. Dette gjør at de må gi opp sin tradisjonelle måte å leve på. – Det å være kristen og evangelist er det som nå er viktig for familien.

Med NLMs inntog i Tanzania og den økte satsningen på skole og helsevesen, fikk man i distriktene nye arbeidsplasser som etter hvert og så ble tilgjengelig for den lokale befolkningen. Men med sin lange historie i Tanzania, var NLM en viktig aktør i dette arbeidet. Det er i for deg ikke noe negativt at nye arbeidsplasser blir skapt, men her er det snakk om arbeid lokalbefolkningen i liten grad hadde kjennskap til, eller kunnskap om. I tillegg var det her snakk om at man ble tilbudt lønn for arbeidet, noe mange av de lokale folkegruppene ikke var vant til. Blant mange av gruppene i de mest avsidesliggende delen av landet var man selvforsynte, eller man byttet til seg det man trengte. Det var derfor ikke behov for å ha lønnet arbeid. Dette endret seg etter hvert som Vesten fikk mer og mer innflytelse i større og større deler av Tanzania. I de mer avsidesliggende områdene var det hovedsakelig misjonærene som stod for den vestlige påvirkningen. Med denne påvirkningen ble det også mer etterspørsel etter varer som ikke var vanlige i disse områdene, og det ble derfor i større grad enn før behov for en pengeøkonomi. Nettopp derfor vil jeg si at NLM og andre misjonsorganisasjoner har hatt betydning for endringen av den økonomiske orden i samfunn hvor de har vært aktive.

Det faktum at det med NLMs inntog i Tanzania stadig ble flere muligheter for lønnet arbeid, har ført til at lokalbefolkningens opprinnelige samfunnsordning ikke lenger er inntakt. Fordi en større og større del av den voksne befolkningen gikk ut i lønnet arbeid hos misjonen, eller tjenester knyttet til misjonen, hadde de ikke lenger tid til å opprettholde det tradisjonelle samfunnet. Denne muligheten til å ha lønnet arbeid, har også ført til at man har fått en holdningsendring hos lokalbefolkningen. Dette igjen har ført til en drastisk endring i den opprinnelige samfunnsorden i Tanzanias små landsbyer. Landsbyene har rett og slett blitt mer vestlige som en følge av NLM og andre organisasjoners inntog i landet. Det faktum at tanzanianske landsbyer og byer har blitt mer vestlige etter at NLM og andre vestlige aktører kom inn i landet, har gjort at tanzanianerne også har blitt mer vestlige i sin tenkemåte. Derfor har samfunnsordningen i Tanzania endret seg betydelig etter at vestlige aktører kom inn. Det har også blitt mer og mer vanlig å flytte inn til de største byene for å få arbeid. – Akkurat slik vi har gjort det i Europa og USA i lange tider.

Det at misjonærene opprettet skoler har også vært med på å endre samfunnsstrukturen og tanzanianernes levesett. Andre har måttet ta over det arbeidet barna gjorde før de startet på skole. Når barna startet på skole mistet de også mye av kontakten med samfunnet de tilhørte.

Den kunnskapen de hadde fått fra den eldre delen av befolkningen om deres tradisjoner, religion og regler, ble ikke videreført av misjonærskolene. Misjonærskolene hadde ingen mulighet til å videreføre den kunnskapen som barna hadde fått fra de eldste i samfunnet. Fordi de manglet kunnskap om de ulike folkeslagenes tradisjoner, kultur og religion, var det umulig for misjonærene å overta denne ”undervisningen”. Dette førte til at barna gikk glipp av mye informasjon om sitt eget samfunn. Fordi barna nå var på skolen store deler av dagen, i tillegg til at de gjerne hadde lang skolevei, gikk de glipp av mye av det vanlige livet i landsbyen. I landsbyen var det ofte de eldste som hadde ansvaret for å lære de unge om gruppens tradisjoner og kultur. Dette var noe det nå rett og slett ikke var nok tid til å gjøre i like stor utstrekning som før. – Det at barna nå hadde begynt på skolen, gjorde at de også fikk lekser som måtte gjøres når de kom hjem etter en lang dag. Med tiden har dette ført til at mye av den tradisjonelle kunnskapen har gått tapt, og at de tradisjonelle samfunnene har blitt endret og til en viss grad gått i oppløsning.

NLM og de andre misjonærene som har vært stasjonert i Haydom-området har endret hele området ved å starte sitt arbeid der. Før de første misjonærene kom til Haydom og Mbuluhøylandet var det ingen som bodde der. Iraqwene og datoogaene hadde en annen mening om området:¹

Det hvilte en forbannelse rundt det fjellet. Den som drev sitt kveg inn i buskområdene rundt Haydom, kunne plutselig miste hele flokken. En ond ånd trengte seg inn mellom dyrene, forhekset dem til å legge seg ned – og tok livet av dem, langsomt, ett etter ett.

Men det var ikke bare dyrene det gikk utover: ”Også barn, kvinner og menn kunne få feber og hodepine og synke hen i viljeløs sløvhet, trøtthet og noen ganger død i Haydom”.² Selv ikke etter at britene og deres tjenestemann Maryange Austin hadde ryddet skogen ved hjelp av tanzanianere på pliktarbeid, ville folk flytte til Haydom.³ I 1953 bodde det bare 7 mennesker i Haydom.⁴ Dette begynte derimot og andre seg fra 1953 da NLM kom inn i bildet. Misjonærene fra NLM bygde de første husene i Haydom i 1953.⁵ Men etter at NLM kom inn i bildet, har Haydom-området utviklet og utvidet seg for hvert år.

Selv om disse endringene ikke kan sies å ha vært ensidig negative for Haydom-området, hadde NLM og misjonærenes aktiviteter de første årene også negativ og

¹ Enes 2004: 36

² Enes 2004: 37

³ Enes 2004: 39-41

⁴ Enes 2004: 43

⁵ Enes 2004: 48

ødeleggende effekt på samfunnene i og rundt Haydom: I Dongobesh og Kansay gikk mange familier i oppløsning fordi menn lot seg døpe. En kristen mann kunne bare ha ei kone. De andre måtte dra”.¹ Men det var ikke bare ektefellen til de som lot seg døpe, som led: ”Døpte mennesker ble isolert. De fikk ord på seg for ikke å ha folkeskikk. Dessuten tok misjonærene barna. De fikk ikke gjete, de skulle gå på skole, de lærte å lytte mer til misjonærene enn til sine foreldre og de eldste”.²

Til tross for at misjonærene har ødelagt og gjort mange negative forandringer i Haydom-området, er det viktig å også få frem de positive endringene som har skjedd. Blant annet vil jeg si at det i stor grad er HLH, NLM og ELCT sin fortjeneste at man i dag har byen Haydom som er i stadig utvikling. Denne utviklingen har vært mulig fordi sykehuset har gitt arbeidsplasser, utdanningsmuligheter, rent vann og elektrisitet til Haydom-området/Mbuluhøylendet. NLM har gjennom ELCT og sykehuset vært med på å gjøre Haydom til et moderne sted med muligheter. Dette står i sterk kontrast til det øde og folketomme området som møtte misjonærene i 1953. I dag har man til og med internettkafè i Haydom.³

Arbeidet i og rundt Haydom Lutheran Hospital har ført til at det har dukket opp en ny folkegruppe: ”modern people”. Dette er kristne mennesker som tjener penger ved å arbeide på sykehuset eller i kirken, eller de har sin egen forretning. Dessuten snakker de 3 språk: dagtooga, iraqw og swahili eller engelsk.⁴

De kristnes arbeid i området har også ført til en økt blanding av de opprinnelige etniske folkegruppene. Dette har blant annet skjedd på grunn av tilflytting som en følge av den økte aktiviteten i området.

Haydom ble et sted for blandingsekteskap. Iraqwkvinner fødte datogabarn.⁵ Haydom ble et sted for blandingsbruk. Datogaer ble bofaste. Barn vokste opp uten å være sikre på om de var iraqw eller datoga.⁶

¹ Enes 2004: 54

² Enes 2004: 22

³ Enes 2004: 232

⁴ Enes 2004: 188

⁵ Enes skriver datoga i sin bok, mens jeg bruker datooga fordi det er denne skrivemåten jeg har kommet over flest steder. Jeg bruker kun datoga når det er et sitat.

⁶ Enes 2004: 100

Dette har gjort det mye vanskeligere for den opprinnelige befolkningen å bevare sine tradisjoner, sin kultur og sin religion, noe som kommer frem av følgende sitat: ”Modern people øker fort. Iraqw er blitt størst. Datogaenes kultur må bevares”.¹

IRAQW

8.4 Norsk Luthersk Misjonssamband og misjonærenes syn på de opprinnelige religionene.

Det synet man en gang hadde på opprinnelige religioner, har nok endret seg en del med årene, selv om det fremdeles er et grunnleggende negativt syn som dominerer. Men dette synet er selvsagt noe som i all hovedsak gjelder for den delen av befolkningen som ikke er kristne. Dette negative synet er noe som blant annet kommer frem i hvordan misjonærene beskriver sitt arbeid blant de opprinnelige folkegruppene i Tanzania: ”Men de var i et hardt hedensk miljø, og kunne ofte bli tvunget til å ta del i ulike seremonier som kunne stride mot deres samvittighet”.² Jeg vil si at dette utsagnet klart og tydelig viser NLMs holdning til den lokale

¹ Enes 2004: 188

² Tolo 2002: 170

befolkningen og deres religion og religiøse ritualer. Et annet utsagn sier det samme: ”Området rundt Bunda var preget av sterkt hedenskap og medisinmannen stod sentralt”.¹ Selv i dag hvor man skulle tro at også misjonærer har utviklet et langt mer positivt syn på andre religioner og folkegrupper, dukker det opp utsagn som sier det motsatte. Dette er et utsagn fra en misjonærfamilie som er stasjonert i Tanzania i dag:²

Her i Eshkesh bur også ”ordføreren” i ”kommunen”, Yona. Han gjekk på vidaregåande skule for 35 år siden der han vart ein kristen. No får han seg stadig nye koner og deltek aktivt i tradisjonelle festar og rituale. Landsbyen har også valgt seg ein ”landsbysjef”, ein velegna mann som skulle ha stor tillitt. Denne mannen går ofte og ravar full i veggen frå morgonen av. Når denne er den beste dei kunne finne, korleis er då dei andre?

Jeg mener at dette utsagnet helt klart viser at de ser ned på den delen av befolkningen som ikke tilhører kristendommen, eller som deltar i opprinnelige religiøse ritualer selv om de er kristne. Spesielt den siste setningen i utsagnet viser deres negative holdning til befolkningen i Eshkesh i Tanzania. Men hva er det som gir denne familien rett til å si at deres egne lutherske tradisjon er så mye bedre enn de opprinnelige religiøse tradisjonene i Tanzania? Hvis det er slik at denne misjonærfamilien har dette som utgangspunkt for sitt arbeid, vil jeg tro at sannsynligheten for konflikter er stor.

Samtidig som mange misjonærer utviser et åpent negativt syn på andre religioner, har man de misjonærene som opphøyer kristendommen. Et eksempel på dette finner vi i Jens Espelands bok *Misjon. Det gjelder livet* fra 2001:³

Kristen misjon er ikke meningstyranni, men en menneskerett både for misjonæren, som praktiserer religionsfrihet og ytringsfrihet, og for tilhøreren, som har rett til å høre den viktige informasjonen om veien til Gud, Jesus Kristus.

Selv om det her ikke kommer tydelig frem at denne personen er negativ til andre religiøse tradisjoner, får man heller ikke inntrykk av at personen mener at alle religioner er likeverdige.

Med tanke på at det ikke er uvanlig blant misjonærene å være negativt innstil til andre folkegrupper og religioner, er det ikke da betenkelig at de samme personene holder på med bistand? For personer som så åpent går ut og kritiserer andre kulturer/religioner, må det være

¹ Tolo 2002: 183

² Datooganytt nr. 2/o4, 04.11.04

³ Espeland 2001: 7

vanskelig å godta at ens egne metoder ikke alltid er de beste. Det kan rett og slett være at det er de innfødte som vet best. Dette er noe det må være vanskelig å respektere for personer som har et så klart negativt syn på andre folkegrupper, deres religioner og deres evner.

Her er det selvsagt viktig å understreke at dette er noe som absolutt ikke gjelder alle misjonærer.

8.5 I hvor stor grad og hvordan formidler Norsk Luthersk Misjonssamband kristendommen til lokalbefolkningen i Tanzania?

NLM er i dag en sentral aktør innenfor helsesektoren i Tanzania. I tillegg til dette støtter de prosjekter innen utdanning. Men i hvor stor grad bruker de dette arbeidet for å formidle kristendommen til lokalbefolkningen i Tanzania? I denne sammenhengen er det viktig å nevne at NLMs arbeid i Tanzania i dag er en integrert del av ELCT. ”NLM er nå med å bygge Guds rike i landet ved å gi økonomisk støtte til kirken i et av verdens fattigste land.”¹ Dette viser at NLM er veldig opptatt av å spre sitt kristne budskap i Tanzania. Her er det også viktig å ta med at mange av ELCTs kirker tidligere har vært misjonskirker startet av blant andre NLMs misjonærer. For den lokale kristne befolkningen i Tanzania i dag er det også viktig å spre det kristne budskapet, noe de får økonomisk støtte til fra NLM og dens medlemmer.

Det er likevel viktig å ha det klart for seg at ELCT og NLM ikke diskriminerer de som trenger hjelp. – Man må ikke være kristen for å få hjelp ved et av deres sykehus eller ved en helsestasjon. Men det er heller ikke uvanlig at man som pasient blir utsatt for kristendommen i en eller annen form. Dette viser en beskrivelse fra en av helsestasjonene som tilhører HLH:² ”Mange hundre kvinner og småbarn var samlet i skyggen under store, afrikanske trær. En sykepleier fra sykehuset startet dagen med helseundervisning, og deretter var det sang og andakt.” Det er også et faktum at de fleste sykehusene til ELCT har en kirke eller et bedehus inne på sykehusområdet. Jeg mener derfor at det er sannsynlig at deler av lokalbefolkningen i Tanzania har blitt kristne etter å ha hørt om kristendommen ved sykehus eller helsestasjoner.

¹ www.nlm.no, 02.11.04

² Hamnøy 2004: 75

Men det er ikke bare gjennom helsearbeid at NLM og ELCT sprer det kristne budskapet, selv om dette helt klart er en viktig arena for dem i forhold til ”kristningen” av Tanzania.

Skolene de driver er også viktige i denne sammenhengen. Selv om det i dag i hovedsak er staten som driver grunnskolene, driver den lutherske kirken i landet blant annet sykepleieskole og Bibelskoler. Men selv om det i dag ikke er misjonen som driver grunnskolene, gjorde de dette frem til 1970.¹ Dette gav dem et hav av muligheter til å ”dytte lokalbefolkningen i riktig retning”. Jeg vil dessuten anta at det var større behov for kontakt med lokalbefolkningen i begynnelsen enn det er i dag. Dette fordi man i dag også har en forholdsvis stor andel tanzanianere som forkynner Bibelens budskap. Det gjør at det nå skal være lettere å nå de som ikke er kristne. I denne sammenhengen er det viktig å ta med at NLM i dag har langt færre misjonærer enn tidligere. Dette er mulig fordi de helt fra begynnelsen har lagt vekt på å lære opp lokale evangelister.

Også det faktum at NLM i dag er underordnet ELCT, gjør at det ikke lenger er like stort behov for misjonærer i landet, men dette betyr ikke at NLM har mistet sin posisjon og sin påvirkningskraft når det gjelder å omvende lokalbefolkningen i Tanzania til kristendommen.

Det er ikke bare helsetilbud og skoler som brukes for å nå ut til den ikke-kristne lokalbefolkningen. Visning av filmer om kristendommen for hele landsbyer er et populært virkemiddel. ”I Mara, som mange andre steder i Afrika, er film, video og lysbilder et svært godt redskap for å kunne formidle evangeliet videre”.² Fordi dette er noe som er heller uvanlig på den fattige landsbygda i Tanzania, er det klart at dette er noe som tiltrekker seg mye oppmerksomhet. Derfor er det sannsynligvis et svært vellykket virkemiddel. I og med at det å se film er en uvanlig opplevelse for denne gruppen, vil de trolig bli veldig fascinerte av det de ser. – Det å se filmer om Jesus og kristendommen er noe helt annet enn å høre en evangelist preke. Også fordi det fremdeles er en forholdsvis stor del av befolkningen i Tanzania som er analfabeter, vil det å vise filmer og bilder være effektive virkemidler for å nå ut med det kristne budskapet.

I noen områder av Tanzania hvor det fremdeles finnes misjonærer, er det heller ikke uvanlig at man drar på husbesøk. Dette er spesielt noe man gjør i ”problemområder”, hvor det fremdeles er en stor del av befolkningen som ikke er kristne.³

¹ Tolo 2002: 170

² Hamnøy 2004: 47

³ Datooganytt nr. 2/04, 04.11.04

Det er heller ikke uvanlig at man holder møter i landsbyen hvor man forteller om kristendommen.¹ Jeg vil tro at også disse møtene i utgangspunktet vil få en viss oppslutning, rett og slett fordi landsbybefolkningen er nysgjerrig på hva de vil få høre og hva som kommer til å skje på møtet. Det er likevel ikke gitt at alle som vil komme på dette møtet, etterpå vil bli kristne.

Oversettelser av Bibelen og andre kristne tekster til lokalbefolkningens språk er også et arbeid NLM og kirken bruker mye tid på. Hvor stor effekt dette vil ha på prosessen med å omvende tanzanianerne er vanskelig å si, men det vil helt klart være en fordel når man først har fått dem interesserte i kristendommen. Det at de kan lese Bibelen og annen kristen litteratur på sitt eget språk, gjør det enklere for dem. En annen ting det er viktig å få med i denne sammenhengen, er at NLM og ELCT i tillegg til å oversette Bibelen og andre religiøse tekster, driver med undervisning av lokalbefolkningen slik at de skal kunne lære å lese sitt eget språk.² Det at de holder på med lese- og skriveopplæring av befolkningen gir dem også en mulighet til å komme i mer kontakt med både kristne og ikke-kristne tanzanianere. I denne sammenhengen vil det heller ikke helt unaturlig å bruke kristne tekster i opplæringen, rett og slett fordi det stort sett er dette som finnes av tekster på lokalspråk. Årsaken til dette er at lokalbefolkningen i utgangspunktet ikke har noen sterk tradisjon for å skrive ned ting. I mange tilfeller hadde de heller ikke noe skriftspråk før misjonærene og kirken kom inn i bildet.

De første årene av NMLs historie i Haydom-området ble også en skandinavisk tradisjon tatt i bruk for å nå ut til lokalbefolkningen med det kristne budskapet: syforeninger. Det var misjonskvinnene som arrangerte dette, og naturlig nok var det den kvinnelige delen av lokalbefolkningen som deltok. Sang og andakt var alltid en viktig del av disse syforeningene. Dette arbeidet førte også til at de lokale kvinnene begynte å gå i mer sømmelige klær, det var nemlig kjoler som ble sydd i misjonskvinnenes syforeninger.³

Jeg har her gjennomgått flere måter som NLM og ELCT bruker for å nå ut til den ikke-kristne befolkningen i Tanzania. Hvorvidt alle de ulike ”metodene” er like effektive, er vanskelig å si, men det er helt klart at de bruker mye tid og ressurser på å omvende den tanzanianske lokalbefolkningen. Selv om mye av dette forgår i sammenheng med ulike former for bistand, mener jeg det her kommer klart og tydelig frem at det for NLM og ELCT er veldig viktig å utvide de kristne menighetene i landet. Hvorvidt dette er å ”lure” mennesker,

¹ Datooganytt nr. 2/04, 04.11.04

² Datooganytt nr. 3/04, 04.11.04

³ Enes 2004: 129

kan sikkert diskuteres, men der er i hvert fall klart at NLM i relativt stor grad formidler kristendommen til de som mottar hjelp fra dem. Dette er noe som foregår åpenlyst, men kan likevel være med på å påvirke mennesker uten at de egentlig er klar over det selv i begynnelsen. Det er også viktig å ta med i denne sammenhengen at det er vanlig å forkynne Bibelens ord i sammenheng med behandling av syke. I slike sammenhenger er folk gjerne mer mottagelige fordi de er syke og sårbare, og kanskje desperate etter å bli friske. Jeg mener derfor man klart kan si at NLM bruker bistand for å formidle kristendommen til Tanzanias lokalbefolkning.

8.6 Hvilken rolle spiller Norsk Luthersk Misjonssamband i den kulturelle globaliseringsprosessen i Tanzania?

Siden NLM startet sitt arbeid i Haydom-området i Tanzania på 1950-tallet, ser vi at området og lokalbefolkningen har opplevd mange og store endringer. Men hvor mye har disse endringen hatt å si for innføringen av vestlig religion og kultur i og rundt Haydom?

Siden de første europeerne kom til Tanzania, har landet gjennomgått mange forandringer. Dette har vært forandringer knyttet til alle deler av samfunnet. Det kan være vanskelig å si hvilke forandringer som har hatt størst betydning for det tanzanianske samfunnet, men det er ingen tvil om at alle forandringene har hatt betydning. I utgangspunktet er det nærliggende å tro at det i begynnelsen var de økonomiske og politiske endringene som fikk størst betydning. I forhold til de økonomiske og politiske endringene er det kolonimaktene som har hatt mest å si. Selv om det var Tyskland som først koloniserte Tanzania,¹ mener jeg det at det er Storbritannia som har hatt størst innvirkning på landet økonomisk og politisk. Tyskland regjerte fra området ble kolonisert på begynnelsen av 1900-tallet og frem til slutten av på første verdenskrig. Da var det Storbritannia som tok over kolonien som en direkte følge av Tysklands nederlag i krigen.²

Selv om Tanzania hadde kontakt med andre folkeslag også før europeerne kom, er det europeerne som har hatt størst påvirkning. Hovedårsaken til dette er at de første folkegruppene som kom til Tanzania ikke bosatte seg der permanent. Det var først rundt år 1000 at utenforstående bosatte seg permanent. Persiske handelsmenn var de første til å

¹ Tanzania betyr her Tanganyika, dvs. fastlandsdelen av dagens Tanzania

² www.lonelyplanet.com, 04.01.04

etablere en permanent bosetting i Tanzania.¹ Europeerne derimot, var langt mer ivrige etter å bosette seg i området på permanent basis. Mye av årsaken til dette var de økonomiske fordelene og den politiske prestisjen som fulgte med det å ha kolonier. Nå var det riktignok ikke europeiske kolonimakter som var de første til å bosette seg i Tanzania, men misjonærer. Misjonærene la det til rette for at andre europeere kunne følge etter.² Det er dette som er bakgrunnen for at jeg mener det er Storbritannia som har hatt størst påvirkningskraft på det tanzanianske samfunnet av de to kolonimaktene. – Fordi de har vært til stede over en mye lengre periode, har de hatt mye større mulighet til å påvirke og endre samfunnet. Men den økonomiske og politiske endringen var allerede godt i gang da Storbritannia overtok makten. Med kolonimaktens innføring av vestlige økonomiske ideer, ble mange av de tanzanianske folkegruppene verdier endret. – De måtte nå skifte ut sine gamle økonomiske prinsipper med vestlige økonomiske prinsipper. Dette må også ha ført til at de har blitt tvunget til å endre på andre sider ved sitt samfunn. Det er klart at dette har hatt mer og si for noen samfunn enn andre, men alle de ulike folkegruppene har i mer eller mindre grad blitt påvirket av innføringen av nye økonomiske prinsipper. Men til tross for dette finner man i dag folkegrupper i Tanzania som fremdeles lever etter sine gamle økonomiske prinsipper. Hadza-folket er et eksempel på dette. Selv i dag lever de isolert fra resten av landet, blant annet fordi de ikke har noen form for pengeøkonomi. Det gjør at de ikke har mulighet til å leve i det moderne tanzanianske samfunnet.³ Dette viser at det er grupper i Tanzania som har klart å stå i mot presset utenfra, men disse tilhører et stort mindretall i dagens Tanzania. De aller fleste av Tanzanias folkegrupper har i dag ”adoptert” vestlige verdier og måter og leve på i en eller annen form. Det er også noen grupper som har blitt mer vestlige enn andre.

Selv om en stor del av den europeiske kolonimakten utøvde sin kristne tro, vil jeg hevde at det er misjonærene som har hatt størst betydning i forhold til kulturelle og religiøse endringer. Det er jo nettopp dette som er misjonærenes mål: endre religionen, og dermed også kulturen hos folkeslagene de arbeider blant. Det er dette som har vært NLMs hovedsiktemål med å etablere seg i Tanzania, og de har derfor hatt mye å si for den kulturelle globaliseringsprosessen i landet. Ved siden av at NLM i dag er til stede i store deler av Tanzania gjennom sitt samarbeid med ELCT, har de en lang historie i Tanzania. De har vært til stede i landet siden før uavhengigheten. Dette gjør at de har fulgt Tanzania og befolkningen gjennom mange endringer og viktige hendelser. Dette har også ført til at de har vært en viktig

¹ The Rough Guide to Tanzania 2003: 711

² Gyldendal 1987: 32

³ www.vartland.no, 10.02.04

del av landets offentlige tjenester siden de kom dit. Det er spesielt i forhold til skole- og helsevesen at NLM har hatt stor betydning og innflytelse. Helt fra de startet opp sitt arbeid i Tanzania, har de vært viktige aktører i helsevesenet med sykehus og skoler. Dette har gjort at de har hatt flere muligheter til å nå ut med sitt kristne budskap til lokalbefolkningen. Det at NLM har holdt på med bistand i tillegg til misjoneringen har sannsynligvis gjort at de har nådd ut til langt flere enn om de bare hadde drevet med misjonering. . Det er ofte lettere å komme i kontakt med mennesker når man har noe å tilby dem. Her er det også viktig å ha med at det for NLM er naturlig å blande misjon og hjelpearbeid, noe som kommer frem ved flere anledninger i litteraturen om NLM. For dem er det naturlig å blande andakt og helseopplysning: ”En sykepleier fra sykehuset startet dagen med helseundervisning, og deretter var det sang og andakt.”¹

Nå er det riktignok ikke uvanlig at man i opprinnelige religioner tar i bruk religionen i behandlingen av syke og skadde. Likevel blir det NLM gjør noe helt annet fordi: 1) det er snakk om en religion som ikke er lokalbefolkningens, 2) NLM bruker ikke kristendommen i selve behandlingen, den er et tillegg til den, og 3) den medisinske behandlingen de får hos NLM er ikke i nærheten av å ligne på deres tradisjonelle medisin. Så selv om det for lokalbefolkningen gjennom historien har vært en selvfølge å blande religion og medisinsk behandling, møter de nå en ny og ukjent måte å gjøre det på. Fordi det for den lokale befolkningen etter hvert blir vanskeligere og vanskeligere å komme utenom hjelpen fra NLM og andre organisasjoner, må de endre sine måter å gjøre ting på. Dette gjør at mye av kunnskapen om deres gamle tradisjoner går tapt. Og de må derfor gå til et ”vestlig” sykehus for å få hjelp.

Det er klart at dette også har sammenheng med at flere og flere tanzanianere tar seg lønnet arbeid hos ”vestlige” organisasjoner som ELCT.² Sammen med at barna går på skolen, fører dette til at det ikke lenger er tilstrekkelig med tid til å ta vare på og videreføre de gamle tradisjonene. Dette fører også til at folkegruppens verdier endres. – Før var det ikke vanlig at man hadde noen form for pengeøkonomi, noe som har endret seg etter at europeerne kom til landet. Nå skal det riktignok sies at det allerede eksisterte en pengeøkonomi i Tanzania når NLM startet sitt arbeid der. Likevel var det langt fra alle gruppene i det området hvor NLM arbeider som hadde noen form for pengeøkonomi på 1950-tallet. Men med NLM og andre organisasjoners nærvær har pengeøkonomien etter hvert tvunget seg frem. Flere og flere har

¹ Hamnøy 2004: 75

² ELCT kan regnes som en vestlig organisasjon fordi den i stor grad er bygd opp av tidligere misjonskirker, og fordi den representerer en vestlig kultur og religion.

gått over i lønnet arbeid, for eksempel hos NLM eller ELCT, og har derfor bare begrensede muligheter til å dyrke sin egen mat. Mange har derfor blitt avhengige av å kjøpe mat, noe som igjen har skapt behov for forhandlere og butikker. Før europeerne kom inn i området var det som sagt ikke vanlig at man hadde noen form for pengeøkonomi selv om man drev handel med hverandre. Den gangen var det vanlig med byttehandel. Man har riktignok funnet mynter på Zanzibar som er så gamle som 2000 år,¹ men øyene og kystområdene skiller seg ut fra resten av Tanzania når det gjelder kontakt med verden utenfor. Her har heller ikke NLM vært spesielt aktive, da de i hovedsak arbeider i de nordlige og østlige delene av landet.²

Jeg mener også at misjonærenes syn på og holdning til de opprinnelige religionene i Tanzania har bidratt til NLMs påvirkningskraft i forhold til kultur og religion. Det er nærliggende å tro at de har formidlet sitt negative syn til den lokale befolkningen, og at de på den måten har fått flere til å konvertere til kristendommen. Når misjonærer kommer med utsagn som: ”Området rundt Bunda var preget av sterkt hedenskap og medisinnmannen stod sentralt”³, mener jeg at dette til en viss grad er ødeleggende for lokalbefolkningen. Hvis dette er meninger som blir ytret i nærvær av den ikke-kristne lokalbefolkningen, emner jeg at det kan være med på å ødelegge deres religion og kultur. Helt siden den europeiske kolonimakten tok kontrollen i Tanzania, har tanzanianerne blitt lært opp til at det er ”den hvite mann” som vet best. Dette, sett sammen med mange misjonærers åpne negative holdninger til de opprinnelige religionene, vil kunne føre til at lokalbefolkningen får dårlig selvtilitt i forhold til egen religion og kultur. Derfor vil de føle at deres egen religion og kultur ikke er god nok, det vil ikke være noe håp for dem med mindre de konverterer til kristendommen. Jeg tror at hvis man bare forteller lokalbefolkningen mange ganger at deres religion ikke er noe verdt, vil man få en viss andel som går over til kristendommen, ”den eneste virkelige religionen”.

En annen faktor i denne sammenhengen er penger. – De kristne i Tanzania fremstår som tilsynelatende rikere og mer velstående enn de som følger opprinnelige religioner. Det er nødvendigvis ikke dette som er den fulle og hele sannheten, selv om kanskje mange får det inntrykket. De har jo ”hvite” jobber som for eksempel lærere, leger eller sykepleiere. I dag er det ikke i hovedsak hvite som innehar disse jobbene, noe som var mer vanlig tidligere. I dag forsøker man heller å utdanne tanzanianere til jobbene, noe blant annet NLM bidrar til gjennom HLH. Det er jo heller ikke slik at de som har disse jobbene i dag nødvendigvis er

¹ The Rough Guide to Tanzania 2003: 710

² NLM har i hovedsak vært aktive i innlandet i Øst-Tanzania, mot grensen til Kenya, og ikke i kystområdene.

³ Tolo 2002: 183

spesielt velstående. Det å jobbe for kirken blir av mange også sett på som bra, men det er langt i fra noen jobb å bli rik av: ”Vi som arbeider i kirken, har det heller ikke så lett. 85 kroner i månedslønn rekker ikke til mye når vi har en stor familie som trenger hus og mat.”¹ Dette viser at man absolutt ikke blir velstående av å jobbe for ELCT. Men for mange kan nok dette virke som en bra fremtid. – De ser plutselig noen av sine i vestlige klær, med en ”vestlig” jobb som de til og med får lønn for slik at de kan kjøpe mat. For mange i dagens Tanzania er det å få en jobb og ha nok penger til mat og andre livsnødvendigheter en uoppnåelig drøm. Dette har spesielt vært tilfelle de senere årene, hvor store deler av landet har vært rammet av tørke i flere år. Da har de som ikke har hatt en lønnet jobb så å si ikke hatt noen mulighet til å skaffe mat. Jeg tror at dette også kan være med på å gjøre det tanzanianske samfunnet mer vestlig i forhold til religion og kultur. – Befolkningen er desperat etter mat, jobb og lignende. Den eneste jobben man kan få er kanskje i kirken eller for en misjonsorganisasjon, men da må man jo være kristen. Dermed øker den kristne befolkningen i takt med fattigdommen og nøden.

Takknemlighet kan også være en mulig faktor i denne sammenhengen. I de periodene hvor det har vært tørke og matmangel har Haydom Lutheran Hospital delt ut mat med hjelp fra NLM og andre europeiske organisasjoner. Nettopp fordi det har vært de kristne som har delt ut denne maten, kan dette være med på å bidra til at lokalbefolkningen får et mer positivt syn på kristendommen og dens kultur og verdier. De ser at de kristne klarer å skaffe mat i en vanskelig tid, noe de selv ikke makter. Mye av årsaken til at deler av lokalbefolkningen ikke selv klarer og skaffe den maten de trenger, er at de ikke er bofaste. Hadza-folket for eksempel, flytter rundt og lever av jakt og innsanking av frukt og lignende.² Når det er tørke har de derfor problemer med å finne mat på egen hånd. I denne sammenhengen er derfor ikke deres egen kultur og deres egne tradisjoner bra nok, mens de kristne kan skaffe mat på tross av tørken. I en slik situasjon er det naturlig at de føler takknemlighet overfor NLM og de kristne som gir dem mat. Her kan det også være at lokalbefolkningen setter spørsmålstejn ved sin egen religion. De ser at de selv ikke kan skaffe mat, mens de som er kristne deler ut mat gratis. I noen sammenhenger ser det også ut til at de av befolkningen som har blitt kristne, har lettere for å få mat enn de ikke-kristne. Dette skjer blant annet fordi besøkende fra NLM eller andre organisasjoner hjelper kristne de møter på sin reise i for eksempel Haydom-området.³ I og med at dette er personer som er i Haydom/Tanzania som gjester hos misjonærene og den

¹ Hamnøy 2004: 61

² Datooganytt nr. 2/04, 04.11.04

³ Hamnøy 2004: 55

lutherske kirken, er det naturlig at det i hovedsak er kristne de møter på sin reise. Det kan være vanskelig å si hvor mye dette har å si for utbredelsen av kristendommen i Tanzania, men jeg vil tro at det har en viss innvirkning på prosessen. Og i det de som følger en av de opprinnelige religionene konverterer til kristendommen, forlater de som regel sin opprinnelige måte å leve på. Slik de levde før de ble kristne passer ikke med kristendommen. Derfor gir de slipp på mange av sine gamle tradisjoner, noe som fører til at disse tradisjonene etter hvert går tapt. De som velger å bli kristne går med andre ord over til en mer vestlig livsstil. Dette har også sammenheng med at de ofte får jobber tilknyttet kirken eller noen av kirkens prosjekter. For de som tidligere levde et liv som nomader, kan derfor overgangen til kristendommen bli til dels stor. – De er plutselig bofaste og kan derfor ikke leve det livet de levde tidligere. De gir derfor slipp på sin tradisjonelle måte å leve på, og dermed mye av sin kultur. Samtidig som de konverterer til kristendommen, konverterer de til en mer moderne og vestlig måte å leve på.

En annen faktor som gjør at NLM er med på å gjøre Tanzania mer vestlig, er deres arbeid med å produsere og oversette kristen litteratur til lokalbefolkningens språk. For mange av de lokale folkegruppene er dette noe helt nytt. – De har ikke noe skriftspråk i utgangspunktet, og kan derfor heller ikke lese sitt eget språk. Det er ingen tvil om at dette er en stor forandring for dem. – Fra å ha en religion helt uten skriftlig materiale, har de nå en religion som baserer seg på tekster. I tillegg er kristendommen en helt annen religion enn deres opprinnelige religion. I forhold til den opprinnelige religionen legger kristendommen langt mindre vekt på ritualer, myter og forfedre. I tillegg er kristendommen en monoteistisk religion, noe som bare er tilfelle for et fåtall av de opprinnelige religionene. Med overgangen til kristendommen fører derfor også dette til at lokalbefolkningen i stor grad må endre på sin kultur. For å kunne bli en god kristen må de nå lære seg å lese, noe som for mange av dem er helt ukjent.¹ Også denne leseopplæringen er noe NLM tar seg av. Ved siden av å oversette Bibelen og andre religiøse tekster til lokalspråk, underviser de befolkningen i sitt eget språk for at de skal kunne lese Bibelen og andre kristne tekster.² Det er selvsagt ikke noe negativt i at den tanzanianske befolkningen lærer og lese og skrive, men det blir problematisk når NLMs hovedmål med denne opplæringen tilsynelatende er at befolkningen skal bli gode kristne.

¹ Den eldre delen av befolkningen vil ha større problemer med dette enn den yngre, siden de yngre ofte har gått på skole i en kortere eller lengre periode.

² Datooganytt nr. 3/04, 04.11.04

Flerkoneri er fremdeles vanlig blant noen av folkegruppene i Tanzania: ”No får han seg stadig nye koner [---]”.¹ Dette er selvsagt noe som ikke blir godtatt av misjonærene, og som derfor kan by på problemer for lokalbefolkningen i forhold til kristendommen. Dette er noe som spesielt vil skape problemer for de som lever i polygame forhold, og som ønsker å bli kristne. I og med at dette ikke er akseptert i kristendommen,² hvordan vil de da bli godtatt i den kristne menigheten? Kreves det at vedkommende bare ”beholder” en av konene sine, eller velger man å ”overse” det mot at han ikke tar seg flere koner? Dette er noe det ikke har lyktes meg å finne svar på, men jeg velger likevel å ta opp temaet her fordi jeg mener at det har betydning for vestliggjøringen av den tanzanianske kulturen. Fordi NLM og misjonærene er så klare på hva de mener om dette, vil jeg tro at det til en viss grad har en preventiv effekt på antallet tilfeller av polygami. Spesielt i forhold til den yngre delen av befolkningen. Blant den eldre generasjonen er det kanskje mange som har flere koner allerede, så de kan man på en måte ikke gjøre noe med. Men hos den yngre generasjonen er det sannsynligvis ikke like vanlig, så her har misjonærene langt større muligheter til å stoppe denne tradisjonen. Rett og slett fordi de i denne gruppen ikke vil være like mange som har rukket å gifte seg mer enn en gang. Men også fordi NLM historisk sett har hatt mer kontakt med de yngre enn de eldre på grunn av deres engasjement innen undervisning. – For eksempel helseutdanningen ved HLH og Bibelskoler. Her er det naturlig at lokalbefolkningen blir påvirket av de kristne, kanskje spesielt på Bibelskolene. Riktignok må det taes med at de som er elever ved en Bibelskole allerede har konvertert til kristendommen. Likevel vil misjonærene og de som underviser ved skolen kunne påvirke den lokale befolkningen til å mene at deres gamle religion og kultur er ”feil”, at de har levd et liv i synd. Dette igjen kan føre til at elevene drar tilbake til landsbyene sine og forteller hva de har blitt fortalt på Bibelskolen. Dermed har NLM fått enda flere ”medhjelpere” i arbeidet for å kristne Tanzania.

Jeg har så langt vist en rekke områder hvor NLM har hatt anledning til å påvirke det tanzanianske samfunnet. Det vil alltid være diskusjon knyttet til hvilke av disse områdene hvor NLM har hatt og har største påvirkningskraft. Dette er noe det ikke vil være mulig for meg å komme med et svar på uten å ha vært på feltarbeid i Tanzania. Men selv med et feltarbeid mener jeg det ville vært vanskelig å komme frem til et endelig svar. Slik jeg ser det er det disse faktorene sett sammen som gjør at NLM har hatt så mye å si for vestliggjøringen, og dermed globaliseringen, av kulturen og religionen i Tanzania. I noen tilfeller og noen steder er det likevel klart at noen faktorer har spilt en mer avgjørende rolle enn andre. Men

¹ Datooganytt nr. 2/04, 04.11.04

² Den luthersk-evangeliske kristendommen NLM følger

dette er som sagt noe det er vanskelig å avgjøre på bakgrunn av skriftlig kildemateriale. Men det er klart at det faktisk er en så stor innsats som de har på misjonsfronten i Tanzania, har hatt stor betydning.

Det er ingen tvil om at NLM på flere områder har hjulpet og vært en del av ulike samfunn i Tanzania. Men hva har dette hatt å si for globaliseringsprosessen i området? I forhold til hva som har skjedd i de samfunnene i Tanzania hvor NLM har aktive, kan man si at globaliseringen både har hatt positive og negative følger. Men har det positive eller det negative vært mer fremtredende?

I forhold til globalisering sier man gjerne at den har to konsekvenser: homogenisering og heterogenisering. Hva har konsekvensen av globaliseringen blitt i Tanzania? Hvordan har de tanzanianske lokalsamfunnene utviklet seg? Innenfor globaliseringsforskningen finner man i dag både de som er negative og de som er positive til globaliseringen og dens følger.¹ Men er det ikke slik at globaliseringen kan ha både positive og negative følger for et samfunn?

For lokalbefolkningen og deres samfunn i deler av Tanzania, har NLMs tilstedeværelse og arbeid bidratt til å endre deres liv og samfunn. På godt og vondt vil mange kanskje si. Siden NLM og andre misjonsorganisasjoner startet sitt arbeid, har befolkningen blitt konfrontert med nye kulturelle tradisjoner som de har måttet ta stilling til. Har dette ført til at de har forlatt sin gamle kultur, eller har de opprettholdt den? Eller har de dannet nye kulturer på grunnlag av sin egen og den nye kulturen?

Som det har kommet frem tidligere i denne delen av oppgaven, har NLM bidratt til en økt andel kristne i befolkningen der hvor de har vært aktive. Men dette betyr ikke at hele befolkningen har konvertert til kristendommen. Derfor vil jeg si at globaliseringen har ført til ulike handlinger fra lokalbefolkningens side i disse områdene. Mens en del har valgt å gå over til kristendommen, er det mange som har valgt å beholde sin gamle religion og kultur. Det finnes også de som har konvertert til kristendommen, samtidig som de bevarer mange av sine gamle tradisjoner. Dette viser at globalisering kan ha ulike følger. – Det er ikke alltid slik at globalisering fører til homogenisering. Derfor mener jeg at NLMs tilstedeværelse og arbeid i deler av Tanzania har gitt uttrykk for ulike reaksjoner på globaliseringsprosessen. Likevel kan vi se at andelen lutherske kristne har økt etter at NLM kom til Tanzania: ”Etter 50 års misjonsarbeid i området har det vokst fram en stor og sterk, selvstendig kirke.”² Men dette betyr som sagt ikke at hele befolkningen i dette området har gitt slipp på sin gamle kultur og religion. Det er også de som beholder sin gamle måte å leve på og sin gamle religion på tross

¹ Se kapittel 2.3

² Hamnøy 2004: 71

av misjonering og bistandsarbeid. Jeg vil igjen trekke frem hadza-folket her, fordi de har bevart sin kultur og religion og sine tradisjoner selv om de lever i et område hvor blant annet NLMs misjonærer har vært aktive i mange år. Likevel har globaliseringen satt sine spor også hos hadza-folket, blant annet ved at de stadig får mindre områder hvor de kan leve.¹ I dag er det ingen som vet hvordan det vil gå med hadzaene i fremtiden hvis globaliseringsprosessen fortsetter i samme tempo. Det blir vanskeligere og vanskeligere for dem å beholde sine gamle tradisjoner etter hvert som verden rundt dem blir mer og mer moderne og vestlig. Men for at de skal kunne leve i et moderne samfunn, må deres kultur og deres måte å leve på endres dramatisk.

Jeg vil derfor si at selv om man i dag kan se at globaliseringen har hatt ulike konsekvenser i Tanzania, er det vanskelig å si noe om fremtiden. Det er vanskelig å vite hva den mest vanlige konsekvensen av globaliseringen vil bli her. Men hvis den generelle tendensen vi ser i dag fortsetter, mener jeg at vi i årene som kommer vil få oppleve et stadig mer homogenisert verdenssamfunn. Er det nødvendigvis negativt at lokalbefolkningen i Tanzania tar til seg vestlige tradisjoner til en viss grad? Slik jeg ser det trenger det ikke være negativt hvis det er med på å hjelpe de etniske gruppene til å bevare sine egne tradisjoner. Nedenfor viser jeg hvordan lokalsamfunnene i for eksempel Tanzania kan bevare sine gamle tradisjoner ved hjelp av for eksempel vestlige økonomiske prinsipper.

Selv om NLM og andre organisasjoners arbeid i Tanzania har bidratt til globalisering og vestliggjøring av lokalsamfunn, har dette også hatt en positiv innvirkning på ulike samfunn og etniske grupper. Blant annet fordi utenlandske organisasjoners arbeid hos de ulike lokalsamfunnene har ført til en økt interesse for disse samfunnene hos andre deler av befolkningen i Vesten. Dette har igjen ført til at man i Vesten har blitt mer og mer interessert i å reise for eksempel til Tanzania for å oppleve de ulike etniske gruppene og områdene de bor i. I dag er turisme en viktig del av Tanzanias økonomi. Men uten det kulturelle mangfoldet vil ikke landet lenger være interessant for mennesker fra andre deler av verden. Derfor er det i dag ”attraktivt” for de etniske gruppene å bevare sin tradisjonelle måte å leve på og sin religion. Turistene betaler for å oppleve grupper som lever slik de har gjort i generasjoner til tross for iherdige forsøk på å omvende dem til kristendommen og en vestlig livsstil. Dette kan selvsagt føre til at de lever etter tradisjonene i ”arbeidstiden”, samtidig som de i den private sfæren lever etter vestlige ”regler”. Selv om dette kan være problematisk, gjør det at de gamle tradisjonene ikke dør ut og blir glemt helt.

¹ www.vartland.no, 10.02.04

9 Konklusjon.

Mitt mål med denne oppgaven har vært å se på hvordan bistands- og misjonsorganisasjoner har bidratt i globaliseringen av Tanzania. Jeg har valgt å bruke en organisasjon, NLM, i min analyse. Dette har ført til at jeg i oppgaven ikke kan trekke noen slutninger om hvordan den generelle tendensen er. Likevel mener jeg at jeg ved å velge en organisasjon som NLM, som er så mye og aktive til stede, har vist at organisasjonen helt klart har mye å si for det aktuelle samfunnets utvikling.

For meg har det vært viktig å hele tiden være bevisst på at jeg bare har sett på en organisasjon. Men selv om jeg kun har sett på en organisasjon, har jeg også brukt noe litteratur som tar for seg den mer generelle delen av bistands- og misjonsorganisasjoners rolle der hvor de arbeider. I denne sammenhengen har jeg også sett på utviklingshjelp mer generelt og ulike teorier i forhold til det. Dette er gjort for å danne et grunnlag for oppgaven. Jeg har også valgt å gjøre det på denne måten for å få frem et mer generelt bilde av synet på denne problemstillingen i dag. Det er i hovedsak i kapittel 6 at jeg har gjort dette, men noe er også nevnt i kapittel 2.

Jeg forsvarer likevel det at jeg kun har valgt å se på en organisasjon med at alle organisasjoner som arbeider med bistand vil ha en viss grad av påvirkning på de samfunnene de hjelper, rett og slett fordi organisasjonene ved å bidra med det de gjør, som mat, klær og helsetilbud, og deltar i de mest grunnleggende funksjonene i samfunnet. Jeg mener dette gjør at det er umulig for disse organisasjonene å ikke påvirke det samfunnet og den befolkningen de hjelper. Likevel har en organisasjon som NLM sannsynligvis mer innflytelse enn for eksempel enn for eksempel Røde Kors, i og med at NLM holder på med både bistand og misjon. Det gjør at NLM har større påvirkningskraft enn mange andre organisasjoner fordi de gjør noe mer enn å bidra til å dekke befolkningens grunnleggende behov.

Jeg har valgt å ta for meg to teoretikere i denne oppgaven: både Morton Klass og Mai Palmberg tar for seg møtet mellom ulike kulturer i sine teoretiske perspektiver, men de har til dels ulike syn på hva som skjer ved et slikt møte. Klass har på mange måter et mer positivt syn på dette enn Palmberg. Det er nettopp derfor jeg har valgt å bruke disse to forskerne. Hvilket av de to perspektivene vil best beskrive hva som har skjedd i Tanzania etter at NLM

startet sitt arbeid der?¹ Vil begge perspektivene til en viss grad være mulig å applisere, eller vil det ene måtte forkastes helt?

Med bakgrunn i det jeg har skrevet om NLM, mener jeg det er klart at organisasjonen har bidratt til en endring i det tanzanianske samfunnet etter at de startet sitt arbeid i landet. Spørsmålet nå blir derfor ikke hvor stor denne endringen har vært, ikke hvorvidt det har vært en endring eller ikke, men i hvilken grad har denne endringen vært positiv eller negativ? Hva har denne endringen ført til?

Hvis man setter opplysningene fra problemstillingen opp mot det teoretiske perspektivet til Morton Klass, ser vi at det er to alternativer i forhold til hva som har skjedd med det tanzanianske samfunnet: 1) man kan ignorere eller overse den nye kulturen/religionen, eller 2) man kan ta til seg den nye kulturen gradvis, bevisst eller ubevisst.² I forhold til den kulturelle globaliseringen i Tanzania vil jeg si at man kan bruke begge disse alternativene til en viss grad. Hvilket alternativ som passer vil avhenge av hvilken folkegruppe man ser på. Tar man for eksempel hadza-folket, ser man at de i hovedsak ikke har latt seg påvirke av misjonærer eller andre vestlige aktører. Det finnes selvsagt unntak innen gruppen, men hovedtrekkene går på at de har stått i mot globaliseringen og bevart sin gamle kultur og religion og sine gamle tradisjoner.

Men hvis man ser på flertallet av de tanzanianske folkegruppene, ser man at det ikke er vanlig at man i dag er så godt som uberørt av Vestens inntog i landet. Her er det selvsagt viktig å hele tiden være bevisst på at det finnes unntak. De fleste opprinnelige religionene har i dag "mistet" folk til kristendommen (og islam). Men det er klart at det har rammet folkegruppene i områdene der NLM og andre misjonærer har vært og er mest aktive hardest,³ det vil si i de nordlige og østlige områdene av Tanzania.⁴ Selv om det uten tvil er i disse områdene at NLM og den evangelisk-lutherske kristendommen har hatt mest fremgang, er det også her vi finner noen av de gruppene som best har bevart sin religion, sin kultur og sine tradisjoner. Dette viser igjen at det er store variasjoner i hvordan de ulike etniske gruppene har reagert på den kristne og europeiske kulturen. Mens noen har valgt å ignorere den nye kulturen fullstendig, er det andre som har tatt den til seg. Blant de som har tatt til seg den nye kulturen, er det til dels store forskjeller når det gjelder hvor mye av denne nye kulturen de har tatt til seg. Mens noen har gitt opp hele sin gamle kultur, er det noen som bare har gitt opp

¹ Det er her i all hovedsak snakk om haydom-området selv om NLM også har hatt noen aktiviteter i andre deler av landet.

² Klass 1995: 140

³ Se kart over ELCTs sykehus

⁴ Haydom-området (Mbuluhøylandet) og rundt Lake Victoria.

deler av den. Det vil også være noen som raskere tar til seg den nye kulturen enn andre. I de tilfellene hvor en gruppe bare tar til seg deler av en ny kultur, får man en ny kultur, eller en ny variant av den gamle kulturen, basert på elementer fra begge kulturene.

I forhold til Mai Palmbergs teoretiske perspektiv, har det ikke kommet noe godt ut av møtet mellom den afrikanske og europeiske kulturen. Dette møtet har ført til at man i Europa har utviklet et overveiende negativt syn på afrikansk religion og kultur. Har NLM på noen måte bidratt til dette? Som andre misjonærer, har misjonærene fra NLM ved flere anledninger uttrykt seg negativt om den tanzanianske lokalbefolkningen og deres religion og kultur.¹ Dette gjør at NLM har bidratt til å skape et negativt bilde av tanzaniansk religion og kultur. Fordi de har tegnet et bilde av Tanzania som et mindre utviklet land enn for eksempel Norge, har de skaffet seg flere støttespillere i Norge. Av NLM har Tanzania blitt karakterisert som ”tilbakestående” både i forhold til religion og levesett. Samtidig har de fortalt om tanzanianere som sulter, ikke har rent vann, eller midler til medisinsk behandling. I følge misjonærene er dette også mennesker som er mye syke uten at de selv klarer å behandle sykdommene. Derfor er det nødvendig at NLM støtter driften av en rekke sykehus i Tanzania,² slik at den lokale befolkningen kan få tilstrekkelig medisinsk behandling.

Men det er ikke bare i forhold til deres måte å leve på at NLM og misjonærene er negative og dømmende. – Tanzanianernes religion og kultur blir heller ikke sett på som spesielt verdifull. Det er ingen tvil om at dette er med på å opprettholde det negative synet mange har på afrikanske religioner, kulturer og levesett. Det er klart at dette har en ødeleggende effekt på forholdet mellom europeisk kultur og afrikansk kultur, i dette tilfellet den tanzanianske. Når den ene kulturen har et så klart negativt syn på den andre, vil det aldri kunne bli et likeverdig forhold mellom de to kulturene. Jeg mener derfor at europeiske misjonærers negative innstilling til den tanzanianske religionen og kulturen er med på å gjøre denne religionen og kulturen mer vestlig, eller mer pluralistisk. Årsaken til dette er at innsatsviljen og midlene til misjonærene vil være større hvis de kan påpeke alle ”feilene” ved de menneskene de vil omvende til kristendommen. Misjonen vil også få mer støtte hjemme hvis de ”beviser” at tanzanianerne ikke vil overleve uten hjelp fra dem.

Dette negative synet på den tanzanianske religionen og kulturen, kan også bidra til en raskere globalisering og vestliggjøring på en annen måte: synet kan bidra til å gjøre den tanzanianske befolkningen usikre på sin egen religion og kultur fordi de hele tiden får høre at

¹ Se kapittel 2.5.2

² De støtter kun sykehus som drives av kirken i Tanzania, ELCT

kristendommen og den vestlige kulturen er mye bedre enn deres egen. Dette kan igjen føre til at de lar seg overtale til å forlate sin egen kultur og religion.

Sett på bakgrunn av dette mener jeg at både Morton Klass og Mai Palmberg kan brukes her. Selv om deres teoretiske perspektiver er ulike, kan de begge brukes i en analyse av hva som har skjedd etter møtet mellom den tanzanianske og den europeiske kulturen. Selv om man nok var mer negativ til den tanzanianske lokalbefolkningens religion og kultur tidligere, ser vi at det fremdeles er mange som er negative i dag. Men dette negative synet har ikke ført til at europeiske misjonærer har unnlatt å ha videre kontakt med disse menneskene. Tvert i mot har det ført til at de har blitt mer ivrige etter å ha kontakt med den tanzanianske befolkningen. Årsaken til dette er selvsagt at de vil forandre samfunnet deres. – De vil at tanzanianerne skal bli slik de selv er. Her er vi tilbake til Morton Klass og hans meninger om hva som skjer når to kulturer møtes på denne måten. Et mulig alternativ er at tilhengerne av den opprinnelige kulturen gradvis tar til seg mer og mer av den nye kulturen, for til slutt å enten ha absorbert den nye kulturen helt eller å ha laget en ny kultur basert på den nye og den gamle kulturen. I forhold til NLM mener jeg det er klart at deres ønske og mål er at tanzanianerne skal ta til seg den kristne kulturen fullt og helt. Men det er ikke alltid dette som skjer. I noen tilfeller ser vi at den nye kulturen som kommer til, overses og til en viss grad motarbeides.¹

Som konklusjon mener jeg derfor at det teoretiske perspektivet til Mai Palmberg og Morton Klass kan brukes i forhold til hvilken rolle NLM spiller i den kulturelle globaliseringsprosessen i Tanzania.

Hva betyr dette i forhold til synet på hva globalisering fører til? Som vist tidligere i oppgaven² har man i dag flere ulike syn på hva som skjer med lokalsamfunn i utviklingsland som en følge av globaliseringen. Hvordan kan dette sees i sammenheng med de teoretiske perspektivene til Morton Klass og Mai Palmberg?

Det er som sagt ulike syn på hva som skjer når flere kulturer møtes i kjølvannet av globaliseringsprosessen. Men hva har dette å si for det enkelte samfunn og den enkelte kultur?

I forhold til globaliseringsforskningen snakker man hovedsakelig om to konsekvenser av globaliseringen: homogenisering og heterogenisering. Dette medfører at mange har et svart-hvitt syn på hva som skjer med et samfunn gjennom globalisering. Så enkelt er det riktignok ikke, selv om denne tanken beskriver to generelle tendenser. Denne generaliseringen blir problematisk fordi man i et og samme samfunn gjerne har ulike måter å møte

¹ Se eksempelet om hadza-folket

² Kapittel 2.3

globaliseringen og den ukjente kulturen på. Man har tre alternativer slik jeg ser det: 1) man kan ta til seg den nye kulturen fullt og helt, 2) man kan ta til seg elementer fra den nye kulturen og danne en ny kultur basert på disse elementene og sin opprinnelige kultur, eller 3) man kan beholde sin opprinnelige kultur uten å la seg påvirke av den nye og ukjente kulturen.

Bare ved å se på Tanzania ser man at de ulike samfunnene/kulturene har reagert på globaliseringen på ulike måter.¹ Dette viser at man ikke kan gi et svar på hva som skjer med samfunn og kulturer i andre deler av verden når de møter vestlige misjons- og bistandsorganisasjoner.

Morton Klass gir heller ikke ett fasitsvar på hva som skjer i møtet mellom to ulike kulturer. I følge Klass kan globaliseringen blant annet føre til dannelsen av nye kulturer.² Selv om Morton Klass sier at møtet mellom ulike kulturer kan føre til flere ting, sier han ingenting om at medlemmene av den ene kulturen kan velge å ta til seg den andre kulturen helt, det vil si at de forlater sin opprinnelige kultur. Det er nettopp dette som er problematisk med hans teoretiske perspektiv; det tar ikke høyde for at det finnes de som velger og forlate og ta avstand fra sin gamle kultur når de blir konfrontert med en ny kultur. Man kan riktignok si at han i sitt andre alternativ³ nærmer seg denne muligheten, selv om Klass ikke går lenger enn til å si at man danner en ny kultur.⁴ Men selv om dette kan være et problematisk punkt ved Morton Klass's teoretiske perspektiv, mener jeg det er riktig å bruke han i denne sammenhengen.

I forhold til Mai Palmbergs teoretiske perspektiv, kan man si at det på en måte ikke passer inn i globaliseringsforskningen og dens syn på hva som skjer når ulike kulturer møtes. Palmberg hevder at møtet mellom europeisk og afrikansk kultur har ført til at man i Europa har utviklet et negativt syn på afrikansk kultur og religion.⁵ Hvordan skal man se dette i forhold til globalisering? Har globaliseringen hatt en positiv eller negativ innvirkning på Europas syn på afrikansk kultur?

I utgangspunktet skulle man kanskje tro at den generelle tendensen i Europa er at man har fått et mer positivt syn på afrikansk kultur etter hvert som man får mer og mer kunnskap. For en del mennesker er det mulig at dette har skjedd, men det er også fremdeles de som mener at afrikansk kultur og religion er mindreverdige. Det er også de som mener at afrikaneres kultur er årsaken til deres fattigdom og sult. Men hvordan er det mulig å mene

¹ Se kapittel 8.3

² Se kapittel 3.1.2

³ Man tar til seg den nye kulturen gradvis, bevisst eller ubevisst

⁴ Se kapittel 3.1.2

⁵ Se kapittel 3.2

dette når man til stadighet ser bilder fra Afrika som viser at matmangelen i stor grad skyldes tørke, mangel på nedbør og dårlig jordsmonn? Dette er et større problem for noen etniske grupper enn andre fordi de lever ulike liv. Nomader vil for eksempel ikke bli like hardt rammet som bofaste hvis avlingene svikter et år. Men samtidig blir det et problem for nomadene at jordbruksarealene hele tiden utvides. Jeg mener likevel at man ikke kan bruke afrikanske kulturer som forklaring på hvorfor matmangel og tørke er mer utbredt i for eksempel Tanzania enn i Norge.

Det er vanskelig å si hvilken effekt globaliseringen har hatt på Europas syn på Afrika, men det er helt klart at nyhetsbilde fra Afrika fremdeles preges av det negative. Uten at dette er noe jeg har undersøkt nærmere, vil jeg tro at det er riktig å si at globaliseringen ikke har ført til en nevneverdig endring i medias fremstilling av Afrika og afrikanere.¹

Mai Palmberg gir også misjonærene mye av skylden for at vi her i Europa har utviklet et så negativt syn på afrikansk kultur og religion. Misjonærer i dag er helt klart annerledes enn sine forgjengere for hundre år siden, men man finner fremdeles misjonærer som åpent er negative til afrikaneres religion og kultur.² Her mener jeg at globaliseringen har hatt en effekt i form av at misjonærer i dag generelt sett er mindre dømmende og negative enn det som var vanlig for hundre år siden. Men har må man også huske at det er langt færre misjonærer i dag enn det var tidligere, og at misjonærene derfor ikke vil ha like stor påvirkningskraft som det er blitt hevdet at de hadde tidligere.³ Derfor mener jeg det er lite sannsynlig at misjonærer i dag har stor påvirkningskraft på Europas syn på Afrika. Man kan si at det er media som har overtatt for misjonærene i formidlingen av det som skjer i Afrika. Men det er klart at en misjonær kan ha relativt stor påvirkningskraft i et spesielt miljø, for eksempel menigheten hun/han tilhører.

Selv om rasisme tidligere ble brukt av europeiske koloniherrer for å legitimere kontrollen de tok i Afrika, er ikke dette noe som blir mye brukt i dag. Det finnes selvsagt rasister også i dag, men rasismen som ideologi blir ikke brukt til å forklare hvorfor det er som det er i Afrika. Det er ikke nødvendigvis globaliseringen som er årsak til at det ikke lenger er akseptert å bruke rasismeideologien på denne måten, men globaliseringen har gitt oss mer kunnskap om afrikanere. Det er ikke lenger akseptert å se på afrikanere som mindreverdige i forhold til europeere. Selv om det fremdeles er en del av den informasjonen vi får som kommer fra mennesker eller organisasjoner som er negative til afrikanere, kommer mer og

¹ Det er her snakk om Afrika sør for Sahara

² Se kapittel 8.4

³ Se kapittel 3.2.2

mer av denne informasjonen fra afrikanere. Dette gjør at sannsynligheten for at den informasjonen vi får er riktig øker. Og det er nettopp globaliseringen som er årsak til dette. Globaliseringen har ført til økt kontakt mellom mennesker fra ulike deler av verden.

Hvis man ser på det Mai Palmberg sier i sin bok,¹ kan man få inntrykk av at globaliseringen ikke har hatt noen innvirkning på hvordan Europa ser på afrikansk kultur og religion. Dette mener jeg er feil. Fordi globaliseringen har ført til at vi får større mengder informasjon fra ulike kilder, kan Europa lettere danne seg et bilde av hvordan Afrika egentlig er. Selv om det også i dag er europeere som er negative til afrikansk religion og kultur, gjelder dette et mindretall. I dag ser vi heller at flere og flere er fascinert av afrikansk kultur. Afrikanske kulturer – og religioner – blir av de fleste ikke lenger sett på som ”tilbakestående” og ”primitive”. Det er i dag mer vanlig at disse rett og slett oppfattes som annerledes. Også rundt dette med det kulturelle mangfoldet i Afrika, har man blitt mer bevisst i Europa og USA. – Det er ikke lenger like vanlig at man ser alle afrikanske religioner og kulturer under ett. Jeg mener derfor at globaliseringen har vært viktig for Europas og USAs forståelse av det virkelige Afrika, ikke bare det Afrika som beskrives i gamle reiseskildringer fra misjonærer og oppdagelsesreisende.

NLM og deres samarbeidspartnere i Tanzania bruker som nevnt² flere ulike midler og metoder for å nå ut til den tanzanianske befolkningen med det kristne budskapet. Men hva har dette hatt å si for lokalbefolkningen i de områdene hvor NLM har vært, og er aktive? Har det at misjonærene og evangelistene bruker ulike midler og metoder i sitt arbeid, gjort at tanzanianerne lettere har tatt til seg kristendommen og den vestlige (kristne) kulturen? Eller har det ført til at de har vært mer ”kreative” i sitt forhold til kristendommen, at de i større grad har blandet kristne elementer med elementer fra sin egen kultur og religion?

Morton Klass mener som nevnt at en kultur kan reagere på flere måter når den blir ”infiltrert” av en annen, og sannsynligvis fremmed, kultur.³ Hvilken av de metoder Klass nevner har den tanzanianske lokalkulturen og - religionen tatt i bruk i møtet med Norsk Luthersk Misjonssamband (og andre misjonærer)? Jeg mener at man i tilfellet med Haydom-området kan si at begge hendelsesforløpene Morton Klass nevner, har forekommet. Samtidig som en stor del av befolkningen har konvertert til kristendommen og den vestlige (kristne) kulturen, ser man at mange blander elementer fra kristendommen med elementer fra sin egen

¹ Se kapittel 3.2

² Kapittel 8.5

³ Kapittel 3.1.2

kultur/religion.¹ Men det er også de menneskene som helt har motsatt seg endring til tross for år med press utenfra, som for eksempel fra de lutherske misjonærene. Hadza-folket er et eksempel på en etnisk gruppe som siden de første misjonærene kom, har kjempet mot kristendommen og det vestlige, for å bevare sin egen kultur og religion.² Det er likevel ikke slik at den lutherske kirken ikke har noen medlemmer fra hadza-folket. Men hovedtrenden hos dem har vært at de har beholdt sin tradisjonelle kultur og religion gjennom årene med påvirkning utenfra. Dette kan muligens forklares med deres spesielle måte å leve på.³ Hadza-folket har derfor valgt det Morton Klass kaller å overse eller ignorere det nye trossystemet. For de andre folkegruppene i området har det mest vanlige vært at man har tatt til seg kristendommen og den kristne kulturen helt eller gradvis. Dette har gjort at man i dag har mennesker i Haydom-området som lever med en kultur som er en blanding av 3 ulike kulturer. De kalles ”modern people”.⁴ Haydoms ”modern people” er et eksempel på at man ved slike kulturmøter som har skjedd her, vil kunne få en helt ny kultur som er basert på elementer fra de allerede eksisterende kulturene. Samtidig har man de menneskene som har tatt til seg den kristne kulturen og religionen helt.

På bakgrunn av dette vil jeg derfor si at man i forhold til Haydom-området i Tanzania kan bruke begge alternativene Morton Klass nevner i sitt teoretiske perspektiv om hva som skjer når to eller flere ulike kulturer/religioner møtes.

I følge Mai Palmberg har møtet mellom europeisk og afrikansk kultur ført til at vi i Europa har utviklet et overveiende negativt syn på afrikansk kultur og Afrika for øvrig. Mai Palmberg gir misjonærene mye av skylden for at man i Europa har utviklet et så negativt syn på det afrikanske. Misjonærene har dannet et negativt bilde av Afrika og menneskene der gjennom sine beskrivelser av all elendigheten som hersker der.⁵ Hva har dette å si for misjonærenes (NLMs) formidling av kristendommen til lokalbefolkningen i Haydom-området i Tanzania? Har dette gjort at de har vært mer ivrige i sitt arbeid og tatt i bruk andre metoder enn om de hadde sett på det afrikanske som likeverdig med det europeiske?

Hvis man ser på hvordan NLM i hovedsak formidler det kristne budskapet til de ulike folkegruppene i området, mener jeg man kan se at lokalbefolkningen av mange misjonærer ikke blir oppfattet som likeverdige. Mitt inntrykk er at mye av opplæringen om kristendommen foregår i skolestil, det vil si at misjonærene inntar en belærende rolle overfor

¹ Kapittel 8.3

² Kapittel 8.3 og 7.3.1

³ Kapittel 7.3.1

⁴ Kapittel 8.3

⁵ Kapittel 3.2.2

lokalbefolkningen. I noen tilfeller er det også et element av ”tvang” inne i bildet, som for eksempel når man holder andakt i sammenheng med helseundervisning.¹

Dette kan gi et inntrykk av at det arbeidet misjonærene og evangelistene gjør, er noe som gjøres for at ”fortapte” tanzanianere skal få en mulighet. – Kulturen og religionen til de ulike folkegruppene i Tanzania er ikke bra nok.

Riktignok er de fleste misjonærer i dag langt mindre negative til lokalbefolkningen enn deres forgjengere var, men deres hovedformål er fremdeles å ”redde” mennesker rundt om i verden som ikke har samme tro som dem selv. Her kan vi trekke paralleller til det Thomas Hylland Eriksen sier i artikkelen *Bistand som kulturkontakt*, at misjonærer og bistandsarbeidere reiser ut for å lære lokalbefolkningen noe, ikke fordi de har noe å lære av dem.² Men selv om det også i dag finnes misjonærer som helt klart har et negativt syn på lokalbefolkningen i Tanzania og deres religioner og kulturer, er ikke dette like vanlig i dag som det var tidligere. Jeg mener dette gjør at Mai Palmbergs teoretiske perspektiv er mindre anvendelig i denne sammenhengen i dag enn for noen tiår siden.

Som nevnt tidligere i teksten, har NLMs arbeid i Haydom-området ført til betydelige endringer. Det er her snakk om endringer på en rekke ulike områder.³ Hvordan innvirkning har disse forandringene hatt på lokalbefolkningens tilegnelse av kristendommen og den vestlige kulturen som misjonærene hadde med seg? Er endringene i Haydom-området et resultat av bevisst eller ubevisst tilegnelse av den kristne kulturen og religionen? Det kan være vanskelig å komme fram til et endelig svar på dette, i og med at det vil være store individuelle forskjeller i hvordan lokalbefolkningen har forholdt seg til den nye religionen og kulturen. Men det er ingen tvil om at lokalbefolkningen i Haydom-området har tatt til seg vestlig kultur og kristendom.⁴

Ut i fra det jeg har kommet frem til tidligere i oppgaven, mener jeg det er nærliggende å si at de ulike lokalsamfunnene i Haydom-området har tatt til seg misjonærenes religion og kultur både bevisst og ubevisst. Det at man går til sykehuset eller frivillig deltar i kristendomsopplæring, er en bevisst tilegnelse av den nye og fremmede kulturen. Det at man som mindreårig får opplæring i kristendommen sammen med annen undervisning, er derimot en mer ubevisst tilegnelse av den. I forhold til evangeliseringen som foregikk blant pasientene på Haydom Lutheran Hospital (og andre helseinstitusjoner), er det vanskeligere å si om det er bevisst eller ubevisst. Selv om lokalbefolkningen bevisst drar til det kristne sykehuset for å få

¹ Kapittel 8.5

² Kapittel 2.4

³ Kapittel 8.3

⁴ Unntaket her er hadza-folket, som i hovedsak har motsatt seg enhver påvirkning fra kristne misjonærer.

behandling, er det ikke dermed sagt at de setter pris på evangeliseringen som foregår der. Det at lokalbefolkningen velger å bruke det kristne sykehuset, er jo ikke ensbetydende med at de vil konvertere til kristendommen. Likevel kan de ubevisst ta til seg kristendommen/misjonærenes kultur når de er på sykehuset som pasienter eller pårørende. For at lokalbefolkningen i det hele tatt skal kunne bruke sykehuset, er det nødvendig at de tar til seg deler av den vestlige, kristne kulturen. Blant annet fordi sykehuset hele tiden har krevd betaling av pasientene.¹ Dette gjør at de fra lokalbefolkningen som velger å bruke sykehuset, må ta i bruk penger som betalingsmiddel, noe som i begynnelsen var helt nytt for mange.

For å kunne få arbeid på sykehuset eller i kirken, har også lokalbefolkningen bevisst måttet ta til seg deler av misjonærenes vestlige kultur. En av årsakene her er at de som begynte å jobbe i kirken eller på sykehuset, fikk lønn på samme måte som vi gjør her i Vesten. NLMs inntreden i Haydom-området har dermed blant annet ført til innføring av pengeøkonomi.² Deres tradisjonelle klesdrakter måtte også skiftes ut med vestlige klær for at de skulle kunne ha dette arbeidet. Sannsynligvis har det ikke vært tvang inne i bildet i forhold til det å få lokalbefolkningen til å arbeide for misjonærene og de kristne, men dette arbeidet har likevel ført til store endringer for lokalbefolkningen. Selv om de bevisst ikke har gått inn for noen av endringene dette arbeidet har ført med seg, og dermed bevisst tatt til seg elementer fra den nye kulturen, mener jeg det er sannsynlig at de også har tatt til seg en del kulturelle elementer ubevisst. I sitt nye arbeid sammen med de europeiske misjonærene, blir de stadig påvirket av den vestlige kulturen, slik at de gradvis tar den til seg, ofte ubevisst i og med at det er noe som skjer mens de arbeider.

Også i denne sammenhengen vil jeg derfor si at Morton Klass sitt teoretiske perspektiv om at man tar til seg den nye kultur/religion bevisst eller ubevisst over tid er passende. I mange tilfeller vil man oppleve at man tar til seg den nye, og fremmede, kulturen både bevisst og ubevisst. Her er det derimot langt vanskeligere å forsvare Klass sitt perspektiv om at innbyggerne i et samfunn ignorerer eller overser den nye og fremmede kulturen som kommer inn. Hadza-folket har riktignok motsatt seg endringene som har kommet med moderniseringen/utviklingen av Tanzania og misjonærenes endringer i Haydom-området, men dette har ikke vært nok til å stoppe endringene som har kommet som en følge av NLMs og andre misjonærers inntog i landet.

¹ Kapittel 2.6.2

² Kapittel 8.3

Hva har europeernes syn på den tanzanianske lokalbefolkningen hatt å si for endringene i Haydom-området/Mbuluhøylandet? Og har de endringene som har kommet som en følge av misjonærenes aktiviteter hatt betydning for deres syn på lokalbefolkningen?

I utgangspunktet er det nærliggende å si at det var misjonærenes, og Europas, negative syn på de tanzanianske religionene og kulturene som fikk dem til å starte sitt arbeid i Haydom-området. Deres vilje og ønske om å forandre lokalbefolkningen til ”siviliserte” mennesker har vært drivkraften i deres arbeid der (og andre steder). Det er jo derfor misjonærer reiser rundt i verden – for å omvende ”fortapte” mennesker og lede dem inn på ”den eneste riktige veien i livet”, den kristne. Dette har blant annet ført til at de europeiske misjonærene har foretatt, eller forsøkt å foreta, endringer på alle samfunnsområder. Det er likevel viktig å få med her at ikke alle endringene kun er en følge av NLM og andre misjonsorganisasjoners arbeid i området. En del av endringene har også skjedd i tråd med endringene i Tanzania og Afrika for øvrig på grunn av modernisering og utvikling.

Jeg mener det er sannsynlig at mye av misjonærenes arbeid i Haydom har bidratt til å forsterke deres negative syn på den tanzanianske lokalbefolkningen og deres religion og kultur. Spesielt i tilfeller hvor deres iherdige arbeid med å ”redde” lokalbefolkningen ikke har vist særlige resultater, som for eksempel i forhold til hadza-folket. Dette er noe som mer var tilfelle den første tiden NLM hadde misjonærer i området. I dag får man inntrykk av at misjonærene har et noe mer positivt forhold til det etniske og religiøse mangfoldet i og rundt Haydom. En av årsakene til dette kan være at mangfoldet er mindre synlig i dag etter mange år med kristen misjon. Selv om det er mange som har tatt vare på sine kulturelle og religiøse tradisjoner gjennom mange år med påvirkning fra misjonærer, er det mange som blander det opprinnelige med kristendommen. – De har nå kristendommen som religion, men bevarer likevel mange av de tradisjonene som har vært der siden før misjonærene kom til området.

Jeg vil derfor si at misjonærenes negative syn på den tanzanianske befolkningen og deres religion og kultur, på 1950-tallet spesielt, har hatt betydning for de endringene som har skjedd i Haydom-området og Mbuluhøylandet. Men samtidig mener jeg at disse endringene har vært med på å endre misjonærenes syn på lokalbefolkningen og dens kultur og religion.

Som nevnt i kapittel 6.3, har det de siste årene kommet frem en rekke teorier om utvikling og utviklingshjelp. Men på hvilken måte kan disse ulike teoriene settes i sammenheng med problemstillingen og kaste lys over den?

Noe som går igjen hos de fleste teoriene er at utviklingslandene trenger hjelp fra den rike delen av verden for å bli ”bedre” land. Dette er også noe Thomas Hylland Eriksen

hevder.¹ Hva har det å si for utviklingen i de ulike landene at de som mottar hjelpen er ”mindreverdige” og avhengige av hjelp for å klare seg? Gjør dette det lettere for eksempel for Norsk Luthersk Misjonssamband og nå ut med sitt budskap til lokalbefolkningen i Haydom-området i Tanzania?

Hvis man ser på de ulike folkegruppene i Haydom-området, ser man at det fremdeles er relativt store forskjeller mellom dem, for eksempel mellom hadza og iraqw. Har misjonærene tatt hensyn til dette i sitt arbeid? Det at det fortsatt eksisterer et etnisk og religiøst mangfold, har det hatt noen innvirkning på misjonærenes arbeid? Jeg mener at det religiøse og kulturelle mangfoldet i og rundt Haydom har hatt betydning for hvordan de ulike opprinnelige folkegruppene har forholdt seg til den nye kulturen som kom inn med misjonærene. Mens mange iraqwer i dag har tatt til seg kristendommen og den vestlige kulturen helt eller delvis, ser vi at hovedtendensen hos hadzaene har vært å ignorere eller motarbeide den nye kulturen og religionen. Det at det er store forskjeller mellom de ulike folkegruppene i dette området, gjør at hjelpen fra misjonærene kan ha god effekt hos noen folkegrupper, mens den kan være ødeleggende for andre.² Jeg mener at disse forskjellene har betydning for hvordan man velger å forholde seg til nye religiøse og kulturelle elementer som kommer inn i samfunnet. Hvis man ser på de ulike folkegruppene i og rundt Haydom, ser man klart at ulikhetene mellom dem har hatt betydning for i hvor stor grad de har tilegnet seg den nye religionen og kulturen som misjonærene hadde med seg. For meg ser det ut som om de gruppene som var mest like misjonærene i levesett i utgangspunktet, har tatt til seg mer av kristendommen og den vestlige kulturen, det være seg bevisst eller ubevisst. Men vi ser også at misjonærenes arbeid har ført til mer blanding av de opprinnelige folkegruppene (dagtooga og iraqw).³

Selv om de lutherske misjonærene har tatt i bruk mange ulike midler for å nå ut til befolkningen med det kristne budskapet, får man ikke inntrykk av at de har tatt hensyn til forskjellene mellom folkegruppene. Det er ikke opplysninger å finne om dette noe sted. Dette har helt klart hatt negative følger for deler av befolkningen, mens det for andre har ført til at de har fått det bedre. Dette med at de ikke har tatt spesielle hensyn til det religiøse og kulturelle mangfoldet, mener jeg har vært med på å bryte ned dette mangfoldet.

Hvis man skal se på NLMs arbeid i Haydom-området i forhold til de ulike utviklingsteoriene, vil man se at noen teorier passer inn på deres arbeid mens andre overhodet

¹ Kapittel 2.4

² Kapittel 6.2

³ Kapittel 8.3

ikke kan anvendes. Nyliberalismen er en av teoriene som ikke kan brukes i forhold til NLMs arbeid i og rundt Haydom. Dette fordi nyliberalismen i all hovedsak er en politisk-økonomisk teori som tar for seg forholdet mellom industriland og utviklingsland på et mer statlig nivå.¹ Den såkalte utviklingsøkonomien er heller ikke en utviklingsteori som kan brukes i forhold til misjonærenes arbeid. Også dette er en politisk-økonomisk teori, men den står i sterk kontrast til nyliberalismen.² Fordi begge disse er teorier som tar for seg det statlige, økonomiske og politiske aspektet ved et lands utvikling, passer de ikke til å beskrive det arbeidet NLM (og andre misjonsorganisasjoner) har gjort og gjør i Haydom-området i Tanzania. NLMs arbeid handler ikke om økonomisk utvikling, men om religiøs og kulturell utvikling i hovedsak. Det blir derfor ikke riktig å bruke nyliberalismen eller utviklingsøkonomien for å beskrive deres arbeid i dette området.

I forhold til avhengighetsteoriene kan det også i utgangspunktet være vanskelig å se at denne gruppen utviklingsteorier kan brukes for å se på NLM og andre misjonærens arbeid. Også avhengighetsteoriene tar i stor grad opp det økonomiske aspektet ved utviklingen. De snakker om at utviklingslandene er økonomisk avhengige av industrilandene.³ Jeg mener at dette avhengighetsperspektivet kan brukes for å se på det arbeidet NLM støtter/gjør i og rundt Haydom. Åpningen av Haydom Lutheran Hospital og utviklingen av områdene rundt, har på mange måter gjort lokalbefolkningen avhengige av NLM og andre kristne organisasjoner som støtter sykehuset og tilhørende prosjekter. Fordi sykehuset har gjort at flere og flere fra lokalbefolkningen nå kommer dit når de trenger medisinsk behandling, har ikke lenger de opprinnelige folkegruppene medisinmenn et like stort publikum, noe som igjen fører til at mye av den gamle, tradisjonelle kunnskapen om naturmedisin og alternative behandlingsmetoder (i forhold til den vestlige skolemedisinen), har gått tapt. Lokalbefolkningen er derfor i økende grad avhengige av sykehuset når de har behov for medisinsk behandling. Også i forhold til arbeidsplasser, er store deler av lokalbefolkningen nå avhengige av sykehuset og dets tilhørende bedrifter. Her er det viktig å få med at byen Haydom har oppstått som en følge av etableringen av sykehuset.⁴ Hva vil skje med byen og områdene rundt sykehuset en gang i fremtiden hvis det stenger, for eksempel på grunn av manglende finansiering? Jeg mener at det vil bli svært vanskelig for befolkningen i området hvis dette skulle bli en realitet. Haydom-området har i stor grad utviklet seg takket være sykehuset og dets støttespillere. Derfor er befolkningen avhengige av (de vestlige)

¹ Kapittel 6.3.1

² Kapittel 6.3.2

³ Kapittel 6.3.3

⁴ Kapittel 8.3

støttespillere. Området var jo så godt som ubeboelig før NLM og de andre misjonærene kom inn i bildet. En annen årsak til at befolkningen i Haydom-området er avhengige av eksistensen til Haydom Lutheran Hospital, er at det er mange som har forlatt sine hjemsteder i andre deler av Tanzania i håp om en bedre fremtid i Haydom – på grunn av sykehuset og muligheter for arbeid.

Jeg vil derfor si at selv om avhengighetsteoriene i utgangspunktet tar for seg forhold mellom industriland og utviklingsland, kan de brukes i denne sammenhengen. Selv om det her ikke direkte er snakk om to nasjoner, er det snakk om et avhengighetsforhold mellom ulike kulturer – den vestlige, kristne og de tanzanianske kulturene.

De senere årene har det vært mer og mer snakk om den alternative utviklingen. Denne utviklingsteorien har best kommet frem gjennom begrepet bærekraftig utvikling, som ble satt på den politiske verdensorden av ”Vår Felles Framtid” (VFF) i 1987.¹ I hvor stor grad kan NLMs arbeid i og rundt Haydom sies å være bærekraftig? I følge VFF er en utvikling bærekraftig når den oppfyller nåværende menneskelige behov uten at man ødelegger for kommende generasjoner. Oppfyllelsen av menneskers behov og ønsker er det viktigste målet for utviklingen.² Hvis man ser på de endringer som har blitt gjort i Haydom-området etter at Norsk Luthersk Misjonssamband startet sitt arbeid,³ er det vel ingen tvil om at utviklingen slik den er i dag i stor grad dekker befolkningens behov. Men hvordan vil det være for kommende generasjoner? Så lenge sykehuset består og utviklingen av området med arbeidsplasser, infrastruktur og boliger fortsetter, ser femtiden lys ut også for kommende generasjoner i Haydom-området og Mbuluhøylandet. Dette betyr også at den kulturelle og religiøse utviklingen sannsynligvis vil fortsette, med de følgene at det religiøse og kulturelle mangfoldet vil bli stadig mindre. Hvor bra er dette for de kommende generasjonene i området? Er utviklingen bare positiv når den medfører at de neste generasjonene mister mye av sin kulturelle og religiøse arv? Fordi det i dette området i hovedsak er misjonsorganisasjoner som holder på med utviklingshjelp, har man den risikoen at det er misjonærenes religion og kultur som blir rådende. Dette er noe som blant annet skjer fordi misjonsorganisasjonenes hovedformål er å utbre det kristne budskapet.⁴ NLM og andre misjonsorganisasjoner bruker gjerne utviklingshjelpen de driver som et middel i sitt arbeid med å kristne den lokale befolkningen.⁵ Det er derfor vanskelig å si at det bistandsarbeidet

¹ Kapittel 6.3.5

² Kapittel 6.3.5

³ Kapittel 8.3

⁴ Kapittel 2.6

⁵ Kapittel 8.5

NLM driver i Haydom-området er fullt ut bærekraftig. Det er kun bærekraftig hvis man velger å se bort fra det religiøse og kulturelle aspektet ved et samfunns utvikling.

Helt fra starten har NLM kombinert misjon med bistand i Haydom-området i Tanzania.¹ Dette har de gjort for å komme i kontakt med flest mulig fra lokalbefolkningen. Både bistand og misjon fører med seg nye kulturelle elementer til et samfunn. Dette gjør at lokalbefolkningen tvinges til å forholde seg til en ny og fremmed kultur.

Som nevnt tidligere er det i følge Morton Klass to ulike måter for en religion/kultur å forholde seg til en ny kultur/religion på.² Man kan enten ignorere det nye, eller velge å ta det til seg. I Haydom-området finner man eksempel på begge måtene. – Noen har tatt til seg den nye kristne kulturen og religionen, mens andre har ignorert, og til dels motarbeidet, den. Men hva har misjonens og bistandens kulturelle påvirkning hatt å si for hvordan lokalbefolkningen forholder seg til den nye kulturen og religionen? Og hva har den kulturelle påvirkningen å si for misjonærenes oppfatning av de tanzanianske religionene og kulturene?

Hvis man ser på det Thomas Hylland Eriksen sier om misjon/bistand som kulturkontakt,³ mener jeg at hans ideer helt klart kan brukes for å analysere misjonærenes syn på de opprinnelige kulturelle og religiøse tradisjonene i Tanzania. Samtidig har det betydning for hvordan lokalbefolkningen har forholdt seg til misjonærenes religion og kultur. Fordi misjonærer (og bistandsarbeidere), i følge Hylland Eriksen, har som utgangspunkt når de reiser ut at de skal lære bort noe til lokalbefolkningen,⁴ er det nesten en nødvendighet at de har et negativt syn på det samfunnet de reiser til. Hvis de hadde sett på lokalbefolkningene i de aktuelle samfunnene som likeverdige med seg selv, ville det jo ikke være behov for dem å reise ut for å lære bort noe. Dette negative synet på de som mottar bistand, er selvsagt noe som varierer blant bistandsarbeidere og misjonærer. Mitt inntrykk er at det i hovedsak er misjonærer (og religiøse) som holder på med/støtter bistandsarbeid som er mest negative til de som trenger denne hjelpen. Mye av årsaken her er selvsagt at dette også er personer som reiser ut for å forandre religionen i et samfunn. Dette er de som tilhører det teknokratiske paradigmet/misjonærparadigmet, i følge Thomas Hylland Eriksen. Dette er paradigmer som går ut på at kunnskapsoverføringen i bistandssammenhenger går i en retning – fra ”oss” til ”dem”.⁵ Disse to paradigmene bygger, slik jeg ser det, på en overveiende negativ oppfatning av menneskene, kulturene og religionene i de delene av verden som trenger hjelp fra de rike

¹ Kapittel 8.5

² Kapittel 3.1.2

³ Kapittel 2.4

⁴ Kapittel 2.4

⁵ Kapittel 2.4

landene i verden. Det vil selvsagt variere hvor negative de som reiser ut er til den befolkningen/det samfunnet de skal til. Riktignok har det negative synet på folkegrupper i for eksempel Tanzania blitt stadig mindre fremtredende de senere årene, men det eksisterer fremdeles.¹

I sterk kontrast til misjonærparadigme og det teknokratiske paradigmet finner man dialogparadigmet.² Dette paradigmet er mer i overensstemmelse med en av dagens mer fremtredende tanker innenfor utviklingshjelpen, nemlig tanken om at man skal hjelpe på den lokale befolkningens premisser.³ I følge dialogparadigmet skal bistand skje gjennom gjensidig forståelse og tilpasning mellom giver og mottaker.⁴ Dette paradigmet kan også sies å passe inn under begrepet bærekraftig utvikling.⁵ I dag er dialogparadigmet det mest vanlige å ”bekjenne” seg til hos de fleste bistandsorganisasjoner. Jeg mener at det er dette paradigmet som må være gjeldende for alle typer bistand i dag. Selv om bistanden blir drevet av misjonsorganisasjoner som ved siden av bistanden skal utbre det kristne budskapet, mener jeg at det er nødvendig å ta hensyn til lokalbefolkningens behov, ønsker og tilgjengelige ressurser. Målet med utviklingshjelpen må være å hjelpe et samfunn innenfor dets rammer, tradisjoner og regler. Utviklingshjelpen skal med andre ord bare bidra til at det aktuelle samfunnet og dets befolkning klarer seg på sin måte, uten at deres kultur og religion endres nevneverdig. Til tross for at dette på mange måter kan sies å være idealet for bistanden, er det ikke vanskelig å se at det kan være problematisk å drive utviklingshjelp på disse premissene. Her kan vi se tilbake på Thomas Hylland Eriksen og hans mening om at all bistand er en form for kulturformidling.⁶ Uansett hvor bevisste hjelpeorganisasjoner er på å ikke overføre noe av sin egen kultur/religion til de man hjelper, er sannsynligheten stor for at de som mottar hjelpen vil bli påvirket av de som hjelper dem. Også fordi utvikling er naturlig i et samfunn, er det vanskelig å forestille seg en form for utviklingshjelp som ikke bidrar til en viss grad av endring i det samfunnet som mottar hjelpen. Det viktige er derfor å sørge for at man med endringene ikke overkjører lokalbefolkningen, men lar den være med i utviklingen av sitt eget samfunn. Bare på denne måten kan vi i det rike Vesten hjelpe mennesker i andre deler av verden uten at det kulturelle og religiøse mangfoldet i verden trues av hjelpeorganisasjonene. For selv om opprinnelige folkegrupper i for eksempel Tanzania tar til seg deler av den vestlige kulturen, trenger det ikke bety at de ikke lenger tar vare på sin egen religion og

¹ Kapittel 8.4

² Kapittel 2.4

³ Kapittel 6.3.4

⁴ Kapittel 2.4

⁵ Kapittel 6.3.4

⁶ Kapittel 2.4

kultur. Det at man går i vestlige klær istedenfor tradisjonelle klær, betyr ikke nødvendigvis at man ikke lenger lever med sin gamle religion og kultur.

Det er med andre ord ikke slik at vi ikke skal drive med utviklingshjelp fordi all form for slik hjelp er ødeleggende for det samfunnet og de menneskene som mottar hjelpen. Vi må bare være bevisste på at bistand kan medføre store endringer i det samfunnet som mottar denne bistanden. I dag er riktignok flertallet av de organisasjonene som driver med bistand klar over at de med å yte bistand kan være med på å endre et samfunn og en befolkning. Likevel virker det ikke alltid som om Norsk Luthersk Misjonssamband og andre misjonsorganisasjoner/kristne organisasjoner tar hensyn til dette i like stor grad som ikke-religiøse organisasjoner. Mye av årsaken til dette er sannsynligvis at de i kraft å være misjonærer også skal spre det kristne budskapet til den befolkningen de hjelper. Og misjonering innebærer jo å forandre et samfunn, gjennom å forandre dets religion. Det er nettopp dette jeg mener har betydning for min påstand om at NLM har spilt en viktig rolle i den kulturelle globaliseringsprosessen i og rundt Haydom-området i Tanzania. Fordi NLM (og andre misjonsorganisasjoner) i sitt arbeid går inn for å endre grunnlaget for et samfunn og en befolkning, nemlig religionen og kulturen, har de en viktig rolle i forhold til utvikling og forandring av de samfunnene de arbeider i. Misjonærenes syn på lokalbefolkningen spiller også inn her.

Jeg mener at Mai Palmbergs mening om at møtet mellom afrikansk og europeisk kultur har ført til et negativt syn på afrikansk kultur (og religion) i Europa,¹ forsterkes av hva Thomas Hylland Eriksen sier.² Når man reiser ut med en innstilling om at man ikke kan lære noe av de man skal hjelpe/arbeide hos, vil man til en viss grad utvikle et negativt syn. Dette negative synet på tanzaniansk befolkning, religion og kultur, mener jeg at også har betydning for hvordan lokalbefolkningen forholder seg til misjonærenes religion og kultur. Når man får en ny kultur/religion inn i samfunnet som mener at den eksisterende kulturen er ”mindreverdig” og ”tilbakestående” i forhold til den nye, gjør dette noe med befolkningen i det aktuelle samfunnet. Men det er likevel vanskelig å si om dette gjør at befolkningen lettere tar til seg den nye religionen og kulturen eller ikke. Slik jeg ser det, er det sannsynlig at misjonærenes negative oppfatning av opprinnelige religioner og kulturer i Haydom-området har bidratt til den relativt store oppslutningen kristendommen og deler av den vestlige kulturen etter hvert har fått her. Samtidig som det negative synet har gjort misjonærene mer

¹ Kapittel 3.2.1

² Kapittel 2.4

ivrige i sitt arbeid, har det også gjort lokalbefolkningen mer usikker på sin egen religion og kultur. Derfor har lokalbefolkningen lettere tatt til seg misjonærenes religion og kultur.

Jeg vil derfor konkludere med at både det teoretiske perspektivet til Morton Klass og Mai Plamberg kan brukes i forhold til hvilken rolle NLM har spilt og spiller i den kulturelle globaliseringsprosessen i Haydom-området i Tanzania.

Perspektivet til Mai Palmberg om at møtet mellom afrikansk og europeisk kultur har ført til utviklingen av et negativt syn på det afrikanske i Europa fordi det er dette som har vært drivkraften i misjonærenes arbeid. For mange misjonærer har det vært historiene om de stakkars menneskene i Afrika (og andre) steder, som har gjort at de har valgt å reise ut for å hjelpe. Fordi NLMs misjonærer har sett på tanzaniansk religion og kultur som mindre ”sivilisert” og utviklet enn sin egen,¹ mener de at misjonering og arbeidet de gjør hos lokalbefolkningen er en nødvendighet. Misjonærenes mål har hele tiden vært å endre samfunnene de arbeider i, noe som ikke ville ha vært nødvendig hvis opprinnelige folkegrupper ble sett på som likeverdige med europeere. Misjonærenes negative syn har med andre ord vært en nødvendig forutsetning for det arbeidet som drives i Haydom-området i Tanzania (og andre steder). Det er nettopp dette negative synet som gjør at de reiser ut som misjonærer og bistandsarbeidere i misjonens tjeneste.

Morton Klass sitt teoretiske perspektiv passer også med det som har skjedd i Haydom-området etter at NLM startet sin misjonering og sitt arbeid der. Hvis vi ser på utviklingen hos de opprinnelige folkegruppene kommer det frem at flere av gruppene har gjennomgått store forandringer. Hos de folkegruppene hvor forandringene har vært størst, iraqw og datooga, ser vi at det er mange som har tatt til seg kristendommen og den vestlige kulturen. Hos hadza-folket ser vi derimot at de har bevart sine gamle religiøse og kulturelle tradisjoner ved å ignorere og til dels motarbeide misjonærenes arbeid blant dem. For de gruppene som har tatt til seg misjonærenes religion og kultur, ser vi at det varierer hvor mye av den nye religionen og kulturen de har tatt til deg. Det er her snakk om individuelle forskjeller innad i de ulike folkegruppene. Det er nettopp dette som gjør at begge alternativene Morton Klass nevner i forhold til møter mellom ulike kulturer, kan forsvares i denne sammenhengen. – Noen har tatt til seg den nye kulturen og religionen gradvis, bevisst eller ubevisst, mens andre har ignorert den.

¹ Kapittel 8.4

Det jeg har kommet frem til i denne oppgaven, er at utviklingshjelp og de som driver denne hjelpen påvirker det samfunnet og den befolkningen som mottar hjelpen. Det mest vanlige er at påvirkningen fører til utvikling/etablering av nye kulturer i de områdene som mottar utviklingshjelp, enten ved at lokalbefolkningen fullt og helt tar til seg den nye kulturen eller ved at det blandes elementer fra den nye og den gamle kulturen. Men oppgaven har også vist at bistand og misjonering kan føre til at man som lokalbefolkning har blitt mer bevisst på å ta vare på sine gamle tradisjoner når man blir ”invadert” av en ny kultur/religion.

Her er det viktig å påpeke at fordi jeg kun har sett på en organisasjon, og det er en misjonsorganisasjon, har jeg ingen mulighet til å stadfeste hva som skjer når ikke-religiøse organisasjoner, som for eksempel Røde Kors og Norsk Folkehjelp, kommer inn i et samfunn for å drive bistand. Jeg har heller ikke mulighet til å si noe sikkert om hva som har skjedd andre steder hvor NLM har vært eller er aktive, selv om jeg mener det er naturlig å anta at det ikke bare er i Haydom-området i Tanzania at NLMs misjonering og bistandsarbeid har ført til religiøse, kulturelle og samfunnsmessige forandringer for lokalbefolkningen. Mine konklusjoner er derfor i sin helhet basert på de opplysningene jeg har om Haydom-området i Tanzania.

Selv om NLM ikke har vært alene om det arbeidet som har vært gjort i Haydom-området siden 1950-tallet, har organisasjonen hele tiden hatt en sentral og viktig rolle i utviklingen og moderniseringen av dette området i Tanzania. Derfor har de også hatt stor betydning for den kulturelle globaliseringen i dette området, og dermed også for endringen av befolkningens religion og kultur. NLM har i dag ikke lenger hovedansvar for driften av Haydom Lutheran Hospital, men de bidrar fremdeles med penger, materiale og personer. Etter at den lutherske kirken i Tanzania, ELCT, overtok ansvaret for sykehuset, er det ikke mye som har forandret seg. HLH har riktignok blitt et mer moderne sykehus de senere årene, men sykehuset står fortsatt for de samme luthersk-kristne verdiene som NLMs første misjonærer hadde med seg til området. Riktignok i en noe modernisert versjon. Så selv om NLM ikke lenger har noen offisiell kontroll over sykehuset og driften av det, blir deres verdier og ønsker tatt vare på. Mye av årsaken til dette er selvsagt den alltid tilstedeværende kontakten mellom sykehuset og NLMs mange medlemmer. Samtidig som NLM og organisasjonens misjonærer har bidratt til å endre og utvikle samfunnet i Haydom-området, har de selv måttet forandre seg i takt med utviklingen av det samfunnet hvor de har arbeidet i så mange år. Dette har vært nødvendig for at organisasjonen skal kunne fortsette sitt arbeid her. Fordi Haydom-området har blitt stadig mer moderne og ”vestlig” i årene med misjonering og bistandsarbeid fra Norge og andre vestlige land, har det også vært nødvendig for NLM å endre seg og sitt arbeid blant

lokalbefolkningen i Haydom i Tanzania. I et samfunn som i stadig større grad utvikles på eget initiativ og etter egne behov, kan ikke misjonærene arbeide på samme måte som de gjorde for 50 år siden. Lokalbefolkningen er i dag mye mer integrert enn tidligere hos misjonærene, noe som har ført til at det har vært nødvendig for misjonærene og andre tilknyttet NLM og den lutherske kirken å endre sitt syn på og forhold til lokalbefolkningen.

Men disse forandringene har ikke hatt negativ innvirkning på den betydningen NLM har for den kulturelle globaliseringsprosessen i Haydom-området i Tanzania. Jeg vil heller si at endringene i lokalsamfunnene de siste 40-50 årene har ført til at NLM om mulig har fått større påvirkningskraft. Det økte antallet kristne i lokalbefolkningen og det økende antall lokale som jobber ved sykehuset, betyr at den daglige kontakten med den tanzanianske befolkningen har økt. Det betyr også at misjonærer og andre ansatte fra vestlige organisasjoner har kontakt med den lokale befolkningen på flere områder enn før. – Nå består ikke denne kontakten bare av misjonering og bistand.

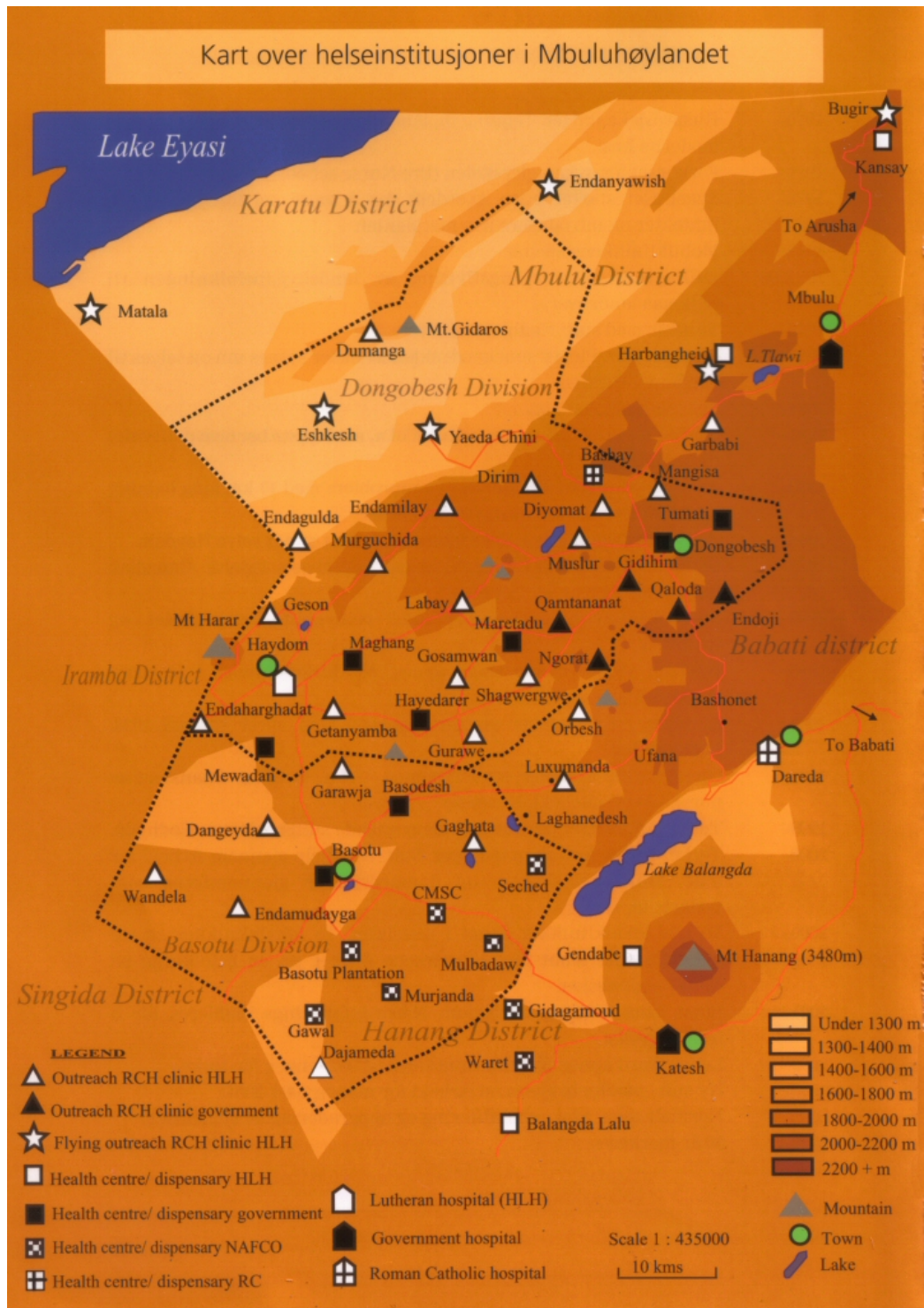
Dette har sannsynligvis også vært med på å svekke NLM og misjonærenes negative syn på de lokale folkegruppene i Haydom-området. Når en stadig større del av befolkningen konverterer til kristendommen samtidig som flere og flere lever et mer eller mindre ”vestlig” liv, er det ikke lenger like sterk grunn for misjonærene til å være negative. Likevel blir den delen av befolkningen som ikke er kristne og som lever tradisjonelle liv, fortsatt sett negativt på. Det er vanskelig å si om dette er noe som vil endre seg i fremtiden, men slik jeg ser det er sannsynligheten stor for at man alltid vil ha noen som er åpenlyst negative til den lokale befolkningen. Samtidig vil man alltid i et samfunn oppleve at mennesker reagerer på ulike måter i møtet med en ny og fremmed kultur/religion: noen vil ta hele eller deler av den nye kulturen til seg mens andre vil velge å ignorere den.

10 Kart og tabeller.

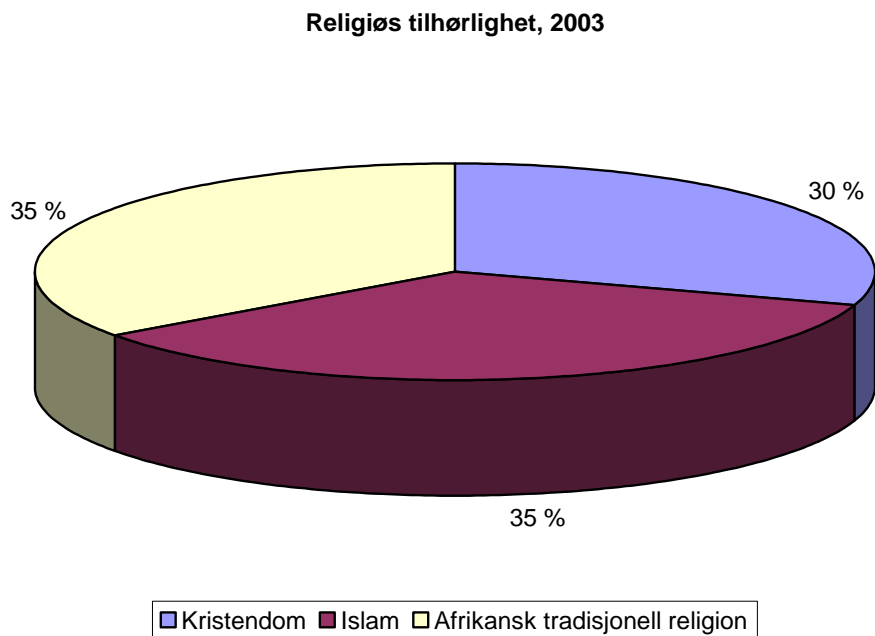
10.1 ELCT sine sykehus i Tanzania.

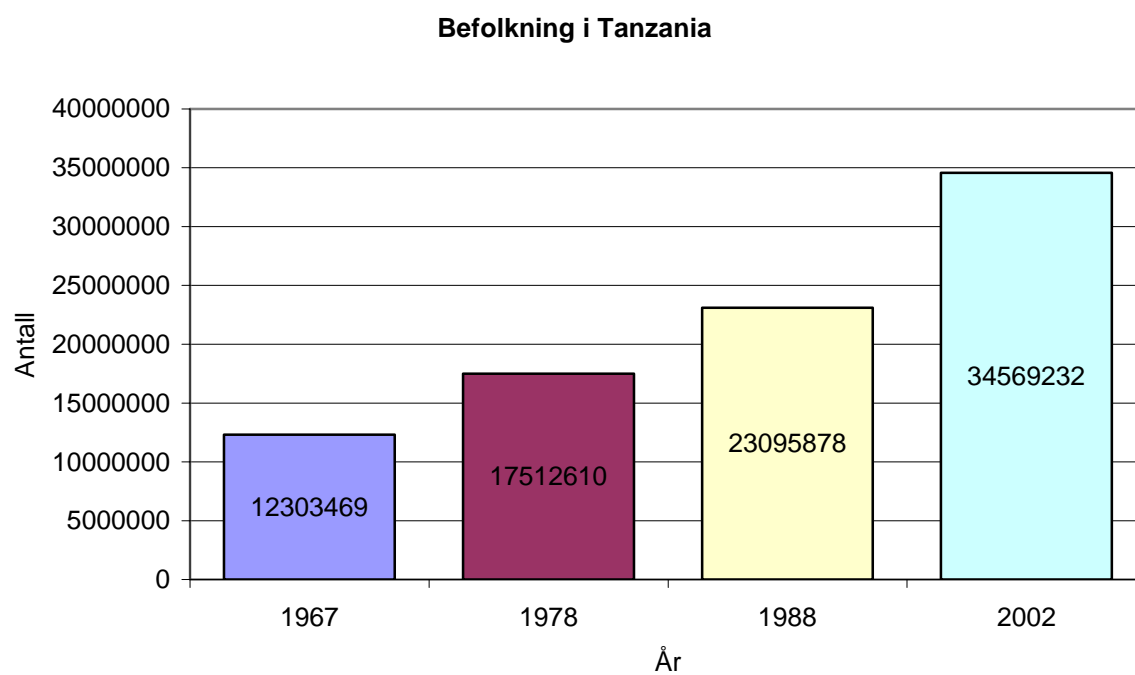
10.2 Kart over helseinstitusjoner i Mbuluhøylandet

10.3 Religiøs tilhørighet, 2003

10.4 Befolkning i Tanzania

Forkortelser.

CCM:	Chama Cha Mapinduzi
CUF:	Civic United Front
ELCT:	Evangelical Lutheran Church of Tanzania
HLH:	Haydom Lutheran Hospital
Bistandsnemda:	Norsk Misjons Bistandsnemd
NLM:	Norsk Luthersk Misjonssamband
SHV:	Stiftelsen Haydoms Venner

Litteraturliste.

- Benjaminsen, Tor A./Svarstad, Hanne (red.) (2002): *Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berentsen, Jan-Martin, Tormod Engelsviken og Knud Jørgensen (red.) (1994): *Missiologi i dag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bibelen. Guds ord* (1997). Nesbyen: Bibelforlaget AS.
- Caplex* (1997). Oslo: Cappelen Forlag.
- Dengboi Martinussen, John (1994): *Teorier om samfund og utvikling i den 3. verden*. København: Mellomfolkeligt Samvirke.
- Enes Bjørn (2004): *Eventyret i Haydom. Haydom Lutheran Hospital 1955-2005*. Mandal: Fædrelandsvennen.
- Eriksen, Thomas Hylland (1994): *Kulturelle veikryss. Essays om kreolisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Espeland, Jens (2001): *Misjon. Det gjelder livet*. Oslo: Lunde Forlag.
- Giddens, Anthony (2002): *Sociology 4th Edition*. Cambridge: Polity press.
- Gyldendals Religionshistorie. Ritualer. Mytologi. Ikonografi* (1997). København: Nordisk Forlag A.S.
- Hammersley, Martyn/Atkinson, Paul (1998): *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal. Første gang utgitt i 1983 med tittelen *Ethnology. Principles in Practice* på London: Routledge.
- Hamnøy, Gunnar (2004): *Garja og andre jeg møtte: reiseopplevelser i Kenya, Tanzania, Etiopia og Bolivia*. Oslo: Lunde Forlag
- Hellern/Notaler/Gaarder (1989): *Religionsboka*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Klass, Morton (1995): *Ordered Universes. Approaches to the Anthropology of Religion*. Boulder, Col.: Westview Press.
- Kurtz, Lester (1995): *Gods in the Global Village. The World's Religions in Sociological Perspective* (Sociology for a New Century). Thousand Oaks, California, London, New Dehli: Pine Forge Press.
- Kværne, Per og Vogt, Kari (red.) (2002): *Religionsleksikon*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Lawson, Thomas E. (1985): *Religions of Africa*. San Francisco: Harper.
- Lessa og Vogt (1979): *Reader in Comparative Religion. An Anthropological Approach*. New

York: Harper Collins Publisher.

Lincoln, Bruce (2003): *Holy Terrors. Thinking about Religion after September 11*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Palmberg, Mai (2001): *Encounter Images in the meetings between Africa and Europe*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Parrinder, Geofferey (1996): *African Mythology. (The Library of the World's Myths and Legends)* London: Chancellor Press (første gang utgitt I 1967 av Hamlyn).

Ray, Benjamin C. (1976): *African Religions. Symbol, Ritual, and Community*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.

Reierson, Pia (red.) (1999): *Afrika. Mennesker. Natur. Kultur*. Oslo: Norsk Forlag.

The Rough Guide to Tanzania 2003 (2003). London: Rough Guides.

Saler, Benson (2002): *Conceptualizing religion. Immanent Anthropologists, Transcendent Natives and Unbounded Categories*. New York: Bergham Books.

Sørensen, Jørgen Podemann (1988): *Skriftløse folks religioner. Traditioner og dokumenter*. København: G. E. C. Gad.

Tolo, Arne (red.) (2002): *Såtid, vekst og modning. Historien om Norsk Luthersk Misjonssambands arbeid i Asia, Afrika og Sør-Amerika*. Oslo: Lunde forlag.

Van Gennep, Arnold (1999): *Rites de passage. Overgangsriter*. Oslo: Pax Forlag A/S. Første gang utgitt i 1909 med tittelen *Les rites de passage*.

Verdens land og folk. Øst-Afrika (1987). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Verdensmagasinet X nr. 4/2003. Utgitt av Fellesrådet for Afrika.

Vilby, Knud (2002): *Den globale reisen, 2. utgave*. Oslo: Universitetsforlaget.

INTERNETTSIDER

Personlige sider

James P. Dawson: <http://jpdawson.com>, 22.09.03

Øvrige sider

Adherents.com: www.adherents.com, 02.02.04 og 23.02.04

African Islam in Tanzania: www.islamtz.org/articles/islam2.htm, 26.03.04

Bistand, bønn og bibler: <http://www.verdensmagasinetx.no/Artikler/912.html>, 15.02.05

Bistand som kulturkontakt (av Thomas Hylland Eriksen): <http://folk.uio.no/geirthe/Afrika.html>, 10.07.04

CAPLEX nettleksikon: http://www.caplex.no/web/artikkel/artdetalj.asp?art_id=9802385, 07.07.04 og http://www.caplex.no/web/artikkel/artdetalj.asp?art_id=9307570, 29.07.04 og http://www.caplex.no/web/artikkel/artdetalj.asp?art_id=9801177, 03.12.04 og http://www.caplex.no/web/artikkel/artdetalj.asp?art_id=9323286&L=1, 06.01.05

Datooganytt nr. 2/04: http://nlm.no/attachments/hierarchy/news/att_2577.doc, 04.11.04

Datooganytt nr.3/04: http://nlm.no/attachements/heirarchy/news/att_3035.doc, 04.11.04

The Datooga of Tanzania: www.geocities.com/orvillejenkins/profiles/datooga.html, 03.02.04

Who are the Datooga?: www.student.uib.no/~st00262/Datooga/who_datooga.html, 03.02.04

Evangelican Lutheran Church in Tanzania:
www.elca.org/dgm/country_packet/Tanzania/church-print.html, 26.03.04
www.elct.org/home.html, 06.08.04

Fellesrådet for Afrika: www.afrika.no/tanzania, 03.10.03

Fundamentalistisk bistand? (av Ola Tulluan, Norsk Luthersk Misjonssamband):
<http://www.dagbladet.no/kultur/2004/03/05/392576.html>, 13.07.04

Fædrelandsvennen: <http://www.ferdelandsvennen.no/system/topicRoot/Haydom/>, 14.01.05

Haydom Lutheran Hospital: <http://www.haydom.no/en/history.htm>, 01.02.04 og
<http://www.haydom.no>, 13.01.05 og <http://haydom.no/en/Research/index.htm>, 17.04.05

Informasjon om u-hjelp fra Utenriksdepartementet:
<http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/rapporter/032111-220009/dok-bn.html>, 02.05.04

Lonely Planet: www.lonelyplanet.com/Tanzania, 04.01.04

Maasai Religion: http://www.meta-religion.com/World_Religions/maasai_religion.htm,
24.03.04

Misjon er eksperter på effektiv bistand. (av Oddvar Espegren, generalsekretær i Bistandsnemda):
http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article_812759.ece, 13.07.04

NORAD: www.norad.no/statstikk, 17.09.03, www.norad.no/bakgrunn, 17.09.03,
www.norad.no/ordforklaringer, 03.10.03, [www.norad.no/hva er norad?](http://www.norad.no/hva_er_norad?), 03.10.03,
[www.norad.no/frivillige organisasjoner](http://www.norad.no/frivillige_organisasjoner), 03.10.03, [www.norad.no/bistand til tanzania](http://www.norad.no/bistand_til_tanzania),
22.09.03, www.norad.no/forsiden, 26.07.04

Norsk Folkehjelp: www.folkehjelp.no, 28.01.04

Norsk Luthersk Misjonssamband: www.nlm.no, 02.11.04 og <http://nlm.no/index.php?pid=445>,
17.04.05

Norsk Misjons Bistandsnemd: <http://www.bistandsnemda.no>, 31.07.04

Stiftelsen Haydoms Venner: <http://haydom.no/Stiftelsen/index.htm>, 14.01.05 og
http://haydom.no/Stiftelsen/Internat_sec_school.htm, 14.01.05

The Tanzanian Catholic Church: www.rc.net/Tanzania/tec/tzchurch.htm, 26.03.04

Tanzania- Religion: www.africa.upenn.edu/NEH/treligion.htm, 24.03.04

Trussel mot menneskerettighetene?(av Sandro Parmegianni, Plan Norge):
<http://www.dagbladet.no/kultur/2004/03/04/392495.html>, 13.07.04

Utenrikspolitik og statsmisjon. (av Terje Tvedt, professor ved Universitetet i Bergen):
<http://www.dagbladet.no/kultur/2004/03/01/392248.html>, 13.07.04.

Viktig misjon! (av Hilde Frafjord Johnson, Utviklingsminister, Krf):
<http://www.dagbladet.no/kultur/2004/03/03/392402.html>, 13.07.04

Vårt Land Interaktiv, artikkelserie i Vårt Land 10.06.03: www.vartland.no, 10.02.04

Who is an ancestor in African Traditional Religion?: www.afrikaworld.net/afrel/atr-ancestor.htm, 16.04.04

The World Factbook: www.cia.gov/cia/publications/factbook/print/tz.html, 09.10.03

The Zulu People: www.peopleteams.org/zulu/people.htm, 22.03.04

BILDER, KART OG TABELLER.

Befolkning i Tanzania: <http://www.tanzania.go.tz/census>, 16.09.04

Datooga: http://student.uib.no/~st00262/Datooga/who_datooga.html, 03.02.04

ELCT sine sykehus i Tanzania: <http://health.elct.org>, 21.01.05

Forsiden: McManners, John (ed.) (1995): *The Oxford Illustrated History of Christianity*. Oxford, New York: Oxford University Press (side 466-467)

Hadza: <http://www.vartland.no/apps/pbcs.dll/article?AID?=/20030601/ARTIKLER/306060024>, 10.02.04

Iraqw: Enes, Bjørn (2004): *Eventyret i Haydom. Haydom Lutheran Hospital 1955-2005*. Mandal: Fædrelandsvennen. (side 79)

Kart over helseinstitusjoner i Mbuluhøylandet: Enes, Bjørn (2004): *Eventyret i Haydom. Haydom Lutheran Hospital 1955-2005*. Mandal: Fædrelandsvennen. (side 12)

Religiøs tilhørighet i Tanzania: The World Factbook:
www.cia.gov/cia/publications/factbook/print/tz.html, 09.10.03